

બાળકોનો ઉત્સાહ-

ભગવાન મહાવીર મોક્ષ પધાર્યા તેના ૨૫૦૦ વર્ષીય મહાન ઉત્સવનું આ વર્ષ ચાલી રહ્યું છે. ત્યારે ભગવાનના દર્શનનો મહિમા સમજાવતું આ પુસ્તક પુનઃ પ્રકાશિત કરતાં આનંદ થાય છે. આ પુસ્તક બાળકોમાં જિનેન્દ્ર ભગવાન પ્રત્યેની ભક્તિના ઉત્તમ સંસ્કાર રેડે છે; નાના-મોટા સૌ હાંસથી વાંચે છે. બાળકોમાં ઉત્તમ-સંસ્કાર રેડનારા આવા ધાર્મિક પુસ્તકો ઘરેઘરે સેંકડોની સંખ્યામાં હોવા જોઈએ.

નિર્વાણમહોત્સવ નિમિત્તે નાનકડા ફંડ દ્વારા બાળકોએ ઉત્સાહ બતાવ્યો; તેમણે એકઠા કરેલા ફંડમાંથી આ પુસ્તક છપાય છે તે પણ બાળકો માટે ગૌરવની વાત છે. બાળકો. આ પુસ્તક તમે વાંચજો, ને તમારા મિત્રોને પણ વંચાવીને તેનો વધુમાં વધુ પ્રચાર કરજો.

જૈનધર્મ પામીને હવે તમે જાગ્યા છો; તમારા ઉત્સાહ બદલ ધન્યવાદ,

—જયમહાવીર.

—પ્ર. હ. જૈન.

❀ ભગવાનના દર્શનનો મહિમા ❀

નમું દેવ અરિહંતને, શ્રી જિનવાણી માત,
નમું ગુરુ નિર્ગુણને, આનંદ-મંગલ દાત.

શ્રી દેવ-ગુરુનાં સમરું પાય,
દર્શનકથા કહું મન લાય.

દર્શન જિનવરનાં બહુ સાર,
દર્શન કરો સહુ નરનાર.

પહેલાં શ્રી જિનદર્શન કરો,
કાર્ય સહુ પછી જ સંભારો.

જે જિનદર્શન કરે નિત સાર,
ધન્ય જન્મ તેનો અવધાર.

ઉદર ભરે જિનદર્શન વિન,
જાણો નર તે ખુદ્ધિવિહીન.

દર્શન વિણ જીવન ધિક્ક હોય,
તેથી દર્શ કરો સહુ કોય.

દર્શપ્રતિજ્ઞા મનોવતી ધારી,
થઈ કથા તેની સુખકારી.

સુણો ભવિજન ચિત્ત લગાય,
જસ થકી સહુ વિદ્વન નશાય.

તે જીવી જતાવી, તેનો પ્રત્યક્ષ દાખલો જગતને પૂરો પાડે છે." ધન્ય મુનિરાજ !

“શ્રાવકોના આહાર વિગેરેની વ્યવસ્થા પણ-જૈન મુનિ જીવનના આદર્શને સામે રાખીને જ ઉપદેશવામાં આવી હોય, એ સ્વાભાવિક છે. એટલે કે—શ્રાવકોના આહારના ભક્ષ્યા-ડમક્ષ્ય વિવેકમાં પણ અહિંસા : સંયમ : અને તપ : એ ત્રણ તત્ત્વો મુખ્ય હોય, એ સ્વાભાવિક છે.”

આહાર : એ જીવન નિર્વાહનું મુખ્યમાં મુખ્ય અંગ છે. તેમાં “અહિંસા : સંયમ : તપ :નો આશ્રય લેવાથી નિર્વાહને : અને જીવનના હરેક તરેહના વિકાસને બાધ આવે.” એમ માનવાને કારણ નથી. પરંતુ, બહુ સૂક્ષ્મ વિચાર કરવાથી “નિર્વાહ અને જીવન વિકાસને સારો અને યોગ્ય વેગ મળે છે.” એમ માનવાને કારણ મળે છે. કેમકે—યોગ્ય નિર્વાહ અને વિકાસને બાધક થાય, તેવી રીતે અહિંસા : સંયમ : અને તપ :નું પાલન કરવાનું હોતું નથી.

“અહિંસા : સંયમ : અને તપ : વગરના પ્રાણીઓનો નિર્વાહ અને વિકાસ સારો થાય છે.” એમ કહી શકાય તેમ છે જ નહિ.

અહિં વિકાસની વ્યાખ્યાનું લક્ષ્ય માનસિક : કે આંતરિક : વિકાસ છે. શરીરે ગમે તેવો મજબુત માણસ બીકણ હોય, તો તે વિકાસ ગણાય જ નહિ. નિર્મય માણસ ખુની, હરામખોર, બદમાશ હોય, તો તે પણ વિકાસ ગણાય જ નહિ. જીવનની

અનેક મહેલો છે. ને ઉત્તમ આવકજનો ત્યાં વસી
રહ્યા છે. નગરીની મધ્યમાં વિશાળ જિનમંદિર
છે અને સોનાનાં કળશથી તેનું શિખર ઝળકી
રહ્યું છે.

તે હરિતનાપુર નગરીમાં યશોધર નામના
રાજા રજ્ય કરે છે; તે ન્યાયવંત છે અને ચારે
તરફ તેનો યશ ફેલાઈ રહ્યો છે. તેમના રાજમાં
મહારથ નામના એક શેઠ રહે છે, તે જૈનધર્મના
મહાન ભક્ત છે અને પુણ્યના ઉદયથી તેમના
ધરે લક્ષ્મીનો પાર નથી. ખાવન કરોડ સોના-
મહોરથી એનો ભંડાર ભર્યો છે ને એના મહેલ
પર ખાવન ધન ફરકે છે તેની સ્ત્રીનું નામ
મહાસેના છે, તે પણ શીલવાન અને ગુણવાન
છે. તેમને ત્યાં દેવકન્યા જેવી એક દીકરી થઈ,
એનું નામ મનોરમા.

મનોરમા રૂપવંતી અને ગુણવંતી છે. તે
આઠ વર્ષની થતાં વિદ્યાન પાસે ભણવા લાગી
અને થોડા જ વખતમાં અનેક વિદ્યાઓ ભણી
લીધી, શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કર્યો. એના મુખથી
વિદ્યાની ચર્ચા સાંભળીને માતાપિતા આનંદિત
થતાં. બીજના ચંદ્રની જેમ વધતાં વધતાં મનો-

આધાર કરનારા છે.

૬. તેથી આગળ વધીને, માંસાદાર સાથે અન્ન: વનસ્પતિઓ: અને ઘી: દુધ: વિગેરેને સ્થાન આપી, અદ્ય માંસાદાર કરનારા છે.

૭. તેથી આગળ વધીને, માંસાદાર વિનાજ માત્ર અન્ન: વનસ્પતિઓ: અને ઘી: દુધ: દહીં: વિગેરેનો આધાર કરનારા છે.

૮. તેથી આગળ વધીને, વનસ્પતિ સુદ્ધાં-ક્રાઇપલ્સ સજીવ પદાર્થને તથા પોતાના હાથે નિર્જીવ દ્રવ્ય ક્રાઇપલ્સ અચિત્ત-અચેતનપદાર્થને ય પોતાના આધારમાંથી બાદ કરનારા છે.

૯. અને તેથીયે આગળ વધીને, પોતાને માટે બીજા ક્રાઇપલ્સ નિર્જીવ દ્રવ્યો ખોરાકને પણ પોતાના ખોરાક તરીકે લેવાનામાંથી બાદ કરીને, તદ્દન નિર્દોષ રીતે મજેલા ખોરાકથી જીવનનો નિર્વાહ ચલાવનારા માનવો આ જગત ઉપર આજે પણ વિદ્યમાન છે.

તેથી કરીને, “જૈન મુનિઓનું જીવન અકુદરતી કે કૃત્રિમ છે.” એમ માનવાને કારણ નથી. પરંતુ પ્રાણી માત્રમાં રહેલી અહિંસા: સંયમ: અને તપોમય:વૃત્તિના વધારેમાં વધારે વિકાસના જીવંત દૃષ્ટાંત રૂપે જગતમાં તેમને મુખ્ય: ઉચ્ચ: અને પૂજ્યતમ: પ્રથમ દરજ્જાનું સ્થાન છે.

અને તે દૃષ્ટાંતમાં વ્રતધારી શ્રાવકોનું સ્થાન બીજું છે. પરંતુ, જૈન મુનિજીવન જીવતાં માનવો સિવાયના-ગૃહસ્થ જીવન જીવતા માનવોમાં તો વ્રતધારી શ્રાવકોનું પહેલું અને મુખ્ય સ્થાન છે. તેથી ઉત્તરતું સ્થાન સામાન્ય શ્રાવકોનું છે. ને તેથી ઉત્તરતું બીજા માનવોનું છે.

ઉત્તમ નૈતિક જીવનની જરૂરીયાત લાયક દુન્યવી જીવન પૂરતીજ મર્યાદિત છે. માટે તેનો સ્વાર્થમાંજ સમાવેશ થાય છે. નિ:સ્વાર્થ પરાપકારી જીવન તો આધ્યાત્મિક જીવનનો પાયો હોવાથી, નિ:સ્વાર્થી જીવનનું અસ્તિત્વ અને જરૂરીયાત સાબિત થાય છે. અને તેનું જીવન જીવનારા માનવો પણ જગતમાં કુદરતી રીતે જ અસ્તિત્વ ધરાવેજ છે. એ મોટામાં

તો વિવાહ થઈ ગયા હતા, ને સૌથી નાનો પુત્ર બુધસેન હજી કુંવારો હતો; તે પ્રવિણ અને રૂપવાન હતો. એને જોતાં પુરોહિતને વિચાર થયો કે આ યોગ ઉત્તમ છે, મનોરમાને માટે આ બુધસેન બધી રીતે યોગ્ય છે. આમ વિચારીને તે પુરોહિતે સોમદત્ત શેઠને વાત કરી કે હસ્તિનાપુરીના મહારથ શેઠ તેમની પુત્રી મનોવતી આપના પુત્ર બુધસેનને આપવા ચાહે છે. એ વાત સાંભળીને સોમદત્ત શેઠ બહુ ખુશી થયા ને તેમણે પોતાની સંમતિ આપી. તરત નગરજનોને જાણાવ્યા ને અનેક નારીઓ મંગલ-ગીત ગાવા લાગી, સજ્જનોનું સન્માન કર્યું ને યાચકોને દાન દીધું; જનમંદિરમાં ધામધૂમથી મોટી પૂજા રચાવી અને શુભ મુહૂર્તે કુંવરને તિલક કર્યું પછી ઘણું ધન વગેરે ભેટ આપીને પુરોહિતજીને વિદાય કર્યા. ત્યાંથી શીઘ્ર રવાના થઈને પુરોહિતજી થોડા જ દિવસમાં હસ્તિનાપુર પહોંચ્યા અને શેઠજીને બધો વૃત્તાંત જણાવ્યો. તે સાંભળીને શેઠને ઘણો હર્ષ થયો, અને આ સંબંધની સૌએ પ્રશંસા કરી.

આ રીતે મનોવતીની સગાઈ થઈ. ત્યાર

ગભરાટ ન હોય." માટે વખતોવખત અને વિવિધ પ્રકારના તપો-
અનુષ્ઠાનો કરીને તપસ્વિતા-ધ્વજા પૂર્વક કષ્ટ સહન કરવાની ટેવ-ઢેળવણી
જોઈએ. અને વિવિધ વ્રતો: અભિગ્રહો: ત્યાગો: પ્રતિજ્ઞાઓ: એ વિગેરેથી
સંયમ ઢેળવવો જોઈએ. તોજ જીવનમાં જેમ અને તેમ વધુને વધુ
અદિસંક રહેવાનું બની શકે છે. જેમજે-અદિસાની વાતો અને ડંકાશો
દાંકવાથી અદિસંક જીવન જીવી શકાતું નથી.

અલબત્ત, દેટલાક પ્રમળ આત્માઓ તાલીમ લીધા વિના પણ
સંપૂર્ણ અદિસંકપણે રહેનારા મળી આવે છે. પરંતુ દરેક આત્માઓ
તેવા નથી હોતા, ન હોઈ શકે. છતાં તાલીમ લેવી, એ સર્વ સામાન્ય
હિપાય તરીકે પ્રગતિ વાંચીકાને માટે આવશ્યક છે. તેથીજ, દેટલાક
શુદ્ધિમાનો જે વીર પુરુષોને નિશાળના શિક્ષણની જે લક્ષરી કવાયતની
આવશ્યકતા નથી હોતી. પરંતુ, એવી વીરલ વ્યક્તિ કોઈક ઢેકાણે અને
કવચિત્જ પાડે છે. માટે તેવી વ્યક્તિઓ શિવાયની વ્યક્તિઓની પ્રગતિ
માટે તાલીમના વર્ગો: રોજની કવાયત: વિગેરે જરૂરના ગણાય છે. તેજ
પ્રમાણે, ઉત્કૃષ્ટ અદિસંક રહેવાની ધ્વજાવાળાએ સંયમ ઢેળવવા વ્રત:
નિયમ: પચ્ચદ્ધાણુ: પ્રતિજ્ઞા: અભિગ્રહ: વિગેરે આગ્રહ પૂર્વક વખતો
વખત પૂરતી કાળજી: દૃઢતા: અને પુરતી સૂક્ષ્મતા:થી લેશમાત્ર પણ
બૂલ વિના: જેમ અને તેમ સેવવા જોઈએ. તેમજ તપ: શક્તિ ઢેળવવા
અવ્યયપણુથી જ હજારો પ્રકારના વિવિધ તપોઅનુષ્ઠાનોમાંથી
શક્તિ પ્રમાણે પસાર થવા કોઈને કોઈ તપો અનુષ્ઠાનોનું વખતો
વખત આચરણુ કરી હસતે ચહેરે કષ્ટ સહન કરવાની તાલિમ મેળવવી
જોઈએ. જેમ અને તેમ સ્વેચ્છાથી કષ્ટ સહન કરવા માનવોએ તાલિમ
બદ્ધ થવું જોઈએ.

માટે, જૈન મુનિજીવન: એ ત્રણ તત્ત્વથી ગુંથાયેલું છે. અને તેથી જગ-
તમાં તેની આસ એ વશિષ્ટતા છે. ખીજ માનવો ન છુટે, સંકટામણુમાં
આવે ત્યારે, કષ્ટ વેઠે છે. ત્યારે પણ તેઓ રોદણું રોતા અને ગણ-

દર્શન મહાન સુખકાર છે; જિનદર્શન વગરનું જીવન વિકાર છે....ભગવાનના દર્શન વગરના માનવી તો પશુસમાન છે. મુનિરાજની એ વાત સાંભળીને મનોવતીએ વિનયપૂર્વક કહ્યું : હે સ્વામી ! હું દર્શનપ્રતિજ્ઞા અંગીકાર કરું છું....પ્રભો, હું હંમેશ જિનેન્દ્રદેવના દર્શન કરું અને ગજમેતી ચઢાવીને એમનું પૂજન કરું—ત્યારપછી જ ભોજન કરું એ મારી પ્રતિજ્ઞા છે, તેમાં આપ સાક્ષી છો. મુનિરાજે આશીર્વાદપૂર્વક એ પ્રતિજ્ઞા આપી. આહા, ૧૬ વર્ષની કન્યા જીવનભર જિનેન્દ્રદર્શનની આવી પ્રતિજ્ઞા કરે છે....એને સંદેહ નથી ઊદ્ભવે કે ગજમેતી જેવા ઊંચા મોતી જીવનભર કયાંથી મળશે ? એને તો જૈનધર્મનો અને જિનેન્દ્ર-મહિતનો રંગ છે. એ લગનીના બેરે જિનેન્દ્રદર્શનની નિઃશંક પ્રતિજ્ઞા લીધી. મનોવતીએ ઉચ્ચ ભાવનાથી આવી દર્શનપ્રતિજ્ઞા અંગીકાર કરી તે દેખીને હજારો શ્રાવકજનો પ્રસન્ન થયા ને ધન્ય....ધન્ય કહી તેની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

ધરે જઈને મનોવતીએ દર્શનપ્રતિજ્ઞાની વાત માતપિતાને કહી. તે સાંભળીને પિતાએ

તેમાંથી આપે તેટલું, પોતાના ઉપયોગ પૂરતું લઈને, ઉપયોગ કરે છે. અચેતન પાણી ન મળે, ત્યાં મુઠ્ઠી પાણી વિના ચલાવી લે છે. પોતાની સામે જલોજલ ભરેલા નદી: તવાવ: સમુદ્ર: દેવા: નળ: વિગેરેમાંથી એક ૧૫૬ પણ પાણી લેશે નહિ. એટલું જ નહિ, પણ તેને અડકશે પણ નહિ. તથા તેમાં કે તેથી ન્દાશે પણ નહિ. પોતાની મેળે કે કાંઈ આપે તો પણ તે લેશે તો નહીં, પણ તેને અડકશે પણ નહીં. માત્ર અશુચિ તત્ત્વની આવશ્યક શુદ્ધિ પણ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે જરૂર પૂરતા અચેતન જગત્થી જ કરી લેશે.

૬ જૈન મુનિ, કાંઈપણ જીવજતુને અડી જવાય, તો તે વિષે પણ બહુ સંભાળ રાખે છે. પંચેન્દ્રિય પ્રાણીમાંની સ્ત્રી જાતિને ન અડવામાં બ્રહ્મચર્યની રક્ષા તો ગણેજ છે. તે સિવાયનાં પ્રાણીઓને “તેને દુઃખ ન થાય” તેથી તેનો જોમ અને તેમ સ્પર્શ પણ કરે નહિ, એકેન્દ્રિય જીવો તો આરીકે હોય છે, તેથી તેને સડજમાં પીડા થવાનો સંભવ હોવાથી તેને અડકતાજ નથી. તેનો સંઘર્ષ થાય, તોપણ પ્રાયશ્ચિત કરી લે છે. તો પછી પોતાની જરૂરીઆત માટે તેના ઉપર કાંઈપણ દિંસક સંસ્કાર કરવાની, કે તેને લેવાની તો વાત જ શી?

અચેતન પાણીને અડે નહિ, અડીને લે નહિ, તેને વાપરે નહી, અચેતન કરવા જાતે પ્રયાસ કરે નહિ. કાંઈને એ પ્રયાસ કરવાનું કહે નહિ, કાંઈ કરતો હોય, તો તેને તેમ કરતો જોઈ “ડીક” માને નહિ, તેમજ ખીજો કાંઈ અચેતન કરતો હોય, તે પંથુ જો જૈન મુનિને “પોતાને માટે કરે છે,” એમ લાગે, તો તેનો-તે અચેતન પદાર્થોની પણ ઉપયોગ કરી શકે નહી.

માત્ર, કાંઈ માણસે પોતાના ઉપયોગ માટે અચેતન કરેલું હોય, તેમાંથી પોતાની જરૂરીઆત પૂરતું, સામા માણસને અડચણ ન પડે તેટલુંજ લઈને, નિર્વાદ કરી લે. આટલે મુઠ્ઠી પાણીની અને ખીજ

૭ બૂખ્યા માણસો જંગલમાં જાંજીરું ઝાડ બેઠાંને જાંજીરું ખાવાની ઇચ્છા કરવા લાગ્યા.

૧. એકે કહ્યું “અલ્યા ! જોઈશું રહ્યા છો ? મારો ચડમાં કુદાડા પાડો ઝાડ હેઠું, કે પેટ ભરીને જાંજીરું ખાઈએ.”

૨. બીજાએ કહ્યું “અરે ! ધનચક્રર ! આપુ ઝાડ કાપવાની શી જરૂર છે ? મોટાં મોટાં ડાળાં કાપી લઈએ, કે જાંજીરું જ જાંજીરું. પેટ ભરીને ખાઈ લઈએ.”

૩. ત્રીજાએ કહ્યું “અરે એવકુદ ! મોટા ડાળા કાપવાની શી જરૂર છે ? ડાળાઓમાં ક્યાં જાંજીરું છે ? જાંજીરું તો નાની નાની ડાળાઓમાં છે. તે કાપીએ એટલે બસ.”

૪. અરે “ગાંડાલાઈ, લુમખાં લુમખાં વેડીને નીચે પાડીશું, તોયે આપણું કામ થશે.”

૫. પાંચમો કહે “અરે ! ભલામાણસ ! તારી પછુ અકકલ બહુર મારી ગઈ લાગે છે. ઉપર બેસીને એક એક જાંજીરું તોડીને ખાવા હોય, તેટલાજ ખાઈ લઈએ, આપણી બૂખ લાગશે, નકામા જાંજીરું તોડી ધૂળમાં ઢગલો શા માટે કરવો ?”

૬. છઠ્ઠે કહ્યું—“ વહાલા જાંજીરો ! આ નીચે પડ્યા છે ને ? તેમાંથી ગમે તેટલા ખાશો તોયે ખૂટે તેમ નથી. તો શા માટે હાથે કરીને જાંજીરું તોડવા ઝાડ ઉપર ચઢવું ? ”

આ દૃષ્ટાંત જગતના પ્રાણીઓના મનોદયાનો દુઝામાં ચિતાર આપવા માટે ઘણુંજ આબેહુજ છે. આવા દૃષ્ટાન્તોના ચિત્રો આપણે ઘણીવાર લીંતી ઉપર જોતાં હોઈએ છીએ, પરંતુ શુરુગમ વિના. તેના પરમ ગદસ્યઃ સચોટ ઉપદેશકત્વઃ અને વિજ્ઞાનિક પૃથકકરણઃ તરફ આપણું લક્ષ્ય જરૂરજ નથી. પ્રાણી માત્રની માનસિક સ્થિતિનું સરળ-તાથી સમજાય તેવું આ આત્માઓનું, વ્યવહારુ-વિજ્ઞાનિક પૃથકકરણ છે.

દર્શન-પ્રતિજ્ઞાનું પાલન

પુત્રના લગ્નની ખુશાલીમાં સોમદત્ત નગરમાં નોતરું ફેરવ્યું ને વણાં સ્ત્રી-પુરુષ મવા નિમંત્ર્યાં. નગરજનો તથા કુટુંબપરિહિતમ પદ્મસ ભોજન જમી રહ્યા, છેલ્લે દેવ સ્ત્રીઓ બાકી રહી. ત્યારે સાસુએ આવીને રાવતીને ભોજન માટે બોલાવતાં કહ્યું: વહુ બેસાલો ભોજન કરી લ્યો, ને બધાનાં રાશિ આનંદિત કરો.

ત્યારે મનોવતી મનમાં વિચારે છે કે મેં સુખકાર એવી જિનદર્શનની પ્રતિજ્ઞા લીધી છે. સુંદરી મનમેં કરત વિચાર, દર્શનપ્રતિજ્ઞા લઈ સુલક ગજમોતીકે પુજ ચઢાય, તવહી ભોજન કરું વના

જિનેન્દ્ર ભગવાનના દર્શન કરીને ગજગં (અર્થાત્ બહુમૂલ્ય મોતી) વડે પૂજન પછી જ ભોજન કરું. ગજગોતી ચઢાવ્યા બાદ ભોજન કરું તો તો પ્રતિજ્ઞાભંગ થાય; એ ઠીક ન કહેવાય. અને અહીં ગજગોતી ન પડતાં નથી; એ મંગાય તો કેમ? આમ વિચારીને મનોવતીએ મૌન ધારણ કર્યું. તેણે ભોજન ન કર્યું, તેમ જ પોતાના મનનું રહસ્ય

જેટલી તરતમતાઓ ઝોમઝી ઝોમઝી ફૂરતાં દરો તેટલાં તેને અહિંસક માનવાને દરકત નથી.

આથી જેને અહિંસાની, સર્વને હાથ પડે તેવી વ્યાપક અને સ્પષ્ટ વ્યાખ્યાની ભૂમિકા સુધી આપણે આવી પહોંચીએ છીએ. એટલે કે:—

“પોતાના જીવન વ્યવહારમાં પ્રાણી જેટલો જેટલો કૃષ્ણ લેશ્યા તરફ દગતો હોય. તેટલો તેટલો તેને હિંસક ગણવો, અને જેટલો જેટલો શુદ્ધ લેશ્યા તરફ દગતો હોય, તેટલો તેટલો તેને અહિંસક ગણવો.”

કહો, અહિંસાની આ વ્યાખ્યામાં શો ભૂલ છે ? ભૂલ બતાવો.

૫. અહિંસાની પરાકાષ્ઠા.

પોતાની મેળે કોઈ પણ જાતની હિંસા ન કરીને, ન કરાવીને, અને કરનારને સારો માન્યા વિના, સર્વથા અહિંસક રહી શકનારો આદર્શ વર્ગ જગતમાં વિદ્યમાન છે. એજ જગતનો પરમ આદર્શ અહિંસક ચાતુર વર્ગ છે. જડવાદના મોટા પાપા ઉપર ચાલતા વિશાળ પ્રચારથી ભરે જગત એક વખત તેને ન ઝોળાળે, પરંતુ મુરજ છાપડે ઢાંક્યો ઢાંકી શકતો નથી. અવગત, આખું જગત તદ્દન એવું સદાયે બનવું સંભવિત નથી. એટલે “બધાયે તેવા હોય, કે થાય, તો બીજા પાંચ પ્રકારની લેશ્યાવાળા જીવોના વ્યવહારો બંધ થઈ જવાની” બીજી સેરતી નકામી છે. એ પાંચ પ્રકારના જીવોનું આસ્તત્વ છે. અસ્તિત્વ રહેવાનું જ છે. માટે એ પાંચ પ્રકારના વ્યવહારો છે, અને રહેવાના છે. માટે ઉત્તમ વર્ગનો નિર્વાહ એ પાંચ પ્રકારના જીવો કરીજ શકે.

“એવા પણ જીવોજ ન રહે અને બધા મુનિજ થઈ જાય, તો શું થાય ?” તો એને લગતાં વ્યવહારો પણ નજ હોય. એટલે “લોક વ્યવહાર

અને બીજે દિવસ પણ એમ ને એમ ભોજન વગર વીતી ગયો.

આથી શેઠે વિચાર કરીને બધાંને કહ્યું કે આપણે એક ઉપાય કરો.—મનોવતી ભોજન ન કરે તો આપણે સમસ્ત પરિવાર પણ ભોજન છોડી દો, જેથી તરત સાચી વાત જણાઈ જશે. શેઠજીની આજ્ઞા પ્રમાણે પરિવારમાં બધાંએ ભોજન છોડી દીધું, કોઈએ ભોજન ન કર્યું—એ રીતે ત્રીજે દિવસ પણ વીતી ગયો.

આખો પરિવાર એક દિવસ ભોજન વગરનો રહ્યો, છતાં મનોવતીએ ભોજન ન કર્યું પરિવાર ઉપર મહા સંકટ આવી પડ્યું. ચોથે દિવસ આવ્યો, ત્યારે મનોવતીના પિતાને અબાબતમાં બબર મોકલ્યા; એ બબર સાંભળત વેંત જ હસ્તિનાપુરથી શેઠે પોતાના પુત્ર બબર કાઢવા મોકલ્યો.

મનોવતીનો ભાઈ આવી પહોંચતાં જ શેઠ-શેઠાણીએ તેને કહ્યું કે અમારી વાત સાંભળો; તમારા આદર—સત્કારની વિધિ પછી કરશું, પહેલાં તો તમને એક વાત પૂછી લઈએ : તમારી બહેન અહીં આવી ત્યારથી તેણે ભોજન છોડી

માટે જ દાષને પણ બોલે ન પડે, તેવી નિર્દોષ ભિક્ષા ઉપર જ, તેમનું જીવન રચવામાં ભારે યોજનાશક્તિની ગોઠવણ છે, અને તેઓને ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક આદર્શના પાયા ઉપર પવિત્રમાં પવિત્ર જીવન જીવવાનું હોવાથી જાતે અહિંસક જતાં પોતાના નિર્વાહનો બોલે બીજા ઉપર પડવા જતાં બીજાને વધારે દરવી પડતી દિંસાનો ભાગ આવવાનો મુનિને અંભવ રહેતો નથી. કૃમિકે-ભિક્ષા દાતાઓને વધુ પડતી દિંસા કરવી ન પડે, તેવી રીતે તેમણે પોતાને માટે બનાવેલી ચીજોમાંથી-મમકા જેમ કૂચમાંથી કૂચને કશીયે હરકત કર્યા વિના રસ ચૂસી લે, તેમ-ભિક્ષા મેળવી લે, તેમ જ, જૈન મુનિઓએ ભિક્ષા મેળવી લેવા ઉપરાંત ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક જીવન જીવીને, સદાચારનો ઉપદેશ આપે છે. તેથી અનેક ગણો લાભ જગતના જીવોને તેમના તરફથી મળતો રહે છે. માટે માનવ જાતમાંના આવા શુદ્ધ લેશ્યાવંત જીવોને માટે ઉચિત ભિક્ષાવૃત્તિની ગોઠવણ: એ ઉચ્ચ સામાજિક વ્યવસ્થાનો એ પૂરાવો છે. તે ધાર્મિક ઉપદેશના કામના ઉપકારનો બદલો નથી. તેમજ ધંધો પણ નથી. જનસમાજની સુવ્યવસ્થા માટે પણ એવા જીવોની સમાજમાં આવશ્યકતા સદાજ રીતેજ હોય છે. તેથી " માનવ માટે ભિક્ષા એ એક જાતનો દોષ છે. દરેકે પોતાની મહેનત અને કુશળતાથી આજીવિકા મેળવવી જોઈએ. " એ વાત સાચી છે, પરંતુ ઉપર જણાવેલા મુનિવર્ગ સિવાય એ સાચી છે.

આ સર્વમાન્ય સુંદર વ્યાખ્યા પ્રમાણે અહિંસક જીવન જીવનારા થોડા પણ આદર્શ માનવો જગતમાં જીવતા હોવાથી, જગતના માનવોની મનોવૃત્તિમાં અહિંસક જીવનનો-જેમ અને તેમ બીજાને હરકત કર્યા વિના જીવવાનો-આદર્શ સ્થિર રહે છે. અને તેથી કરીને જેમ અને તેમ જગતમાં સુવ્યવસ્થા: સુલેહ: અને શાંતિ:નું વ્યાપક વાતાવરણ ટકી રહે છે. માનવી જીવનના તમામ અંગોને સાંકળી લેતી માનવી સંસ્કૃતિ પણ એજ આદર્શને ટેકા આપતી રહે છે અને સંસ્કૃતિને તેનો ટેકો મળે છે.

પછી જ ભોજન કરું—એ જિનદેવની ઉપાસનાથી
 બધા ભય દૂર થાય છે. પરંતુ, હું મારા ભાઈ!
 અહીં તે ગજમોતી મને દેખાતાં નથી, તો હું
 ભોજન કેમ કરું? આથી મેં મૌન ધારણ કર્યું
 છે. માટે બીજું કંઈ બોલ્યા વગર તું જલહી મને
 અહીંથી વિદાય કરાવ ને તારી સાથે પિયરમાં
 લઈ જા. આ વાતનો ભેદ બહાર પાડીશ નહિ.
 હસ્તિનાપુર પહોંચીને ગજમોતી વડે જિનપૂજ
 કરીને હું ભોજન કરીશ; તે માટે કંઈ ચિન્તા
 નથી.

મનોવતીની એ વાત સાંભળીને તેનો ભાઈ
 તુરત મહેલની બહાર આવ્યો અને શેઠને કહ્યું:

તાકાત છે. સાચી વિશ્વશાંતિ પણ તેનાજ હાથમાં છે, સાચો ન્યાય પણ તેની પાસેજ છે, અને જગતના સાચા ન્યાયનું મજબૂત કેન્દ્ર પણ તેજ છે. છતાં વિદેશી સત્તાએ પોતાના સ્વાર્થો માટે તેને બાબુએ કાઢી નાખી, બસો વર્ષમાં પોતાનું સ્વાર્થી શિક્ષણ આપી જે વર્ગને તૈયાર કર્યો છે, તેના હાથમાં પોતાના કામના કાર્યક્રમના આગળના હપતા સોંપીને પોતે બાબુએ જઈ એસવાનો ડોળ કર્યો છે. અને બરાબર ખરે વખતે દોરી સંચાર પાછળથી કરતા રહે છે. લીંદુ, મુસલમાન અને અન્ય પ્રજાનું ભાવિ દિત મહાજનના હાથમાં જ સલામત છે, જેના નેતાએ શુદ્ધેશ્વા-વાળા મહા અહિંસક મુનિયો છે.

બ્રીટીશો આવ્યા ત્યારે મુસલમાની રાજ્ય સત્તાથી મહાજન રહેજ નખળું થયું હતું. પરંતુ બ્રીટીશોએ પ્રથમ મજબૂત બનાવવાનો વિશ્વાસ આપીને પાછળથી ખૂબ ખોખરું કરી નાંખ્યું. અને તેમાંથી જ એક વર્ગને ભણાવીને જગતના ગોરા મહાજનની નીતિને ટેકા આપનારો એક વર્ગ ઊભો કરી લીધો છે. અને તેમને આગળ કરીને ભારતની મૂળ સત્તાને-રાજાઓ: ધર્મગુરુઓ: શેઠ: શાહુકારો: જાગીરદારો: ગીરાસદારો વિદ્વાનો: લઝાયકો: ખેડૂતો: વેપારીઓ: વિગેરેના બનેલા મહાપ્રજ્ઞના મહાજનને-દૂર હાથવાના-જાહેર જીવનમાંથી દૂર ધકેલવાના-“પ્રત્યાઘાતી” કહીને પ્રયાસો ગતિમાં મૂકી દીધા છે. તથા તેઓના સાચા પ્રતિનિધિઓને દૂર રાખીને કલ્પિત પ્રતિનિધિઓ ઊભા કરી, તેઓને નામે દેશ-વિદેશમાં અનેક ભગતી બાબતોમાં મત, અભિપ્રાય અને સમ્મતિઓ આપવાની ગોઠવણો કરી લીધી છે.

પાલાંમેટા, સંયુક્ત રાષ્ટ્ર પરિપદ્, નેશન ઓફ ધી વર્લ્ડ: વિગેરે નામે ગોરી પ્રજ્ઞના આદર્શો: વર્ચસ્વ: અને ભાવિ દિતો: ધરાવતા મહાજનો હોવા રાખ્યા છે.

અને અનેક જાહેરાતોથી તેની પ્રતિષ્ઠા વધાર્યા કરી છે. તથા ઉપર જણાવેલા ભારતમાંના એક વર્ગને તેના અંગૂથત બનાવીને દેશવિદેશમાં

દેવાનો સ્વાર્થ ગોઠવ્યો છે. [આ યાત્રિક દેશી ધંધાના મલુરોની સ્થિતિ તો અદત્ત થતી જોવાય છે.]

અને તેઓને ઉદ્દેશવાનો પદ્ધતિસરનો માર્ગ શીલાડેશીયામાં-પ્રે. જગતના મલુર મહાજનોના પ્રતિનિધિઓ મળ્યા હતા. ત્યાં જગતના દરેક મલુરો " એક ભાઈ તરીકે રહેવાને અને એક બીજાને મદદ આપવાને " કરેલા કરારથી બંધાય છે. તેમજ મલુરોની આર્થિક સ્થિતિ સુધારવી, જીવન ધોરણ ઉંચું લેવું, તથા નેમ કરવા કાર્ષ પણ પ્રજા શ્રેષ્ઠ હોવાનો દાવો ન કરી શકે તેમ કરવાની લાલચો પણ એ કરારમાં આપવામાં આવી જાય છે.

એમ કરીને, વિંદના મલુરોનો પોતાના મહાજનો સાથેનો સંબંધ તોડવાની ગોઠવણ જગતના આંતર રાષ્ટ્રીય મલુરો સાથેના નવો સંબંધ જોડીને કરી લીધી. આજ ધોરણે આખા ઓશિયાતું મલુર ગંદત પણ આગળ વધી રહ્યું છે.

" કાર્ષ પણ પ્રજા શ્રેષ્ઠ હોવાનો દાવો ન કરી શકે " એવી સ્થિતિ વચ્ચે ભારતના મહાજનના અગ્રેસરો અને તેની ઉચ્ચ ખાતરાખોને પડકાર આપ્યો. અને વિંદના મલુરોને તેઓની સામે ગોઠવી લીધા. પ્રતિરૂપિ' રૂપે આજે ભવિષ્યમાં તેની પણ એજ દશા.

આર્થિક સ્થિતિ સુધારવાની લાલચમાં દસાવીને, તેઓને સારી મલુરી આપી શકાય, તેવા વિંદમાં ઉલોગ ધધા ખીલવવાનો કાર્યક્રમ હાથમાં લઈ, તેમાં મોટા પ્રમાણમાં વિદેશી મૂડી રોકી, મોટી રકમની રોજી આપી, ખૂબ ધન આપીને, વિદેશી માલિકોના યુક્તમ બનાવવાની મોહવણ ગોઠવી લીધી છે. અને તે કારખાનાથી કૃતપત્ર થતા માલોનો વડો તો એટલા મોટા પાયા ઉપર થાય. કે મલુર વર્ગ પણ પોતાની સાદાઈ છોડીને પોતાની જરૂરીયાત ખૂબ વધારી દે, તોજ તેઓનું જીવન ધોરણ ઉંચું આવે. એમ કરીને મોટા વકરાતું મહાદાર પણ બોલી નાખ્યું.

૨૪ : દર્શનકથા

લિલત થઈ ને તેને ધણું ઇનામ આપ્યું; માલણ
તે ઇનામ લઈને ઘેર ગઈ.

હવે અહીં જ્યારે માલણે નાની રાણીને
હાર પહેરાવ્યો ત્યારે મોટી રાણીના મહેલની દાસી
પણ ત્યાં હતી. તેણે તે હાર જોયો, ને મોટી રાણી
પાસે જઈને કહેવા લાગી કે હે મહારાણી! મહા-
રાજ તમારા હિપર અપ્રસન્ન થયા લાગે છે, મેં
નાની રાણીના મહેલે એ નજરે જોયું; ખીજની
તો શી વાત, માલણ જેવી ખાઈ પણ તમને
નિન્દે છે; તે નાની રાણીને ગજમોતીનો હાર
આપે છે પણ તમને હાર આપતી નથી. અરે,
ખેદ છે કે તમારું આવું અપમાન થયું.
દાસીની વાત સાંભળીને મહારાણી મનમાં

અસંયમઃ અને અસહિષ્ણુતાઃ ઉપર રચાયેલી છે. જ્યારે, હિંદુનું મહા મહાજનઃ તેના આદર્શોઃ સાચી અહિંસાઃ સાચા સંયમઃ અને સાચા તપઃ ઉપર રચાયેલા છે. આ સત્ય અમો જગત્ની દ્રષ્ટિ પણ શાંતઃ અને નિષ્પક્ષપાતિઃ વ્યક્તિઓ આગળ સાબિત કરવાને હરપળે ઉચિત સંજોગોમાં તૈયાર છીએ.

- ૧ ધર્મઃ અને તત્ત્વજ્ઞાનઃ સર્વ ધર્મ સમભાવઃ સર્વ ધર્મ સમન્વયઃ વગેરે ભાવનાઓ નીચે રચાયેલી સમાિતઓઃ પરિપદોઃ સર્વ ધર્મ પરિપદઃ વિશ્વધર્મ પરિપદઃ વિગેરે મારફત ધર્મશુરુઓને અને તેની સંસ્થાઓને દૂર ખસડવાના પ્રયત્નો થઈ રહ્યા,
- ૨ સાક્ષીયાણા આંધી આપીઃ મોભા અને સરહદોના રક્ષણના તાત્કાલીક દરતાવેળે કરી આપીઃ તમામ રાજ્યોને મહા પ્રબળના મહાજનના વહીવટમાં મદદ કર્તાતરીકેના પદથી ખસેડી લેવામાં આવી રહ્યા છે.
- ૩ નવા આગેવાનોને લોકપ્રિય બનાવરાવી ચુંટણી મારફત તેમને આગેવાનો બનાવરાવી મૂળ આગેવાનોને દૂર હઠાવાઈ રહ્યા છે.
- ૪ જમીનોઃ જમીનદારોઃ ધનઃ સંપત્તિઓઃ મીલકતોઃ વિગેરેની રાષ્ટ્રીયકરણ મારફત ઝુંટવી લઈ, આ દેશમાં ધંધા માટે આવવાની બીજી પ્રજાને ધંધામાં કુશળ હોવાને બદાને-હવાલે કરવાની કાયદેસર ગોઠવણો તરફ વલણ આપી રહ્યું છે.
- ૫ નવા બંધારણ મારફત આંતરરાષ્ટ્રીય પદ્ધતિએ વહીવટ ચલાવવાના ઠરાવો અને સ્થાનિક ગોઠવણો એકમો રચીને થઈ રહી છે, તેથી ભારતના આદર્શ મૂળ બંધારણઃ અને તેની સાથે સંબંધ ધરાવતા દરેકે દરેક અમલીઃ ગૌરવકઃ અને સાંસ્કૃતિકઃ રીત રીવાજોઃ કાયદાઃ કાનુનોઃ તથા વહીવટી ધોરણોઃ પદ્ધતિઓઃ અને તેની સાથે જોડાયેલી વૈજ્ઞાનિક ગોઠવણોઃ દૂર ધકેલાઈ રહી છે. એટલે કે મર મૂળથી ક્રાંતિ થઈ રહી છે.

ઉભા થયેલા ભારતની પ્રજામાંના એક વર્ગનો મજબુત સાથ પાણુ મેળવી શક્યા છે.

આમ બધી રીતસરની ગોઠવણીના પરીણામો પ્રાપ્ત કરીને, જગતના સમગ્ર આંતરરાષ્ટ્રીય બળોને જ હવે દિંદમાં આગળ આવવાનો માર્ગ કરી આપીને, પોતાની નિર્બળતા જાહેર કરવા પૂર્વક તટસ્થ અને શાંત મનોવૃત્તિ ધારણ કરતા બ્રીટીશો થયા છે. તે ખૂબ સ્પષ્ટ છે.

- છતાં, મહા મહાજનના જે કોઈ સાધક બળો હશે. તેને વધુ ને વધુ નિર્મૂળ કરવા માટે તેની સામેના ગર્ભિત પ્રબળ વિરોધ સાથે પાણુ સમાજવાદ તથા સામ્યવાદ વિગેરેને બીજા હાથ ઉપર બીજા બાળથી પ્રબળ વેગ અપાઈ રહ્યો છે.

- ૧ દિંદની સંસ્કૃતિના મૂળ તત્ત્વો: અને હાલના દિંદના નવા બંધારણના પ્રથમના ચાર વિભાગમાં આપવામાં આવેલા હાલના બંધારણના કેટલાક મૂળ તત્ત્વોની પરસ્પર તુલના કરી જોતાં પરસ્પર ધણા વિરુદ્ધ જણાય છે. કેમકે-બન્નેયના આદર્શો: ખેત્રો:માં મોટું અંતર છે. તે બંધારણ અમલમાં આવતાં દિંદના મૌલિક બંધારણને અનુસરતા જીવનોમાંના ધણા સુતરવો પણ ફેંકાઈ જવા સંભવિત છે. અને આંતર રાષ્ટ્રીય હિત અને હેતુઓનો પ્રચાર વેગથી થવો ખૂબ સંભવિત છે. દિંદના પ્રજાજીવનના ચક્રો અને નવા બંધારણની અસરથી જન્મતા જીવનના ચક્રો બંધબેસતા થવા સંભવિત નથી.

આ રીતે, જગત્ તાત્કાલીક અને લવિષ્યને માટે મહા દિંદસાને માર્ગે પ્રયાણ કરી રહ્યું હોય, તેવો ભાસ થયા વિના રહે તેમ નથી. કેમકે- દુર્લભ લેશ્યાવાળા માનવોના હાથમાંથી જગતનું તંત્ર સરી પડતું બળ ડ. સાચી અદિંસા: સ્વયમ: અને તપ: ને દૂર હાસેલવા કૃત્રિમ અદિંસા: સ્વયમ: અને સહનશીલતા:ના વાતાવરણો ઉભા કરવામાં આવ્યા છે. અને જીવનના સમગ્ર તત્ત્વોમાં ભૌતિકવાદનો પ્રવેશ કરાવવા, જીવનમાં આના પ્રસે સાચો પ્રયાસ કરાવે તેવા અમલી જીવન વ્યવહારો દૂર કરાવવા

ચતાં નથી. રાજાએ ફરીફરીને પૂછ્યું ને ગજમોતી કયાંયથી પણ મળે તો મેળવી આપવા કહ્યું. પણ શેઠે તો ચોખ્ખી ના જ કહી કે ગજમોતી કયાંય મળતાં નથી. એ સાંભળીને, જેમ અગ્નિમાં ઘી હોમાય ને ભડકે થાય તેમ રાજાને કોંઈ ચિન્તા નહિ. ઊઠ્યો. ઝવેરીઓને કહ્યું કે કાંઈ ચિન્તા નહિ. દસ-વીસ દિવસમાં કે છ-બાર મહિનામાં કયાંયથી ગજમોતી મળે તો તપાસ કરો, તથા સૌ પોતાના ભંડારમાં પણ તપાસ કરો. -એમ કહીને ઝવેરીઓને વિદાય કર્યા.

સોમદત્તની ચિન્તા; બુધસેન દેશનિકાલ

સોમદત્ત શેઠ ઘરે આવીને ચિન્તામાં પડ્યા, ને વિચારવા લાગ્યા કે અરે, હવે શું થશે? રાજા નારાજ થયા છે, હવે થોડા દિવસ જ જીવશું. આવું શું કારણ બન્યું કે રાજાને ગજમોતીની હઠ લાગી? ઘરમાં ગજમોતી સાચવીને રાજાથી બચવું મુશ્કેલ પડશે. મનોરમા-પુત્રવધૂ અત્યારે તો પિયર ગઈ છે પણ જ્યારે તે પાછી આવશે ત્યારે જિનમંદિરમાં ગજમોતી ચઢાવ્યા વગર રહેશે નહિ; અને રાજાને જ્યારે એ વાતની

પરંતુ વિજ્ઞાનનો તત્ત્વજ્ઞાન સાથેનો સંબંધ અને તત્ત્વજ્ઞાનમાં ભાસતા વિશ્વના પદાર્થોનો જીવનમાં હોયોપાદેય તરીકેનો ઉપયોગ કેટલો ? કેમ ? અને ક્યાં મુઘી શક્ય ? આદરણીય ? કે ઉપયોગી છે ? તે વિષે પણ લગભગ જાણી ચૂક્યા હોય છે. છતાં, આધુનિક વિજ્ઞાન તરફ જૈન મુનિઓની ઉપેક્ષા વૃત્તિ જોઈ, કેટલાક તેને અજ્ઞાન અને કૃપમંદુક કહી રહ્યા છે. અને જ્યારે કાંઈ જૈન મુનિ માત્ર અનિવાર્ય સંજોગોમાં આધુનિક વૈજ્ઞાનિક વસ્તુનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યારે તો તેઓ અનેક અનુમાનો દાઢે છે. અને તે ઉપરથી આ આધુનિક વિજ્ઞાનની તરફેણ કરવા જૈન મુનિઓને હાકલ કરે છે.

૩ ત્યારે આધુનિક વિજ્ઞાનો હલ્લુ અપૂર્ણ છે.—અખતરાંપ છે. “ ૧ પાશેરામાં પહેલી પૂણી સ્વરૂપ છે. ” એટલે તેઓનું તત્ત્વજ્ઞાન તો હલ્લુ તદ્દન ઉછરતી અવસ્થામાં હોય જ. ત્યારે જીવનમાં તેના સાચા ઉપયોગ વિષેનો પ્રશ્ન તો હલ્લુ હાથજ ધરાયો નથી. આવી અસ્તવ્યસ્ત વસ્તુ તરફ દુર્લક્ષ્ય રાખવું. એજ માર્ગ રહે છે. કેમકે—જ્યારે વિજ્ઞાનની શોધો સંપૂર્ણ થાય, તત્ત્વજ્ઞાન વ્યવસ્થિત થાય, અને તદ્દનુસારી જીવન સાથેના કર્તવ્યોપકર્તવ્યના નિર્ણયો નક્કી થાય, ત્યાર પછીજ, તુલના માટે, પણ તે હાથ ધરી શકાય. ત્યાં મુઘી માત્ર આળસેબટા માની લઈ, તેની ઉપેક્ષા કરવા સિવાય, વિજ્ઞ પુરુષો માટે શ્રીજી માર્ગ જ રહેતો નથી. જ્યારે તે કાંઈક યોગ્ય પૂર્ણતાની કાંટિ ઉપર આવશે, તોજ જૈન મુનિઓ તેની સામું પણ જોશે. અને જગતનું તેથી નિઃસ્વાર્થ દિન જણાશે, તોજ તેના તરફ નિગાહો ચ કરશે. નહિતર, તેની ઉપેક્ષા જ કરશે. તેમ ન કરે, તો વિશ્વાસઘાત કર્યાનું પાપ વહેરવું પડે. જગતના દિનનો એ દ્રુતરી વર્ગ છે. તેણે બાકે પાપે વિચાર કરી દિત જોયા વિના એક પગલું પણ ભરવાનું નથી હોતું. જો તે તેમ કરે, તો તેમાં મહા દિંસા, અને મહા ઉન્માર્ગનું પ્રવર્તન સ્પષ્ટ રીતે જ સમાયેલું હોય છે. જગતને દિત-

૧ આધુનિક વિજ્ઞાનના ઇતિહાસના એક અમેરિકન લેખક.

નહિ, અટલે આપણા ઘરમાં ગજમોની એ તો જાહેર થશે નહિ. આ રીતે જ આપણા પ્રાણ બચી શકશે, બીજાં તો કોઈ ઉપાય નથી. મોટા પુત્રની એ વાત સાંભળીને શેઠે કહ્યું—અરે, એ પુત્ર નિર્દોષ, ગુણવાન. જોજો આ ઘરમાં જન્મ ધારણ કર્યો તેને ઘરમાંથી કાઢી કેમ મુકાય?

ત્યારે મોટા પુત્રે કહ્યું : હે પિતાજી ! સાંભળો અત્યારે રાત્રની આફતથી બચવાનો બીજો ઉપાય નથી. નાના ભાઈને ઘરમાંથી કાઢી મુકો. અંજો તે લઘુપુત્ર આપને વિશેષ વહાલો હોય તે તેને ઘરમાં રાખો ને અમે છએ ભાઈએ બીજા આલ્યા જઈશું. તે હશે તો અમે આડીં રહીશું નહિ.

આ સાંભળીને શેઠ અનેક પ્રકારે રુદ્ધન કરવું લાગ્યા....શું કરવું એ તેને સુઝ્યું નહિ, તેને મોઢામાંથી કાંઈ શબ્દો નીકળી શક્યા નહિ. તેએ વિચારવા લાગ્યા કે અરે, આ કેવી દૈવગતિ છે જે નાના પુત્રને ઘરમાંથી કાઢી મૂકું તો જગતમાં મારો અપયશ થાય, અને જે તેને ઘરમાં રાખું તો આ છ પુત્રો ઘરમાં રહે નહિ. આખું કાગળ હાથમાં લઈને ધ્રુજતા હાથે નાના પુત્ર

મેટકે કે—અહિંસા: સંયમ: અને તપ:ની પ્રધાનતા ખ્યાલમાં રાખીને
 માનવેલી માનવ આહાર વ્યવસ્થા જગતમાં ત્રિકાળમાંયે આદર્શ
 આહાર વ્યવસ્થા છે. તેથી હમેશાં જેમ અને તેમ જૈન મુનિઓ આધુનિક
 વિજ્ઞાનિક સાધનોથી દૂર રહે છે, એટલું જ ઇષ્ટ નથી. પણ ખીજા
 જીવો લલચાઈને તેમાં ફસાય નહીં, તેવી સાવધાનીથી પોતાનું વલણ
 અને ઉપદેશ રાખે, જીવન વ્યવહારમાં જમાનાને: કે પ્રગતિને: બહાને પણ
 તેને સ્થાન ન આપે, એ સ્વાભાવિક છે. કેમકે—આધુનિક વિજ્ઞાન ઠેક
 સુધી મુનિ જીવનને બંધ બેસતું થાય તેમ નથી. છતાં જો જીવો તેમાં
 ફસાશે, તેમને તેના ગેર ફાયદાના ભોગ ભવિષ્યમાં બનવું જ પડશે. જો
 કે—આજે ભારતીય તત્ત્વજ્ઞાન અને વિજ્ઞાનને જીવનમાંથી હઠાવી દબને આધુ-
 નિક વિજ્ઞાનના પાયા ઉપર ધર્મ, નીતિ, ધંધા, સામાજિક જીવન, રાજ-
 ધીય જીવન, દાખલ કરવા વર્તમાન સરકાર મારફત કાયદા, અને પ્રચાર
 લગભગ ચાલી રહ્યો છે. તે આગળ જતાં વિશાળ પાયા ઉપર મૂકાશે. છતાં
 જૈન મુનિઓ ચલિત નહિ થાય, તો જગતનો કલ્યાણ માર્ગ સ્થિર ઉભો
 જ રહેશે, અને પરિણામે જગતને તે સીધે માર્ગે આવવું જ પડશે. આડે
 આવજો રસ્તે અચડાતાં કુટાતાં જગતને માટે એ માર્ગ વિશ્વસાગરમાં દીવા-
 નાંડી સમાન બની રહેશે. માટે જ તેની સામે જમાનાનો ગર્ભિત વિરોધ છે.
 જગતમાં તે મહામાર્ગનું અસ્તિત્વ ન હોત, તો જગતની શી
 હદશા થાત ? ધન્ય ! વીતરાગ શ્રી તીર્થેશ્વર દેવેને ધન્ય ! ધન્ય !!

આજે પોક્ષળ વિજ્ઞાનના પાયા ઉપર રચાયેલી આજની જીવન
 પ્રગતિ અને પ્રગતિવાદ પણ એવા જ પોક્ષળ છે. માત્ર માનવો ને સાચા
 જીવન માર્ગથી ચલિત કરી લગતે જ સ્વાર્થી જીવન માર્ગે ચલાવી દેવા
 માટેની અજ્ઞાન જીવોમાં પ્રચારાયેલી ભ્રમણાઓ અને ભૂલ ભૂલામણીઓ
 છે. આજની પ્રગતિવાદની પોક્ષળતા અહિં વિસ્તાર લયથી સમજાવી નથી.
 પરંતુ અન્યત્ર તે સાબિત કરવામાં આવેલી છે.

૬ આહારનું જીવનમાં સ્થાન

આહાર ઉપર કાણુ: આહારમાં વ્યવસ્થા: આહારમાં સૌન્દર્ય:

વાંચો, પછી મહેલમાં પ્રવેશ કરો....એ પિતાજીની આજ્ઞા છે.

કુંવરે એ ચિહ્ની વાંચી, ને એમાં પોતાને દેશનિકાલની આજ્ઞા વાંચીને તે વિચારમાં પડી ગયો—અરે, આ શું ! જે હું પિતાજીની આજ્ઞા ન પાળું તો મારા જીવનને ધિક્કાર છે. આમ વિચારી એ નાનો બાળ તુરત ત્યાંથી પાછો વળ્યો ને નગર બહાર ચાલ્યો ગયો. ત્યાં જઈને પ્રથમ તો પંચપરમેષ્ઠી ભગવંતોનું સ્મરણ કરીને, સંસારનું સ્વરૂપ ચિંતવવા લાગ્યો કે અરે, આ જગતમાં લક્ષ્મીના મોહને ધિક્કાર છે ! મારા છ ભાઈઓ કમાઉ છે ને મને લક્ષ્મીનો ભાગ આપવો પડે તેથી દેશનિકાલ કર્યો છે. અરે, સંસાર કેવો સ્વાર્થભય છે !! હવે હું પણ પરદેશ જઈને ધન કમાઈ લાવું ને સુખથી રહું. આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં કુંવરને પોતાની સ્ત્રી યાદ આવી; એ શીલવતી સ્ત્રી ધર્મના ઉત્તમ સંસ્કારવાળી છે, જે મને ઘરમાંથી કાઢી મૂક્યાનાં વાત તે સાંભળશે ને મને ક્યાંય નહિ દેખે તો જરૂર તેના પ્રાણ છૂટી જશે. માટે પહેલાં હસ્તિનાપુર જઈને તેને બધો હાલ જણાવી દઉં અને પછી પરદેશ જઉં.

૧૦ આહાર કરવાનો ઉદ્દેશ.

આધ્યાત્મિક ભાષામાં બોલીએ, તો-મનુષ્ય જીવન આત્મ-વિકાસનું કેન્દ્ર છે. અથવા આત્મવિકાસની એક જાતની અગત્યની ભૂમિકારૂપ છે. એટલે મનુષ્ય જીવનનો અંતિમ ઉદ્દેશ: આત્મવિકાસની પ્રગતિમાં વૃદ્ધિ કરવાનો હોય છે. માટે, જન્મથી માંડીને મરણપર્યંત મનુષ્યે તેવી રીતે વર્તવું જોઈએ, કે-તે પોતાને મળેલું કુદરતી આયુષ્ય સંપૂર્ણ ભોગવી શકે. આયુષ્યમાં વૃદ્ધિ તો થતી નથી. પરંતુ તેમાં લેશમાત્ર પણ ઘટાડો ન થાય, તેને માટે તો સંપૂર્ણ સાવચેત રહેવું જોઈએ, કેમકે-માનવ-જીવનના આયુષ્યની ક્ષણે ક્ષણ આત્મવિકાસના સંગીન સંચય કરવા માટેની ઉપયોગીમાં ઉપયોગી ક્ષણ છે. એટલે આયુષ્યનો એક પણ ક્ષણ ઓછો ભોગવવો પડે, એવી સ્થિતિ કાંઈ પણ સમજી માણસ ધમ્મ નહિ, થવા દે નહિ.

કાંઈ દરિદ્રીને કાંઈ સમૃદ્ધિવંત રાજા દીવસ રાતની ૬૦ ઘડીમાં જેટલું પોતાના ભંડારમાંથી લેવાય તેટલું લેવાની છુટ આપે, તો તે દરિદ્રી તે લેવામાં જરા પણ પ્રમાદ કરે, તો તે મૂર્ખ ગણાય, મુદત પૂરી થવાને ઠરેલો વખત આવી પહોંચતાં પહેલાંની દરેક દરેક પળે જેટલું વધારે લેવાય તેટલું લેવા જ માંડે અને વખત પૂરો થતાં સુધીમાં પણ છેલ્લામાં છેલ્લી પળનો ઉપયોગ કરી લે. વખત બતાવનારા ચંત્રમાં જો કાંઈ બગાડો હોય અને ઠરેલો વખત “કાંઈક મોડો થાય, તો ધણું સારું.” તેમ પણ કદાચ તે ધમ્મજ્ઞતો હોય છે. પરંતુ જો ઠરેલો વખત વહેલો આવી પહોંચે, તો વખત બતાવનારા ચંત્રની ખોડ ખાંપણનો દોષ કાઢીને પોતાને પૂરા ખરા વખત સુધી બન લેવા દેવાની માગણી કરે.

તે પ્રમાણે માનવજીવનની ક્ષણે ક્ષણ સંસ્કાર વિકાસ માટે ઉપ-યોગી હોવાથી સમજી માણસ “તેની એક ક્ષણ પણ ઓછી ભોગવવી પડે, તો સારું.” એમ ધમ્મજ્ઞતો જ નથી, નાટે દરેક મનુષ્યની દરજ

મનમાં વિચાર આવે કે કે—જાડા જ દિવસ પહેલાં
જ્યારે હું વિવાહ માટે આહીં આવ્યા ત્યારે મારી
સાથે અનેક દાઢમાઢ, વાજાં ને નિશાનડાં હતાં.
અને અત્યારે હું આ રીતે અકસો, વગર તેડાવ્યા
જઈં તો મારા કુટુંબની હાંસી થશે.—માટે થોડો
વિશ્રામ કરીને હું આહીંથી પાંચ આઠનો જઈશ.
આ રીતે વિચારીને, પ્રવાસનો થાકેલો યુવસેન-
કુમાર તે બગીચામાં સૂઈ ગયો....અતિશય થાકને
લીધે તેને ઊંઘ આવી ગઈ.

બગીચામાં સૂતેલા તે યુવસેન ઉપર દૃષ્ટિ
પડતાં માલણે તરત માળી પાસે જઈને કહ્યું કે
બગીચામાં આપણા શેઠના જમાઈ આવ્યા છે ને
સૂતા છે. માળીએ તરત શેઠ પાસે જઈને એ
સમાચાર કહ્યા.

ત્યારે શેઠે વિચાર્યું કે, એવું તે શું કારણ
બન્યું હશે કે કોટચાધિપતિનો આ પુત્ર વગર
બાલાવ્યે આહીં સાસરે આવ્યો ! શું ચાર એનું
ધન ચોરી ગયા હશે ? કે શું રાજ્યએ એને લૂંટી
લીધો હશે ? એ વખતે પાસે બેઠેલા બીજા ઝવેરી-
ઓએ કહ્યું—શેઠજી ! લક્ષ્મી તો અત્યંત ચંચળ
છે, એનો કાંઈ વિશ્વાસ કરવા જેવો નથી; મનુષ્ય

યોગ્ય પરિસ્થિતિ: યોગ્ય તાલીમ. આધ્યાત્મિકતા: વિગેરે તત્ત્વો પણ યુષ્યના અને શરીરના ટકાવના અને શરીરની વૃદ્ધિના ખાસ મહત્વના કારકારી સાબનો છે,

જેમ આરોગ્યાદિને હાનિકારક આહાર શરીરના ટકાવ અને દેમાં વિધિ કરનાર છે, તેજ પ્રમાણે નીતિ રહિત જીવન: અપ્રમાણિક જીવન: અયોગ્ય આરામ: અયોગ્ય પરિશ્રમ: અનાધ્યાત્મિકતા: વિગેરે પણ શરીરના ટકાવ અને વૃદ્ધિમાં વિધન કરનાર છે: રોગોત્પાદક છે: રોગોને વારનાર: છે અને ટકાવનાર છે.

આ રીતે, શરીરની વ્યવસ્થા અને ટકાવનો આધાર આહાર ઉપર છે. અને આહાર લેવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ પણ એજ છે. અહારના ત્યાગનો નો અનાહારનો પણ ગોણ ઉદ્દેશ તેજ છે. મુખ્ય ઉદ્દેશ અનાહાર પદ્ધતિ પ્રાપ્તિ છે.

૧૧. જૈન ગૃહસ્થોની આહાર વ્યવસ્થા.

ઉંચા પ્રકારના અદિંસા: સંયમ: અને તપ: નું આચરણ કરવું, જે મુનિધર્મ છે. અને તે પ્રમાણે આચરણ કરવાની સંપૂર્ણ ઇચ્છા અને માવના રાખવા જતાં, માનસિક અને આધ્યાત્મિક વિકાસ તેમના કરતાં મદદ હોવાથી તેને લીધે ઉત્પન્ન થયેલી નિર્બળતાને લીધે જે જીવ-સર્વસંગ યાગી અણુગાર મુનિ-ધર્મનું આચરણ કરી શકતો નથી. તે ગૃહસ્થ= અગારસ્થ-ઘરમાં રહેલો કહેવાય છે.

ઘરમાં રહેવાથી તેને જે કામ કરવા પડે છે. એક તો પોતાના ધરસંસારને ચળવું કાર્ય: અને બીજું અદિંસા: સંજમ: અને તપ:ને ચળવતી તાલીમ લેવાનું: તથા યથાશક્તિ તેનું પાલન કરવાનું: કાર્ય કરવાનું છે.

ઘરને ચળતા કાર્યો કરવાના હોવાથી તે ગૃહસ્થ ગણાય છે.

અને “ સંપૂર્ણ અદિંસા: સંયમ: અને તપ: એ આત્મપ્રગતિનો અમોઘ માર્ગ છે. તેના મૂળ ઉપદેશો જ સર્વોત્કૃષ્ટ હિતસ્વી પુરુષો

આપીસ અલક્ષ્ય અને બત્રીસ અનંતકાય તથા સચિત્તના ત્યાગની સૂચના માટે છે. ગન્ધ-માલ્ય વપરાશમાં આવતી ખાસ જરૂરીયાત વિનાની-માત્ર શોખથી વાપરવાની-ચીજોનો ત્યાગ સૂચવવા માટે છે.

*સચિત્તે પાંડુપદ્ધે ગાથામાં બોમ કે ઉપબોગ માટે છુટી રાખેલી ચાન્નેના વપરાશમાં પણ ચતા રખાવેના અતિચારોની સૂચના છે.

દંગાલી વણસાડીથી ત્રણ ગાથાઓ પોતાના જીવનની જરૂરીયાતો મેળવવા કેવા ધંધા કરી ધન ઉપાર્જન કરવું ? તેની સૂચના છે. એટલે કે-અંગાર કુર્મ-વિગેરે અને તેની જાતના ખીજા ધંધાઓનું ઉપલક્ષણ કરવામાં આવેલું છે. તેથી તેવા ધંધા કરવાજ નહિ. તે સિવાયના મહા આરંભ, સમારંભ તથા અણુછાજતા ધંધાઓ જે જે હોય, તે સિવાયના ધંધાઓમાંથી પણ “ઉત્તમઃ અસ્પૃશ્યારંભ-સંમારંભનાઃ અને આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિને માન્યઃ શિષ્ટાચારને શોભતાઃ ધંધાઓ જ પસંદ કરવા.” તેની સૂચના કરે છે.

એક દિગમ્બર જૈન-ભાષ્યે જૈન શાસ્ત્ર ગ્રંથોના પૂરાવા આપીને એમ સાબિત કરવા પ્રયત્ન કર્યો હતો કે-આવકોને લીલોતરીને ત્યાગ કર-

* કેટલાક આધુનિક જૈન લેખકો-ઉપર જણાવેલી પ્રાચીન ગાથાઓની રચનાના સંદર્ભને સમજ્યા વિના વિગ્રમી ગાથાનો એવો અર્થ કરે છે, કે-“અગાઉના જૈનોમાં મદ્ય-માંસનો પ્રચાર ન હોય. તો તેના અતિચારોના આલેચનાનો સંભવ કેવી રીતે હોઈ શકે ?” પરંતુ ખરી રીતે, એ વીરમી ગાથા અતિચારોના આલેચના વિષેની નથી. પરંતુ મતનું સ્વરૂપ બતાવનારી છે. એજ પ્રમાણે ૯ મી, ૧૧ મી, ૧૩ મી, ૧૫ મી, ૧૭ મી અને ૧૯ મીમાં પણ મતોના સ્વરૂપ અને અતિચારો સાથે જ છે. એ પ્રમાણે વીરમી ગાથા ભોગોપબોગના મતનું સ્વરૂપ બતાવે છે. જેથી તેમાં મદ્યાન્નનો ત્યાગ કરવાનો સૂચના છે પરંતુ તેના અતિચારો નથી. તેથી તેઓએ કરેલો અર્થઃ અને તે ઉપરથી ઉપજાવેલી મતલબઃ ગાથાના સંદર્ભ સાથે અસંગત છે. ખાટા છે.

એની ધીરજ અને એની દૃઢતાને ધન્ય છે.

રત્નપુરના બાગમાં આવીને બંને બેઠાં ;
પરંતુ એમની પાસે ધન તો કાંઈ છે નહિ. મ
જિનવર-ભગવાનનું નામ જ સહાયરૂપ છે.

ચાર દિવસ થવા છતાં એને ખેદ ન
કંટાળો નથી, દૃઢ્યમાં જિનવરદેવનો મહિ
ચિંતવી-ચિંતવીને ધર્મભાવનાને પુષ્ટ કરે છે. ર
વાર બગીચામાં મનોવતી પોતાના કેશ સર
કરતી હુતી ત્યાં તેમાંયા એક ઉત્તમ નંગ નીક
આવ્યું; તે લઈને તેણે પતિને આપતાં ક
રવામી ! ઉતાવળમાં ભૂલથી આ નંગ બાકી
ગયું, તે લઈને તમે નગરીમાં જશો અને વે
તુરત ભોજનસામગ્રી લઈ આવો. તે પ્રમ
બુધસેનકુમાર નંગ વેચી ભોજનસામગ્રી
આવ્યો; મનોવતીએ મિષ્ટ ભોજન તૈયાર ક
પતિને જમાડ્યો, પણ પોતે ખાધું નહિ. પતિ
તેને જમવાનું કહ્યું, તો તેને સમજવી ઉદ્ધમ-ધ
માટે ગામમાં મોકલી દીધો ને પાછળથી પોત
ભાગની વધેલી રસોઈ યાચકજનોને આપી દી
ને બગીચામાં બેઠી બેઠી શાંતિથી જિનેન્દ્ર
વાનનું ચિંતન કરવા લાગી.—

પરંતુ, લીલોતરી ત્યાગની વાત સચિત્ત પ્રતિબદ્ધ:—એટલે કે—સચિત્ત અને અચિત્ત ખોરાકની નીચે કે ઉપર સચિત્ત વસ્તુ મુકાઈ હોય, તેનો સંબંધ થયો હોય, અને તેવી સચિત્તના સંબંધ વાળી અચિત્ત વસ્તુ પણ ભોગોપભોગના વ્રતધારી આવકના ખાવામાં આવે, તો પણ તેને અતિચાર તરીકે ગણાવેલો છે. તો પછી, સચિત્ત વસ્તુનો ઉપભોગ કરવાની વાત વિષે તો પ્રહરું જ શું ?

સારાંશ કે—પોતાનો અંગત અભિપ્રાય: અને મત: એ જુદી વસ્તુ છે, અને જાણીના પૂરાવાથી સાબિત કરવું: એ જુદી વસ્તુ છે.

દરેક આવક વ્રતધારી આવક ન હતાં, તેના જીવનનો આદર્શ તો વ્રતધારી આવક થવાનો હોવાથી, તેની પણ જીવન ચર્ચાઓ ઓધથી-સામાન્ય રીતે-જેમ અને તેમ વ્રતધારી આવકના જેવી હોવી જોઈએ, એ સ્વભાવિક છે. અને તેથી કરીને મોટા ભાગના જૈન કુટુંબોના ખાનપાનની યોજના ચાલુ રહીરૂપે પણ વ્રતધારી કુટુંબોના જેવી હોય, એ સ્વભાવિક છે. તેથી પ્રથમથી જ ચાલ્યા આવતા આવકના ધરના રીવાજ રૂપે: અથવા ધર્મિષ્ઠ કુટુંબોના સદ્વાસથી: કે મુનિ મહારાજઓના ઉપદેશથી: પડેલા રીવાજ રૂપે: ઘણા ધરમાં અભક્ષ્ય: અનંતકાય: ના ત્યાગો, અભક્ષ્ય ન થાય તેવી સાવચેતીઓ રાખીને બનાવવામાં આવતી બનાવટો બનાવવાના રીવાજો: જોવામાં આવે છે, તે બરાબર છે. X ઘણા જૈન કુટુંબો એવા છે, કે—

X જેઓના ઘરમાં અભક્ષ્ય અનંતકાય અને સચિત્ત:થી બચવાનું રીક્ટરૂપે પળાય છે. તેઓને આ પુસ્તક વિશેષ સમજ આવશે. જેઓના ઘરમાં બરાબર પાલન થતું ચાલ્યું આવતું નહિ હોય, તેઓને પાલન કરવામાં આ પુસ્તક મદદગાર થશે. અને જેઓના ઘરમાંથી પૂર્વાપરથી રીવાજ રૂપે પાલન ચાલ્યું આવતું હશે, છતાં હાલના વાતાવરણની અસરને લીધે દેખાદેખીથી તે આચાર વૃદ્ધતા જ હશે, ત્યાં આચારોના પાલનનો દક્ષિણ ધક્કો હશે, અને વધુ દૃઢ બનશે. એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

એણે પાનાની પ્રતિજ્ઞા ન એડી. પ્રાણુ જાય તે
કપૂત, પણ તે પાનાની ધીરજ છોડતી નથી.
પ્રતિજ્ઞા તોડતી નથી. દૃઢતાથી પ્રતિજ્ઞાનું પાલન
કરે છે. અહીં કથાકાર કવિ એને ધન્યવાદ આપતાં
કહે છે કે—

ધન્ય જન્મ તારો શ્રવણ દર્શ - પ્રતિજ્ઞા પાલનદાર ।
યા તો કથા યહાં હી રહી, આગે જૌર મુનો જો મહે ॥

હવે કથા અહીંથી સ્વર્ગલોકમાં જાય છે.

ત્યાં શું બને છે તે જુઓ.

દેવલોકમાં પ્રશંસા, પ્રતિજ્ઞાનું પાલન

પહેલા સ્વર્ગમાં સૌધર્મ-દંદ્ર બિરાજે છે.
તેની અનુપમ સભા ભરાણી છે, બધા દેવો બેઠા
છે ને ધર્મગોષ્ઠી કરે છે. ત્યાં દંદ્ર મહારાજે
પોતાના અવધિજ્ઞાનમાં પૃથ્વી પર બની રહેલી
ઉપરની ઘટના જાણી; અને દેવોને સંબોધીને
કહ્યું—હે દેવો ! મારી વાત સાંભળો : મધ્યલોકમાં
જૈનધર્મની પરમ ભક્ત એક નારી છે. તેણે
જિનદર્શનની એવી પ્રતિજ્ઞા લીધી છે કે ગજ-
માતી વડે જિનેન્દ્રભગવાનને પૂજીને પછી જ
ભોજન કરવું.—

મૂકત ? અત્યારે ઉદય એવો છે, માટે ધૈર્ય રાખવું.

ત્યારે મનોવતીએ કહ્યું — મેં હરિતનાપુરમાં જ રહેવા ધણું કહ્યું પણ આપે માન્યું નહિ, ને ભાગ્યના ભરોસે અહીં આવ્યા; હું જાણું છું કે તમારાથી કંઈ મહેનત થઈ શકે તેવું નથી; પણ હવે આપ મનમાંથી બધી ચિન્તા છોડીને હું કહું તેમ કરો. આમ કહીને નર-માદાની જોડીનાં જે દૈવી રત્નો હતાં તેમાંથી એક રત્ન આપ્યું અને કહ્યું કે તમે રાજદરબારમાં જઈને આ રત્ન રાજાને ભેટ ધરો. આ રત્ન દૈવી છે, અને આપણી પાસે જે બે રત્ન છે તેમાં આ ‘નર-રત્ન’ છે, ને બીજું માદા-રત્ન આપણી પાસે રાખ્યું છે. આ રત્નોનો એવો જ સ્વભાવ છે કે મધરાતે વિખટાં ન રહે; મધરાત થતાં આ રત્ન ગમે ત્યાં હોય ત્યાંથી ઊડીને બીજાં રત્ન પાસે પહોંચી જાય. તમે આ નર-રત્ન લઈ જઈને રાજાને ભેટ આપો ને પછી શું બને છે તે જાણો. રાજદરબારમાં જતાં દરવાન તમને રોકે તો તેને એક દિનાર (ચાંદીનો સિક્કો) આપજો.

કુંવરજી તો રત્ન લઈને રાજદરબાર તરફ ચાલ્યા; વચ્ચે દરવાનને દિનાર આપી, ને રાજા

તરવેને ધ્યાનમાં રાખીને ગૃહસ્થો માટે આહાર વ્યવસ્થા પણ ગોઠવવામાં આવી છે. તે આ જગતમાં યોગ્ય અને પૂર્વાપરની દૃષ્ટિએ બાલુઓનો સંપૂર્ણ વિચાર કરીને ગોઠવાયેલી છે. માનવો માટેની આવી ઉત્તમ અને સમતોલ આહાર વ્યવસ્થા શિવાયની બીજી કાંઈ પણ સ્થળે મળી શકશે નહિ.

૧૨ આરોગ્યમાં આહારનું સ્થાન.
આરોગ્યમાં પણ અહિંસા: સંમત: અને તપ:ની સંપૂર્ણ આવશ્યકતા.

દુનિયાના તમામ વૈદ્યકશાસ્ત્રોમાં અતિમ: પ્રમાણભૂત—ચરક-સંહિતામાં—

૧ “પૃથ્વી: પાણી: તેજ: વાયુ: આક્ષય: અને મન:ની અનુકૂળતા, આરોગ્ય માટે યાય છે, અને તેની પ્રતિકૂળતા અનારોગ્ય માટે યાય છે.”

અથવા
૨ “વાત-પિત્ત-કફ તથા કાતુઓ: અને શરીરના વિવિધ મળો વિગેરેની સમાનતા, તે આરોગ્ય, અને તેની વિષમતા, તે અનારોગ્ય.” જણાવેલ છે.

૩ “શરીરના અધારભૂત આહારની મુખ્ય મદદ છે : જો કે આ-શયસ્પી મહેલને ટકાવી રાખવાને માટેના આહાર: નિદ્રા: અને અહમચર્ય: એ ત્રણ આધારભૂત રેત:સો છે. ક્રીણિ ઉપદ્રમાન્તિ । ૩ ટેકા છે.

૪ “તે ત્રણેયમાં પણ આહારની મુખ્યતા છે : કેમકે—નિદ્રા અને પ્રહમચર્યનો આધાર પણ યોગ્ય આહાર ઉપર જ છે.”

૫ “યોગ્ય આહારથી શરીરને ચોષણ મળે છે. ચેગો હોય, તે પણ સમી જાય છે. નવા ચેગો ઉત્પન્ન થતા નથી. અને આરોગ્ય વધે

ત્યાં તો એ મોતી લઈને મનોરમાએ ફરી કુંવરને આપ્યું ને રાજદરબારમાં જઈને ભેટ આપવા કહ્યું. કુંવરજી તો એ મોતી લઈને ફરી રાજદરબારમાં આવી. હવે તેને કોઈ રોકનાર ન હતું. રાજા પાસે જઈને મોતી ભેટ આપ્યું. પહેલાંના જેવું જ ઉત્તમ મોતી જોઈને રાજા પ્રસન્ન થયો ને કહ્યું—વાહ, મોતીની સુંદર જોડી મળી ગઈ. આમ કહીને, પહેલાંના મોતી સાથે આ મોતી સરખાવવા માટે ભંડારી પાસે તે મોતી મંગાવ્યું. ભંડારીએ ખજાનામાં જઈને જોયું તો મોતી ત્યાં હતું નહિ; અરે, મોતી ગુમ!! ખૂબ સાવચેતીથી ચાકીપહેરા વચ્ચે રાખેલ છતાં મોતી ગૂમ થયું તેથી ભંડારી ગભરાઈ ગયો, તેનું મોઢું ઊતરી ગયું ને ભયથી તે થરથર કંપવા લાગ્યો. રાજસભામાં આવીને કહ્યું—મહારાજ! કોઈ ચોર મહેલમાં આવીને એ મોતી ચોરી ગયો છે.

રાજાને એની વાત ઉપર વિશ્વાસ ન આવ્યો; કેમકે સજ્જડ ચાકી પહેરા વચ્ચે રાજમહેલમાં આવીને કોઈ મોતી ચોરી શકે એ અશક્ય હતું. તેથી રાજાએ કહ્યું : ભંડારીજી! બીજાં તો કોઈ ચોર મહેલમાં આવ્યા નથી. પણ એ મહા કંમતી

અદ્ય જણાય છે. એ સાર્વાનિક પ્રત્યક્ષ અનુભવ છે. આશ્વાસન એ મનોવ્યપાશ્રય ઔપધર્મા સમાય છે. તેવી જ રીતે આધ્યાત્મિક બળમાંથી જન્મતા અનુષ્ઠાનોરૂપ ઔપધર્મા પણ મનોવ્યપાશ્રય ઔપધર્મા સમાય છે, જે સર્વ કરતાયે બળવત્તર હોય છે.

૧૧ “પૂર્વ ભવના કર્મ ભોગવવા પડે, તેમાં શી નવાઈ ? હસતાયે ભોગવવા પડે છે અને ચેતાંય ભોગવવા પડે છે, તો પછી, ચેતાં શા માટે ભોગવવા ?” “આત્મા નિત્ય શાશ્વત્ છે—તેને વળી રોગ શો ? અને રોગ શો ? એ તો આ ક્ષણભંગુર દેહની ચેષ્ટાઓ છે.” “અવિનાશી આત્માને તેની કષ્ટપણ અસર થવાની નથી. મનમાં અશાંતિ રાખવાથી નવા કર્મ બંધાય છે, તો શા માટે હાયવોય અને રડારોગ કરવી ? અસ. ચેતન પૂર્વના કર્મો શાંતિથી વેઠી લે.” આ અને આવી વિચારણાઓ આધ્યાત્મિક ઔપધ હોય છે. જેનો સમાવેશ એ મંથકારે મનોવ્યપાશ્રય ઔપધર્મામાં કર્યો જણાય છે. આધ્યાત્મિક ઔપધના વ્યવહાર સાધનો અહિંસાઃ સંયમઃ અને તપઃ છે. રોગ શાંત ચિત્તે સદન કરવો, એ પણ એક જાતનો તપ છે. તેથી રોગના તત્ત્વો નાશ પામી જાય છે, અને નવા રોગ થતા નથી. કર્મોની પેઠે તેનું ઝેર પણ નિર્જરી જાય છે. આ અનુભવમાં ઉપર જણાવેલા વાક્યોથી વૈદ્યકશાસ્ત્ર પણ પોતાનો સુર બરાબર પૂરાવે છે.

૧૨ વૈદ્યકશાસ્ત્ર વિશેષમાં દહે છે કે—“આદારવિહારની વિષમતાથી તો રોગ ઉત્પન્ન થાય છે. તેને શમાવવા માટે યોગ્ય આદારવિહારનું સેવન કરવું જોઈએ. એમ કરીને થયેલા રોગને એમને એમ મટી જવા દેવો જોઈએ. તેને બદલે ઔપધોપચાર કરીને જેટલો બહેલો મટાડવા પ્રવૃત્તિ કરીએ, તેટલો તે રોગબહેલો મટે છે. પરંતુ એ પ્રયાસ નવા રોગના ખીજ અવશ્ય મૂકે છે.” તેમાં પણ, માનાઓ, ઇન્દ્રિયો, વિગેરે વિષમ્રાય, દેશી અને હિંમ ઔપધો રોગને તત્કાળ મટાડવામાં અસાધરણ મદદ કરે છે. એટલે કે—રોગને મટાડતા નથી, પરંતુ કોઈ એક રોગને શરીરમાં બેઠેલી નાંખે

સવાર પડી.. ભક્તિભાવથી જિનેંદબગ-
ચાનનાં દર્શન-પૂજન કર્યાં. પછી બુધસેનકુમાર
રાજદરબારમાં જવા તૈયાર થયો ત્યારે મનોવતીએ
નર અને માદા બંને મોતીની ભેડી તેને આપી
અને તેનું રહસ્ય પણ સમજાવ્યું. કુંવરે રાજ-
દરબારમાં જઈને પ્રથમ એક મોતી રાજાને ભેટ
આપ્યું. કાલના મોતીની ભેડનું બીજું મોતી
મળી ગયું—એમ સમજીને રાજા ઘણો પ્રસન્ન થયો.
ને પહેલાંનું મોતી તરત લાવવા ભંડારીને હુકમ
કર્યો. ભંડારીએ જઈને ડબામાં બેયું તો મોતી
ગુમ! અરર! ભંડારી તો થરથર ધ્રુજવા લાગ્યો
કે જરૂર હવે મારા પ્રાણ જશે. રાજા પાસે
આવીને કહ્યું : મહારાજ! આજે પણ કોઈ ચોર
આવીને તે મોતી ચોરી ગયો છે!

રાજા તો એ સાંભળતાં જ એકદમ ક્રોધિત
થઈ ગયો. આટલો સખત ચોંકી-પહેરો છતાં
મોતી કોણ ચોરી જાય? નક્કી ભંડારીનું જ
કામ લાગે છે—એમ સમજી રાજાએ તેનું બધું
ધન લૂંટી લઈને શૂળી પર ચડાવી દેવાનો (એટલે
કે ફાંસીનો) હુકમ કર્યો.

ત્યારે કુંવરે કહ્યું—મહારાજ! સાંભળો. આમાં

બહાર પરદેશ ચાલ્યો જાય છે. એટલે તેમની ડીઝીઝે પદવી, પ્રદાનના મેળાવણ અને અલિનંદન પત્રો તેમની જાહેરાત માટે ઉપયોગી થાય છે.

ખરીરીતે, સામાન્યદષ્ટિથી જોતાં માણસને ધન મળે કે બહાલ મળે તે લોહી વધે છે. અને જો ગમગીનીમાં હોય, તે ઘટે છે. કાંઈ માણસ ગમગીનીમાં હોય, અને તેને કહો કે—“લોટરીમાં તમારા નંબર ઉપર રૂપિયા એક લાખનું ધનામ જાહેર થયું છે, કે અમુક વેપારમાં તમને આટલો નફો મળવાનું નક્કી થયું છે, કે તમારા પગારમાં આ મહિનેથી રૂ. ૫૦ નો વધારો થયો છે.” કે તુરત તેના શરીરમાં લોહી ફરવા લાગશે અને અંગે અંગમાં તાજગી જણાશે. [કાંઈક પૈસાદારો હોય, તે તે વળી પ્રાયઃ નવું ધન મેળવવાની મુંજવણમાં રોગી બની જાય છે.]

અને ઉલટરીતે, પૈસા જાય, કે લેણીયાત આવી મેણટીણા સંભળાવે, દંડ થાય, ધરમાં ચોરી થાય, કાંઈ મોટી રકમ ખોવાઈ જાય, ક્યાંક પલાઈ ગઈ હોય, ત્યારે જીવ ફટલો જાય છે? તે વખતે માણસ સુકાય છે. ફટલીક વખત એવે પ્રસંગે અકાળે વૃદ્ધાવસ્થાએ આવી જાય છે. અને કાંઈ વખત માણસ આપવાત કરે છે, રૂવે છે, શોક કરે છે, દીન તથા ખરીબડો બની જાય છે. મનની તેવી અવસ્થા પહોંચી પછી અનેક ચેગોનું કારણ બને છે. નેપોલિયનના મુદ્દાના અંગ રક્ષક સૈનિકોના નાશ જ્યારે તેણે વોટલુંની લડાઈમાં જોયો, ત્યારે તેનો ચહેરો શીકો પડી ગયો હતો, અને વાળ ઉપર સફેદી આવી ગઈ હતી. મનની ખિન્નતા એવી ભયંકર વસ્તુ છે. આધ્યાત્મિક જીવને પણ જેણે સંપાદન કર્યું નથી હોતું, તેને ચીંતા એકદમ વધુ અસર કરે છે. માટે પ્રજામાં આધ્યાત્મિક જીવનું શિક્ષણ હિંદમાં પ્રચારવામાં આવતું રહ્યું છે. તેથી દવાખાના અહીં ન હોતા.

આ સ્થિતિમાં બહુ તો પૈસા-એપૈસાની દવાથી જે દેશમાં રોગો મટતા હતા, તે જ દેશમાં રોગના ચાર છ આના ચાર્જ તો ચાલુ જ હોય છે, સ્પેશ્યલ ચાર્જ બુદ્ધ, એક્સરેના ફોટા, અને લોહી, પેસાબ, ગળદા વિગેરેની તપાસણીના ચાર્જ બુદ્ધ, સલાહના બુદ્ધ, ઇન્ફેક્શનના બુદ્ધ, એક-

તમે રાજજમાઈ થયા એ તો સારું, પણ મને વિસરી ન જશો. કુંવરે કહ્યું—દેવી ! આ બધો તારો દર્શનપ્રતિજ્ઞાનો પ્રતાપ છે.—હું તને કેમ વિસરું !

રાજજ્યે તો મંડપ સજવ્યા ને ધામધૂમથી લગ્ન કર્યાં. લગ્ન વખતે કુંવરને પહેરામણીમાં હાથી ને ઘોડા, સુવર્ણના કળશ ને ગજમોતીના હાર ઉપરાંત પોતાના રાજ્યનો ચોથો ભાગ આપ્યો; તથા ઉત્તમ મહેલ આપ્યો. મનોવતી પણ સુખ-પૂર્વક બીજા મહેલમાં રહેવા લાગી. તેની દર્શન-પ્રતિજ્ઞાના પુણ્યપ્રતાપે તત્કાલ આવું ફળ આવ્યું. તેથી આહીં કવિ કહે છે કે—

તાતે નરનાર સુનીજે, નિત દર્શ પ્રતિજ્ઞા કીજે ।
જિનદર્શ સમાન ન કાંઈ, યહી સાર જગતમેં હોઈ ॥

મહાન જિનમંદિરનું નિર્માણ

બગીચામાં દેવે જે જિનાલય—રચના કરી હતી તેનું કામ પૂરું થતાં તે સંકેલી લીધી ને તે પોતાના સ્વર્ગમાં ચાલ્યો ગયો; આ તરફ રાજવંશી પામીને કુંવર ભોગવિલાસમાં પડી ગયો ને મનોવતી પાસે આવવાનું ભૂલી ગયો

બહાર પરદેશ ચાલ્યો જાય છે. એટલે તેમની ડીઝીઝે પદ્મી, પ્રદાનના મેળાવણ અને અભિનંદન પત્રો તેમની જાહેરાત માટે ઉપયોગી થાય છે.

ખરીરીતે, સામાન્યદષ્ટિથી જોતાં માણસને ધન મળે કે બહુલા મળે તો લોહી વધે છે. અને જો ગમગીનીમાં હોય, તો ઘટે છે. કદાચ માણસ ગમગીનીમાં હોય, અને તેને કહો કે—“લોટરીમાં તમારા નંબર ઉપર રૂપિયા એક લાખનું ધનામ જાહેર થયું છે, કે અમુક વેપારમાં તમને આટલો નફો મળવાનું નક્કી થયું છે, કે તમારા પગારમાં આ મહિનેથી રૂ. ૫૦ નો વધારો થયો છે.” કે તુરત તેના શરીરમાં લોહી ફરવા લાગશે અને અંગે અંગમાં તાજગી જણાશે. [કાંઈક પૈસાદારો હોય, તે તો વળી પ્રાયઃ નવું ધન મેળવવાની મુજબલમાં રોગી બની જાય છે.]

અને ઉલટરીતે, પૈસા જાય, કે લેણીયાત આવી મેળુટોણા સંબંધાવે, દંડ થાય, ધરમાં ચોરી થાય, કાંઈ મોટી રકમ ખોવાઈ જાય, ક્યાંક પલાઈ ગઈ હોય, ત્યારે જીવ ફેટલો બળે છે? તે વખતે માણસ સુકાય છે. ફેટલીક વખત એવે પ્રસંગે અકાળે વૃદ્ધાવસ્થાએ આવી જાય છે. અને કદાચ વખત માણસ આપઘાત કરે છે, રૂવે છે, શોક કરે છે, દીન તથા મરીબડો બની જાય છે. મનની તેવી અવસ્થા પછીથી પણ અનેક રોગોનું કારણ બને છે. નેપોલિયનના મુદ્દાના અંગ રક્ષક સૈનિકોનો નાશ જ્યારે તેણે વોટર્સની લડાઈમાં જોયો, ત્યારે તેનો ચહેરો શીકા પડી ગયો હતો, અને વાળ ઉપર સફેદી આવી ગઈ હતી. મનની ખિન્નતા એવી લયંકર વસ્તુ છે. આધ્યાત્મિક વળને પણ જેણે સંપાદન કર્યું નથી હોતું, તેને ચીંતા એકદમ વધુ અસર કરે છે. માટે પ્રજામાં આધ્યાત્મિક ગળતું શિક્ષણ હિંદમાં પ્રચારવામાં આવતું રહ્યું છે. તેથી દવાખાના મહુ ન હોતા.

આ સ્થિતિમાં બહુ તો પૈસા-એપૈસાની દવાથી જ દેશમાં રોગો મટતા હતા, તે જ દેશમાં રોજના ચાર છ આના ચાર્જ તો ચાલુ જ હોય છે, રોપેચલ ચાર્જ જુદા, એક્સરના ફીટા, અને લોહી, પેસાળ, ગળદા વિગેરેની તપાસણીના ચાર્જ જુદા, સલાહનું જુદા, ઇન્ડેક્સનનું જુદા, એક-

ધર્મનો સાચો ઉપકાર છે તે હું કદી નહિ ભૂલું.
હવે તારી જે આજ્ઞા હોય તે શીઘ્ર પૂર્ણ કરું.
માટે તારા મનમાં જે ભાવના હોય તે કહે.

ત્યારે તે ઉત્તમ આંચે કહ્યું : સ્વામી ! આ
જગતમાં ધર્મ જ સૌથી મહાન છે. તે જ દુઃખ
દારિદ્રતાનો નાશ કરનાર છે, સ્વર્ગ-મોક્ષની સુખ
સમ્પત્તિ તેનાથી જ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે હું
નાથ ! તમે એક મોટું જિનમંદિર બંધાવો....આ
ધર્મકાર્યમાં ઢીલ ન કરો.

ધર્મ વડો સંસાર મંત્રાર, દુઃખદારિદ્ર વિનાશનદાર ।
ધર્મહી તે સુખસમ્પત્તિ દેઈ, સ્વર્ગમુક્તિપદ પાવે સેઈ ।
તાતેં એક કરો ભરતાર, જિનમન્દિર વનવાઓ સાર ।
ઈદમ્ભવ તો તુમરો જસ હોય, પરમવલ્લભસુખદાયકસોય ।
ધર્મ કાજમેં મેરે કન્ત ઢીલ ન કિજે કરહુ તુરન્ત ॥

સુંદરીની એ વાત સાંભળીને કુંવર બહુ
ખુશી થયો, ને તરત રાજદરબારમાં જઈને કહ્યું
મહારાજ ! જે આપની આજ્ઞા હોય તો આપણા
રાજ્યમાં હું એક મોટું જિનમંદિર બંધાવવા
આહું છું.

રાજાએ કહ્યું-તમે બહુ જ ઉત્તમ વાત
વિચારી. તમને ખુશી પડે ત્યાં ઉત્તમ જિનમંદિર

કેટલોની પ્રતિષ્ઠાનો ઉપયોગ કરીને સારી રીતે રળી ખાય છે. એટલે એ પ્રતિષ્ઠિતો પણ હુંદમાં ઉપયોગ કરવા માટેનું માત્ર નહોત તરીકેનું અંગ બતા રહે છે. વળી આજનો ૩૦ વર્ગ પ્રમત્તા ખાનપાનના નિયમો તથા રહેણીના નિયમોમાં પરિવર્તન કરાવી રહ્યો છે. અલક્ષ્યો તરફની મુગ ઉપાડવામાં અને સંતતિ નિયમન વિગેરેના પ્રચારમાં ઉપયોગી થઈ રહ્યો છે. પ્રજા ધણે આડે રસ્તે દોરવાઈ ગઈ છે. અને તેનું આરોગ્ય નોખમમાં મૂકાઈ રહ્યું છે. લોકોને ઘણાં તે ખીવરાવી માર્યા છે. “શરદી લાગશે, ગરમી લાગશે, સેફ્ટીક થશે, ક્ષય થશે” એવી અને ખીછ વાતો પ્રચલિત કરીને દરદીઓની ધીરજ અને મજબૂતા ડગાવી નાંખે છે. વાત વાતમાં દવા લેતા કરી નાંખ્યા છે. આપણી પ્રજા બનતા મુધી દવા લેવા બહુ ટેવાયેલી ન હોતી. તેને બદલે હવે ગામડાની પ્રજાને પણ આ સ્થિતિમાં આજના-વૈદ્ય-ડોક્ટરો શી રીતે આરોગ્ય અને દવા લેવાનો શોખ લગાડવાના પ્રયાસો મોટાપાયા ઉપર ગતિમાન થાય છે. યોગ્ય ખાનપાનનો ઉપદેશ આપે ? એવી નવરાજજ તે બિચારાઓને ક્યાં છે ? કેટલાક તે માખાપના હુલ્લરો બગાડીને ડીઝી ધારી થયા હોય છે. તે સ્થિતિમાં કુટુંબિઓ સૂઢાં જૂખ્યા વરુની માફક ધન ભેટું કરાવવાની લાલસાથી ચેનદેન પ્રકારે દર્દીઓ ઉપર ટુટી પડવાની જરૂરીઆતની તરફેણમાં હોય છે. તેમ છતાંયે ધન થાય, તે તેનાથી સંતોષ વળતો નથી પરંતુ બંગલા, મોટર, ફરનીચરથી ખર્ચાળ જીવન વધુને વધુ તેઓને ધન આકર્ષણ માટે લલચાવે છે. કેટલાક સદે પણ ચડતા હોય તેનું સાંભળ્યું છે. એટલે સારો હોંસીયાર ડોક્ટર થાય, કે તે સારો ધનવાન થાય, તે પણ જન સમાજને તેનો લાભ ન જ મળે, એ સ્વભાવિક છે. જનસમાજના કદ્યાણ માટે વધે છે. સારીશ કે, ને આરોગ્યશાસ્ત્ર કે જનસમાજના કદ્યાણ માટે જીવન થયું છે, તે આજે પરિણામે આ રીતે મુશ્કેલી નોતાં આપ સમાજ થઈ પડવા સંબંધિત થયું છે. રાજ્યો, શેડીઆઓ, અમલદારો, વિગેરે મોટા માણસોના નાના

પાપ બંધાયું. ને છ મહિનામાં તો તેનું બધું
 ધન ચાલ્યું ગયું. છપ્પન કરોડ મહોરમાંથી એક
 પણ મહોર તેના બંડારમાં ન રહી, ધરેણાં, ધર,
 વસતી તેમ જ વાસણ બધુંય વેચી ખાધું; વધુ શું
 કહેવું? તેને ખાવાનાય સાંસા પડવા લાગ્યા; માથે
 સાકડાના ભારા ત્રાઈને વેચવા નીકળે તોપણ પેટ
 ભરાતું નહિ. આવી હાલત થતાં તેઓ પરદેશ
 નીકળ્યા ને ભીખ માંગવા ગાગ્યા. ઘણા દુઃખી થયા.
 પોતાનાં કરેલાં પાપનું ફળ જીવને ભોગવવું પડે છે.
 માટે હે જીવ! તું દેવ-ગુરુ-ધર્મની આસાતના કદી
 કરીશ નહિ, સદા બહુમાનપૂર્વક દેવ-ગુરુ ધર્મની
 આરાધના કરજે. પોતાના કરેલા પાપને લીધે પ્રતિ-
 ફળતા આવી, તેને કોણ મટાડી શકે! જે જિંઝા
 હાથીના હોદ્દે બેસતા કે રથમાં નીકળતા, રાજ-
 દરબારમાં જેનો આદર થતો, તે આજે ઉઘાડે
 પગે ભીખ માંગતા ફરે છે ને કોઈ તેને પૂછતું
 પણ નથી. માતા, પિતા, છ ભાઈઓ તથા છ
 ભાભીઓ એ ૧૪ માણસો કામ શોધતાં ફરે છે
 ને દુઃખથી ધીરજ ગુમાવી રહ્યાં છે. ૫૬ કરોડ
 મહોરના સ્વામીની આવી દશા થઈ ગઈ! એ
 દેખીને હે જીવો! તમે લક્ષ્મીનો ગર્વ ન કરો....

અયોગ્ય જીવન ચર્ચા, શહેરી જીવન, અવળે રસ્તે દોરવનારા મોજ શોખના સાધનો, ધનનો એક તરફ ધટાડો, અને એક તરફ ફૃનિમવૃદ્ધિ, ત્રિગેરે રોગના કારણે રોગ-રોગ દેશમાં અને પ્રજામાં વધ્યેજ નય છે. એ ગણત્રીથી જ નવા ડોક્ટરોની જરૂર પડે છે. અને ઉપર જણાવેલા પ્રજાના જીવનમાં પડતા કાયમી અને કાલિદ ધા ઉપર ફૃનિમ પાટાપિંડી કરવાની તે ચેતના ફરે છે. તેમતેમ દુઃખી પ્રજાના દુઃખમાં વધારે થયે નય છે, અને રોગો વળી વધતા જ નય છે. આ ભીંતરની સ્થિતિની દુલના કરવામાં આવે તો, એક નવા ડોક્ટરની ખુશાલીની સભા ન ભરતાં દીવગીરીનીજ સભા લોકો ભરે, પરંતુ છેલ્લા દશકાઓમાં કેટલીક એવીયે ધણી કુશલિતો નવી ચાલેલી છે, તેમાંની આ પણ એક કુશલિ છે. કાંધને આ વાતનો વિચાર પણ આવતો નથી, ગાડરીયા પ્રવાહમાં સૌ તણાયે નય છે. [કળવાયેલા મણાતાઓ તો ખાસ તણાતા નય છે. સત્ય સમજવાની તેઓને તો નાજે કાંઈ પડી જ નથી.]

આપણી-પ્રજાનું સ્વાભાવિક રીતેજ આરોગ્ય અને દીર્ઘાયુષ્ય જળવાઈ રહે, તેવીજ આપણા જીવનની રચના આપણા પૂર્વ પુરુષોએ ગોઠવી છે. આપણા માટીના ધરે, ખાનપાન, સામાજિક રીવાજો, ગામડાના અને શહેરી જીવનો, ધાર્મિક નિયમો, રાજ્ય વ્યવસ્થા, ધંધાની અને કામની બહેનધણી, ત્રિગેરેની એવી સુંદર ગોઠવણ ગોઠવાયેલી છે, કે વગર ખરે અને વગર મહેનતે પ્રજાનું આરોગ્ય જળવાયે નય.

તેને બદલે છેલ્લા સો વર્ષમાં-આરોગ્ય ખાતર દર વર્ષે અબ રૂપિયાનો ખર્ચ થાય, તેની વિશાળ યોજનાઓ અને સગવડો દેશ ઉભી કરવામાં આવી છે. અને દર વર્ષે તેમાં વધારે થયેજ જોડીસરો, સરકારી દવાખાના, દેશી ચાલતો તસ્કરી દવાખાના, ખાનગી સુવાવડાખાના, ખાનગી ગૃહસ્થો તસ્કરી ચાલતા ધર્માદા દવાખાના, ખાનગી ધર્માદા ડોક્ટરો, વૈદ્યો, દાવણો, મીડવાઈટ, મેડીક્લ કોલેજો, દરિયાપાર જઈને અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓ, ફેમેલી ડોક્ટરો મારફત દરેક કુટુંબમાં

હિંદનાં ગવર્નર જનરલ લોર્ડ માઉન્ટબેટનને હાથે જ. ડી. લીટની પદવી એનાયત કરવામાં આવી હતી. કહો, હવે આયુર્વેદના ઉદ્ધારની સાચી આશા ક્યાંથી રહે છે ? આયુર્વેદના ઉદ્ધાર માટે વૈદ્યોએ કુમારીજીને માટે ખર્ચ કરીને ખાણનો મેળાવડો ગોઠવ્યો, તેમાં પહેલી શરત જ એક એ મૂકી કે “આયુર્વેદના સંબંધમાં વાત ન કાઢવી” વૈદ્યો બિચારાં ચૂપ રહ્યાં ને ખર્ચ કર્યો, પછી પ્રસંગ મળતાં એજ વખતે આયુર્વેદ અને દેશી વૈદ્યોની તેમણે જ કડક શબ્દોમાં ઝાટકણી કાઢી નાંખી, વૈદ્યો હતાશ થઈ ગયા. લાઇસન્સ પદ્ધતિ, ગામડાઓમાં દેશી વૈદ્યોને મોકલવાની યોજના, મારફત આયુર્વેદના દ્વાર વાગી ચૂકે તેવી પરિસ્થિતિ સર્જાય છે. આયુર્વેદનો પ્રશ્ન સમગ્ર આર્ય પ્રજાનો છતાં, તેનો દેશી વૈદ્યોનો બનાવી દેવામાં આવતો જાય છે. અને વૈદ્યો આયુર્વેદના ઉદ્ધારને નામે પોતાના ધંધાની જળવણીમાં ફસાઈને આયુર્વેદને એલોપથીની જેલમાં નિરાધાર છોડતા થાય છે. સરકારનો આડકતરો ટેકો છે. કેમકે-આયુર્વેદને ભવિષ્યને માટે વિદેશી સાધનસામ્રાજ્યમાં સમાવવા જે યોજનાઓ ગતિમાન બની છે. તે માટે આયુર્વેદને ટેકો અપાય છે, તે ઉપર ઉપરથી. ઉપર જણાવેલી સરકારી યોજનાઓને વેગ આપવા પ્રાથમિક પંપાળાવટ માત્ર છે.

એજ વૈદ્યક ગ્રંથમાં પ્રશ્ન કરવામાં આવ્યો છે, કે-“માણસો યુક્ત આહાર વિહાર રાખે, છતાં પણ કેટલાક એવી રોગો પ્રજનના મોટા ભાગને નુકશાન કરે છે, તેનું કેમ ?”

ત્યારે ત્યાં જવાબ આપવામાં આવ્યો છે, કે-“તેમ છતાં કેટલાક સામુદાયિક એવા પાપો અને ભૂલો થાય છે, કે- તેના સરવાળા રૂપ ભયંકર રોગો ફેલાય છે. છતાં, જેઓ ધાર્મિક અને યુક્ત આહાર વિહાર રાખનારાઓ હોય છે, તેમને તેની અસર થતી નથી, તેવાઓ બચી જાય છે. નહીંતર તો, તમામનો નાશ થઈ જવો જોઈએ. પરંતુ, તમામ માણસો નાશ પામતા નથી. પરંતુ કેટલાકનો જ નાશ થાય છે. કારણ કે-જન સંભાળતું પાંપ ઝોટલું જ હોય છે, તે નબળાંઓને અસર કરે છે.

જાગીદારે તેવા રોગીઓજ થાય છે. ઋષિ નહીં.” અને બીજું—“ જે વિષયનું જ્ઞાન રચનામાં આવે, તેની દૃષ્ટિથી તેની મર્યાદામાં આવતા પદ્ધતિના ગુણ કે દોષનો વિચાર કરવાનું અંયકારને અનિવાર્ય થઈ પડે છે. જેમ યોગ શાસ્ત્રકારને પરકાય પ્રવેશઃ પ્રાણાયામઃ વિગેરેનો વિચાર આપવો, પડે છે, સાહિત્ય શાસ્ત્રકારને શૃંગારરસનું વર્ણન કરવું પડે છે. તેમ વૈદ્યક જ્ઞાનના અંયકારને એવા પ્રયોગો વિષયના અશ્વચાર્યે આપવા પડે છે. પરંતુ તેમાંથી સારભાગજ લેવો જોઈએ. અસાર ભાગ છોડીદેવો જોઈએ.” કહ્યું છે, કે—“મારે જ્ઞાન રચના ખાતર દરેક વિષયનું વર્ણન કરવું પડે છે. તેટલા ઉપરથી અયોગ્ય પ્રયોગો દાદ્યો કરવાના નથી. જેમા—વૈદ્યક જ્ઞાનમાં કુતરાના માંસના ગુણ કે દોષોનું વિવેચન કરવામાં આવ્યું હોય છે, તેટલા ઉપરથી તે બદ્ધ કરવું નથી.”]

સારાંશકે—“અહિંસાઃ સત્યઃ વિગેરે પ્રજનજીવનના અને આરોગ્યના રાજ્યમાર્ગો છે. તે વાત વૈદ્યક જ્ઞાનકાર ઋષિને પણ સમ્મત છે” “પ્રજનજો પોતાનું જીવન રાજ્યમાર્ગે ચલાવવું જોઈએ, અને તેવો રાજ્યમાર્ગ ધર્મશાસ્ત્ર અને મોક્ષશાસ્ત્ર બતાવે છે. તેથી વિચલિત ન થવું જોઈએ.”

આવા વિધાનો એકરીતે કંઈક ઠીક છે. એમ માનીએ, પરંતુ જૈન આગમોના ચૌદ પૂર્વોમાં—ચિકિત્સાપ્રાણીતનો ભાગ અવશ્ય હતો જ તેમાં સ્વરૂપ વર્ણન તરીકે દરેક વસ્તુનું વર્ણન અવશ્ય હોય જ. પરંતુ, તેમના કેટલો ભાગ જનસમાજમાં બહાર મૂકવો ? અને કેટલો ભાગ શુદ્ધમાર્ગ રાખવો ? આ પૃથક્કરણ એક ગીતાર્થ જૈનચાર્ય જે રીતે કરે, તેના કરતાં એક વધિકે ઋષિ વૈદ્યક અંયમાં કાંઈક ભુલી રીતે કરે, એ સ્વાભાવિક છે.*

*—એક શ્રીદિગમ્બર જૈનાચાર્યે કદયાણુકર નામનો વૈદ્યક અંય એવો લખ્યો છે, કે જેમાં—મઘ, માંસ, મધ, અને માખણ, એ મહાવિગ્રહોનો વપરાશ ન જ આવે, તેવા સ્વચોગોના આખા ઉપચાર બતાવ્યા છે. અને દોષ રાજ્ય સભામાં વિદ્વાન વૈદ્યો સાથે ચર્ચા કરીને એ વાત સાબિત કરી છે. એ અંય છપાઈ ગયો છે. તેમાં એ વાદવિવાદ પણ આપવામાં આવ્યો છે.

વૃદ્ધમાતા હાથ જોડીને કહેવા લાગી-દેવી,
 સાંભળો ! અમે પહેલાં આવાં રંક ન હતાં; અમે
 વલ્લભીપુરના મોટા ઝવેરી હતા ને અમારા ઘરે
 પદ કરોડ હીનાર હતી. અમારી હુવેલી પર જીવન
 તો ધન્ય ફરકતી, ને દેશેદેશમાં અમારી પેઠી
 ચાલતી. મારે સાત પુત્રો છે, તેમાં સૌથી
 નાનો ખુશ્સેન, તેના વિવાહ હરિતનાપુરમાં કર્યો.
 તેની સ્ત્રી અત્યંત શીલવતી હતી; મુખપ્રાર હતી;
 તેણે મુનિ પાસે એવી દર્શનપ્રતિજ્ઞા લીધી હતી
 કે ગજમોતી બ્રહ્મર્ષીને જિતદેવનું પૂજન કર્યા
 બાદ જ જગત્ ; પરંતુ પૂર્વકર્મના પાપના ઉદયથી
 અપાપનકુંવરને અમે ઘરમાંથી કાઢી મૂક્યો. પુત્ર-
 ત્યાગના પાપને નાથ જ ગઈ. એ પુત્ર અને
 અન્યકોના કલેશ પતા લાગ્યા નહિ.

આરોગ્યની મહત્તા અને રોગની ભયંકરતા:—

ધર્મા-ર્ચ-કામ-મોક્ષાણામારોગ્યં મૂલમુત્તમમ્ ।

રોગાસ્તસ્યાપહર્તારઃ શ્રેયસો જોવિતસ્ય ચ ॥ ચ૦ ૧-૧-૧૫-૧૬
પ્રાદુર્ભૂતો મનુષ્યાણામન્તરાયો મહાનયમ્ । ચ૦ ૧-૧-૧૬

અર્થ—“ધર્મઃ અર્થઃ ક્રમઃ અને મોક્ષઃ તુ મૂળ ઉત્તમ આરોગ્ય છે. રોગો આરોગ્યનો: આયુષ્યનો: શાંતિનો: અને જીવનનો: નાશ કરનારા છે. મનુષ્યોના જીવનમાં આ મોટામાં મોટું રોગ રૂપી-અનારોગ્ય રૂપી-વિધ ઉભું થયેલું છે. ”

માપસર-આહાર ખાવાના કાયદા:—

માત્રાવદ્ વ્યક્ત્યનમશિતમપહત્ય પ્રકૃતિં લલ-વર્જમ્ ।

લુપ્તા-ડડ્યુદા યોજયત્યુપયોક્તારમવચ્યમિતિ ॥ ચ૦ ૧-૫-૨

અર્થ—“માત્રા-યોગ્ય માપ-પ્રમાણે ખાધેલો ખોરાક, પ્રકૃતિને બગાડ્યા વિના ઉપયોગ કરનારને બળ: અને શાંતિ:ને. હાનિ પહોંચાડ્યા વિના સુખ: અને આયુષ: સાથે અવસ્થ નોડે છે. ”

રોગ અને આરોગ્યનું ખાસ કારણ:—

તમુવાચ મનવાનાત્રયઃ-હિતાડહારોપયોગેન ફલ પલ પુરુષ-વૃદ્ધિ-કરો મવતિ, જ-હિતા-ડહારોપયોગ: પુનર્યાધિ-નિમિત્ત:-શ્ચિતિ ॥ ચ૦

૧-૨૫-૩૧ ॥

અર્થ—“ભગવાન આત્રેયે તેને કહ્યું:—“હિતકારક આહારનો ઉપયોગ એ જ એક પુરુષની (શરીરની) વૃદ્ધિ કરનારો થાય છે, આહિતકારક આહારનો ઉપયોગ જ વ્યાધિઓનું કારણ થાય છે. ”

હિતકારક અને અહિતકારક ખોરાકની અસર:—

તમુવાચ મનવાનાત્રેયઃ-યદાડહાર-જાતમગ્નિવેશ ! સમાંધેવ શરીર-

ધરમાંથી કાઢી મૂક્યો હતો માટે તેમની પાસે હજુ ખૂબ મજૂરી કરાવીને પછી ગોળખાણ પાડીશ.

સુંદરીએ ધણું સમજાવ્યા છતાં કુંવરે ન માન્યું ત્યારે છેવટે સુંદરીએ સ્પષ્ટ-કહ્યું સ્વામી, સાંભળો! હવે ભાઈ-ભાભીઓ મજૂરી કરે તે મારાથી તો બેઠ શકાતું નથી; તેમને બોલાવવાની ઈચ્છા ન હોય તો તમે તમારે મહેલમાં બેસી રહેજો, પણ હું તો તેમને અહીં બોલાવી જ લઉં છું, અને તમને ધન-વસ્ત્ર વગેરે મોંપું છું; શું તમારું જ ધાર્યું થશે? ને મારું કંઈ નહીં ચાલે? જો તમે હક કરશો તો હું બધા વચ્ચે જાહેર કરી દઈશ કે આ બધાં અમારા વડીલ-કુટુંબીજનો છે, તેમની પાસે કુંવરે અભિમાનથી મજૂરી કરાવી -- આમ લોકોમાં તમારી ખૂબ નિંદા થશે.

આ પ્રમાણે રોગપૂર્વક સુંદરીએ કહ્યું ત્યારે કુંવરે વિચાર્યું કે આ સ્ત્રી હવે અંટગર્ભ છે, જે તેના કહેવા પ્રમાણે નહિ કરું તો તે બધી વાત જાહેર કરી દેશે ને મારી ખૂબ નિંદા થશે. આમ વિચારીને તેણે સુંદરીની વાત માની લીધી, અને તુરત એક કેચરને બોલાવીને તેને એક પરદેશી માણસને મોકલે આ બધું જણાવવા મોકલ્યું.

ડૉક્ટરોની પ્રતિષ્ઠાનો ઉપયોગ કરીને સારી રીતે રળી ખાય છે. એટલે એ પ્રતિષ્ઠિતો પણ હુંમાં ઉપયોગ કરવા માટેનું માત્ર જાહેરાત તરીકેનું અંગ બની રહે છે. વળી આજનો ઝંઝવણી પ્રબળતા ખાનપાનના નિયમો તથા રહેણીના નિયમોમાં પરિવર્તન કરાવી રહ્યો છે. અલક્ષ્યો તરફની યુગ ઉણડવામાં અને સંતતિ નિયમન વિગેરેના પ્રચારમાં ઉપયોગી થઈ રહ્યો છે. પ્રજા ઘણું આડે રસ્તે દોરવાઈ ગઈ છે. અને તેનું આરોગ્ય જોખમમાં મૂકાઈ રહ્યું છે. લોકોને ઘણાં તો ખીવરાવી માર્યા છે. “શરદી લાગશે, ગરમી લાગશે, સેફ્ટીક થશે, ક્ષય થશે” એવી અને ખીણ વાતો પ્રચલિત કરીને દરદીઓની ધીરજ અને મક્કમતા ડગાવી નાંખે છે. વાત વાતમાં દવા લેતા કરી નાંખ્યા છે. આપણી પ્રજા બનતા સુધી દવા લેવા બહુ ટેવાયેલી ન હોતી. તેને બદલે હવે ગામડાની પ્રજાને પણ દવા લેવાનો શોખ લગાડવાના પ્રયાસો મોટાપાયા ઉપર ગતિમાન થાય છે.

આ સ્થિતિમાં આજના-વૈદ્ય-ડૉક્ટરો શી રીતે આરોગ્ય અને યોગ્ય ખાનપાનનો ઉપદેશ આપે ? એવી નવરાશજ તે બિચારાઓને ક્યાં છે ? કેટલાક તો માખાપના હબ્બરો બગાડીને ડીઝી ધારી થયા હોય છે. તે સ્થિતિમાં કુટુંબિઓ મુદ્દાં ભૂખ્યા વરુની માફક ધન ભેગું કરાવવાની લાલસાથી યેનદેન પ્રકારે દર્દીઓ ઉપર તુટી પડવાની જરૂરીઆતની તરફેણમાં હોય છે. તેમ છતાંયે ધન થાય, તો તેનાથી સંતોષ વળતો નથી. પરંતુ અંગલા, મોટર, ફરનીચરથી ખર્ચાળ જીવન વધુને વધુ તેઓને ધનના આકર્ષણ માટે લલચાવે છે. કેટલાક સદે પણ ચડતા હોય તેવું સાંભળ્યું છે. એટલે સારો હોંશીયાર ડૉક્ટર થાય, કે તે સારો ધનવાન થાય, તો પણ જન સમાજને તેનો લાભ ન જ મળે, એ સ્વભાવિક છે. પરંતુ, ઉલટો ત્રાસ વધે છે. સારાંશ કે, -જે આરોગ્યશાસ્ત્ર કે જનસમાજના કલ્યાણ માટે ઉત્પન્ન થયું છે, તે આજે પરિણામે આ રીતે સુદ્ધમદદિધી જોતાં આપ સમાન થઈ પડવા સંભવિત થયું છે.

રાજાઓ, શીશીઓ, અમલદારો, વિગેરે મોટા માણસોના નાના

કરવા લાગ્યા.—

દેખો દર્શન ફલ તુરત સાર, તાવેં સવ સુનિયો નરનાર ।
જિન દર્શન પ્રતિજ્ઞા કરો સોય, તાકો ફલ કહત અંત ન દોય ।
હૈ વિવિધો પરિવાર સવ, મિઠો તહાં જો આય ।
ધન્ય ધર્મ જિનરાજકો, વહ અવ મયોં સહાય ॥
મઘે સુનો નર નાર, દર્શપ્રતિજ્ઞા કિજિયે ।
અવમવ સુખદાતાર, નરમવકો ફલ લીજીયે ॥

કથાકાર વારંવાર ભાવપૂર્વક કહે છે કે હે
હયો ! તમે જિનેન્દ્રભગવાનના દર્શનને મહાન
સુખકાર બાણીને અવશ્ય દર્શનપ્રતિજ્ઞા ધારણ
કરો. દરેક હવે જિનદેવના દર્શન જરૂર કરવા
વેતઃ એ-તેનું ફળ મહાન છે.

રત્નપુરીમાં

જિનમંદિરનો પ્રતિષ્ઠા-મણિત્સવ

હવે અહીં રત્નપુરીમાં મનોવત્તીની ભાવના
અનુસાર અનિશય વિશાળ હિંચુને ચુંદર જિન-
મંદિર નેપાર ચઢ ગયું; એની શામાની થી વાત ?
અત્યંતનાં પગવિયાં હતાં, ગિરજોરી પરચરના રત્નંભ
હતા. કાશ્મીરી કાશ્મીરીની ચુંદર પેરી હતી. કેર-
કેર અર્ધના વગેલા હતા, મોતીની માથા ન

માપસર ખાવાના ફાયદા:—

માત્રાવદઽત્રીયાત્; માત્રાવદ્ધિ મુક્તં વાત્ત-પીત-રૂપાનઽપીઙ્ગદાઽઽ
યુરેવ વિવર્ધયતિ કેવલમ્, સુખં-ગુદમનુપર્યેતિ, ન ચોષ્માળ
મુપહન્તિ, તત્ત્વાન્માત્રાવદઽત્રીયાત્

ચ૦ ૩-૧-૨૩.

અર્થ:—“માત્રાસર-માપસર જ ખાનપાન લેવું. માપસર ખાવાથી
વાયુ: પિત્ત: કફ: ની પીડા જગાડ્યા વિનાજ આયુષ્ય વધે છે. ઝડો
સહેલાઈથી અને સાદા આવે છે. જરૂરજિન મંદ પડતી નથી. કથાયે ગડ-
બડાટ-[ગ્યાસ] થયાવિના-બધુએ પચે છે. કાષ્ટરીતે અપચો થતો નથી
માટે માપસર જ ખોરાક લેવો.”

બહુ ધીમે ધીમે ખાવાથી તુલ્યાન:—

નાઽતિ-વિલમ્બિતમઽત્રીયાત્-અતિ-વિલમ્બિતં હિ મુજ્જાનો ન
તૃપ્તિમઽધિગચ્છતિ, યદુ મુક્તે, શાંતીભવત્યાદાર-જાતમ્, વિપમ્
ચ પચ્યતે; તત્ત્વાન્નાઽતિ-વિલમ્બિતમઽત્રીયાત્ ॥ ચ૦ ૩-૧-૨૩

અર્થ:—બહુ ધીમે ધીમે પણ ન ખાવું જોઈએ. બહુ ધીમે ખાવાથી
સતોષ થતો નથી. અને ઘણું ખવાઈ જાય છે. તેમજ, આહાર કરીને
ઠંડો થઈ જાય છે. અને ખાટી રીતે પચે છે. માટે બહુ ધીમે ધીમે
ખાવાની રીત ન રાખવી. [એજ પ્રમાણે બહુ ઉતાવળથી ખાવાથી-સીધે
રસ્તે ખોરાક જતો નથી, પીડા કરે છે. છાતીમાં ડુમ્મો લાગે છે. વાળ
વિગેરે ખોરાકમાં કદાચ ભેગા ખવાઈ જાય, સ્વાસ્થી ખરાબ ન પડે, માટે
બહુ જલ્દી પણ ન ખાવું.]

મૌન રહીને જમવાના ફાયદા:—

અ-જલ્પન્ન-ઽ-હસન્ તન્મના મુજ્જીત । જલ્પતો હસતોઽપ્ય-મનસો
વા મુજ્જાનસ્ય ત પચ હિ દોષા મધન્તિ, ય પચાઽતિદ્રુતમઽન્નતઃ
તત્ત્વાદઽ-જલ્પન્નઽ-હસન્ સ્તન્મના મુજ્જીત ॥ ચ૦ ૩-૧-૨૪

હાજર છું. ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા માટે રાજ્યના
પંડાર યુદ્ધ છે. ધન્ય ગ્વા નગરી, કે જ્યાં
સેનાની જેવા જિનભક્તો વસે છે, ને જ્યાં
જેનેન્દ્રભગવાનના પંચકલ્યાણક્રમે! મહોત્સવ થશે.

પ્રતિષ્ઠા-ઉત્સવની તડામાર તૈયારી ચાલવા
માગી. રાજ્યો નગરમાં ડાંડી પીઠાવીને સમસ્ત
જનને હુકમ કર્યા કે પ્રતિષ્ઠા-ઉત્સવમાં જે કોઈ
યાત્રિએ આવે અને તેમને જે કાંઈ વસ્તુની જરૂર
થાય તે તન્કાળ આપવી. જે વસ્તુ માગે તે
આપવી, ને તેની જે કિંમત થાય તે રાજના
પંડારમાંથી લઈ લેવી. યાત્રિકો પાસે કોઈએ
કિંમત માગવી નહિ. કોઈ યાત્રિકની કાંઈ ભૂલચૂક
થાય તો તે માફ કરવી. યાત્રિકોની રક્ષા માટે

[આરોગ્ય દષ્ટિથી પણ ક્યાયનો જય, અને તે જય કસ્વામાં
મદદગાર આધ્યાત્મિક ગુણો-ક્ષમા: નમ્રતા: સરળતા: નિર્લોભતા: તપ:
સંયમ: સત્ય. શૌચ: અહમ જરૂરીયાત: બહુઅર્થ: વિગેરે કેટલા જરૂરી
છે ? તે ઉપર જણાવેલા અને નીચેના અવતરણ છે, તે ઉપરથી
બરાબર સમજાશે.]

વાયુ-પિત્ત ક્ષ્ણોક્ત: શારીરો દોષ-સંગ્રહ: ॥

માનસ: પુનરુદ્દિષ્ટો રજશ્ચ તમ યવ ચ ॥ ચ૦ ૧-૧-૫૭ ॥

અર્થ:-“વાત: પિત્ત: ક્ષ્ણ: માં શરીરના દોષોનો સમાવેશ થાય
છે. અને રાજસ: તામસ: સ્વભાવ એ મનના રોગો છે.”

પ્રશામ્યત્યોપધૈ: પૂર્વોદ્દિવ-યુક્તિ-વ્યપાશ્રયૈ: ।

માનસો જ્ઞાન-વિજ્ઞાન-ધૈર્ય-સ્મૃતિ-સમાધિભિ: ॥ ચ૦ ૧-૧-૫૮

અર્થ:-દૈવ વ્યપાશ્રય અને યુક્તિ વ્યપાશ્રય-રૂપ ઔપધૈથી શારી-
રિક રોગ મટે છે. અને જ્ઞાન: વિજ્ઞાન: ધૌરજ: સ્મૃતિ: અને સમાધિ: વડે
મનના રોગ મટે છે.”

સારા ધંધાની આરોગ્ય ઉપર અસર:-

વૃત્યુપાયાશિષેવેત ચે સ્યુર્ધર્માઽ-વિરોધિન: ।

શમમઽદ્યયનં ચૈવ મુક્તમેવ સમઽસ્તુતે ॥ ચ૦ ૧-૫-૧૦

અર્થ:-ધર્મથી વિરુદ્ધ ન હોય, તેવા ધંધાના સાધનો મેળવવા
લેખએ, તેમ કરવાથી શાંતિ: શાન્તિઆપ્યાસમાં સાનુકુળતા: અને મુખ:
જ મળે છે.”

ક્યા વેગો રોકવા લેખએ ?-

દ્માંસ્તુ ધારયેદ્વેગાન્ હિતા-ઽર્થોપેત્ય ચેહ ચ ॥

સાદસાનામઽ-શસ્તાનાં મનોવાહ્નય-કર્મણાન્ ॥ ચ૦ ૧-૭-૨૬

લોભ-શોક-મય-દ્વોદ-માન-દેગાન્ વિધારયેત્ ॥

નૈલ્લજ્યેષ્ઠ્યાંગિતિરાનાનામઽમેધ્યાવાશ્ચ વુદ્ધિમાન્ ॥ ચ૦. ૧-૭-૨૭

થયો છે. ને તે રત્નપુરીનો રાજજમાઈ બન્યો છે. મનોવતીના કહેવાથી તે કુંવરે જિનમંદિર બંધાવ્યું ને જિનેન્દ્રભગવાનની પ્રતિષ્ઠાનો મોટો મહોત્સવ કર્યો.

પ્રજાજનો પામેથી એ વાત સાંભળીને રાજાને ઘણો પરતાવો થયો કે અરે, આવા સાધર્મી પુરુષને મારા ભયને લીધે નગરીમાંથી તેના પિતાએ કાઢી મૂક્યો, ને મને એની ખબર પણ ન પડી! વળી એની રત્નીને દર્શનપ્રતિજ્ઞા હતી તેની પણ મને ખબર ન પડી, ને મારા ભયથી તેમને ઘર છોડવું પડ્યું! અરે, મારા જોવો પાપી કોણ? આમ રાજાને મનમાં બહુ દુઃખ થયું. તરત જ તેણે મંત્રીને જોડાવ્યા ને કહ્યું—તમે હમણાં જ જાહેરે કુંવરને અને તેની સ્ત્રીને માન સહિત અહીં તેડી લાવો, તેમાં જરાપણ હીસ ન કરો.

ત્યારે મંત્રીએ કહ્યું કે એ તો રત્નપુરીમાં રાજ કરે છે, તે અહીં કેમ આવશે?

ય પ્રતિમાવાળા: શાંતિને ખાસ આદનાર: ખીજના આકાર વચન ગળી
નાર: ક્રોધને દાખી દેનાર: શાંતિના ગુણની ઈચ્છા રાખનાર: અને રાગ
ખના કારણોને દૂર કરનાર: થવું જોઈએ.”

આરોગ્યમાં મદદગાર નૈતિક ગુણો:—

ડનૃતં વ્ર્યાત્, નાડન્ય-સ્વમાડડદ્વૈત, નાડન્ય-સ્ત્રિયમડમિલપે-
ડમ્ય-મ્રિયમ્. ન ચેરં રોચયેત્, ન કુર્યાત્પાપમ્, ન પાપેડપિ પાપીસ્યાત્.
ડન્ય-દોષાન્ વ્ર્યાત્, નાડન્ય-રહસ્યમાડડગમયેત્, નાડ-ધામિ-
નં નેન્દ્ર-દ્વિષ્ટૈ: સદાડસીત. નોન્મત્તેનં પતિતેનં ધૂળ-હન્તૃમિનં
દ્રેનં દુષ્ટૈ:, ન દુષ્ટ-યાનાન્યારોદ્ધેત, નોન્ચૈર્હનેત્, ન ચૈત્ય-
જ-ગુરુ-પૃત્યા-ડ-શન્ત-છાયામાક્રામેત્, નાડના-ડડ્યમાડડશ્ર-
યેત્ [શત્યાદિ] ॥ ચૃ ૧-૮-૧૨ ॥

અર્થ:-“ભુલું ન જોલવું, ખીજનું ધન ન લેવું, પરબીની ઈચ્છાએ ન
લી, પારકા ધનની ઈચ્છાએ ન કરવી, વેરભાવ ટકાવવાની ઈચ્છા ન રાખવી,
પ ન કરવું, ખાપી તરફથી ખાપી ન થવું, ખીજના દોષ ન જોલવા,
જાની ગુપ્તવાત ન પ્રકાશવી, અધર્મી અને રાજના દુષી સાથે, તથા બાળ
માં કરનારા, દલકા, અને દુષ્ટો સાથેય ન જોસવું જોઈએ, જોખમી વાદન
પર ન જોસવું, ઉંચેથી લેસવું નહીં, ચૈત્ય, ધ્વજા, ગુરુ, પૂજ્ય અને
રામ વસ્તુની ખાસ ઓળંગવી નહીં. અનાથનો આશ્રય લેવો નહીં.”
સાધ્યાત્મિક ગુણોના વિકાસ ઉપર આરોગ્યનો આધાર—

હ-ચર્ય-જાન-દાન-સૈન્દ્રી-કારણ્ય-હર્ષોપેક્ષા-પ્રજ્ઞામ-પરશ્ચ ન્યાદિતિ॥

અર્થ:-“(આરોગ્યના ઈચ્છનારે) બ્રહ્મચર્ય: જ્ઞાન: દાન: સૈન્દ્રી: દયા:
પં: ઉપેક્ષા: [મોહુન્ન:]: અને શાંતિ:માં તત્પર રહેવું જોઈએ.”

કો-સૈન્દ્રી સર્વ-ભૂતેષ્વાડડત્મનીવાડ-પ્રતિકુલા પ્રવૃત્તિ: ।....રાગતપ્રવ
પ્રાણિતાં હિંસા-પૂર્વક-માંસ-મક્ષણે પ્રાપ્તેડયમાડડ્યુર્વેદોપદેશ
માંસસ્ય ફવચિદ્રોગે કસ્યચિદ્વિતત્ત્વં ફવચિદ્વાડ-હિતત્ત્વમુપદિશતિ

માના-પિતા, છ ભાઈઓ. ભોજનધંઓ-એ બધા
પરિવાર સહિત વાજતેગાજતે વલ્લભીપુર તરફ
ચાલ્યા. અરે, એક વખત જોયો ભીખ માંગવા
આ નગરીમાં આવ્યા હતા તેઓ અત્યારે ધામ-
ધુમથી ડંકા-નિશાન સહિત જઈ રહ્યા છે,-આ
બધો પ્રતાપ દર્શનપ્રતિજ્ઞાનો છે, એમ જાણીને
સૌ નર-નારી હંમેશાં ભગવાનના દર્શનની પ્રતિજ્ઞા
કરે.

ચાલતાં ચાલતાં થોડા દિવસો તેઓ હરિતના-
પુર આવી પહોંચ્યા; ત્યાં તેના સસરાએ(મનો-
વતીના પિતાએ) તેમનું ઘણું જ સન્માન કર્યું;
બધાને હારતોરા પહેરાવ્યા, પટરસ ભોજન
જમાવ્યા; ત્યાં બે દિવસ રોકાઈને આગળ દૂધ કરી
ને થોડા જ દિવસમાં વલ્લભીપુર આવી પહોંચ્યા.
રાત્રને તેની ખગર પડતાં જ નગરમાં દાંડી
ખીંચીને ધામધુમથી તેનું સામંત્ય કર્યું. રાત્ર
બેઠે કુંવરને મળીને બહુ ખાસી વેળા, ને સૌને
પ્રાતાના મહેલે લાવીને ઘણું સન્માન કર્યું. તથા
દર્શનપ્રતિજ્ઞાની ધર્મી પ્રશંસા કરી. નગરજનો
જે પુરુષો, સ્ત્રીઓ અને મનોવતીને દર્શનને બહુ
પસંદ પડ્યા, બહુવા, આ રીતે નગરનો અધિવાસી

અર્થ-“બહારથી આવી પડેલા રોગો શિવાયના દરેક રોગો રેતાના શરીરની ધાતુઓમાં વિપમતા થવાથીજ થાય છે, અને તે વાત પેતઃ ક્ષ્ધઃથી ભુદા પડતા નથી, અર્થાત્ સર્વરોગો તે ત્રણમયજ હોય છે.”

તત્ર, પ્રથમત એવ તાવદાઘાંલ્લોભા-ડમિદ્રોહ-કોષ

પ્રમવાનઽષ્ટૌ વ્યાધિન્નિદાન-પૂર્વેણ ક્રમેણ વ્યાખ્યાસ્યામઃ ॥

ચ૦ ૨-૧-૧૫

અર્થ:-“તેમાં પહેલાં તો લોભઃ દ્રોહઃ ક્રોધઃથી ઉત્પન્ન થયેલા આઠ વ્યાધિઓનું પ્રથમ નિદાન આપવા સાથે વ્યાખ્યાન કરીશું.”

[અર્થાત્-લોભાદિક-માનસિક વિકૃતિઓ રોગોનું કારણ બને છે. માટે તે મટાડવાના ઉપાય તરીકે સર્વશાસ્ત્ર શિરોમણીભૂત અધ્યાત્મ શાસ્ત્ર સર્વ રોગો મટાડવામાં અસાધારણ મદદ કરી શકે છે. તેથી શરીર ખાતર પણ ધર્મ વિરૂદ્ધ આચરણ ન કરવું કેમકે-પરિણામે તેથી આરોગ્યનો નાશ થાય છે.]

ચેપી મહારોગો ફેલાવાનાં મૂળ કારણો-

તમુવાચ ભગવાનાદ્રેયઃ-સર્વેપામઽપ્યઽન્નિવેશ ! વાચ્વા-ડડીનાં યદ્દૈગુણ્યમુપચ્યતે, તસ્ય મૂલમઽ-ધર્મઃ, તન્મૂલં વાઽ-સત્કર્મ પૂર્વ-કૃતમ્, તથોર્ચોનિઃ પ્રજા-ડપરાધ એવ । તદ્યથા-યદા ચૈ દેશ-નગર-નિગમ-જનપદ-પ્રધાના ધર્મમુત્ક્રસ્યાઽ-ધર્મેણ પ્રજાં વર્તયન્તિ, તદા-ડડ ધ્રિતોપાધ્રિતાઃ પૌર-જનપદા વ્યવહારોપજીવિનશ્ચ તનઽ-ધર્મમઽ-મિવર્ધયન્તિ, । તતઃ સોઽ-ધર્મઃ પ્રસન્નમ્ ધર્મમન્તર્ધત્તે, તતસ્તેઽન્તર્હિત-ધર્માણો દેવતાભિરઽપિ ત્યજ્યન્તે; તેષાં તથા-ડન્તર્હિત-ધર્માણામઽ-ધર્મ પ્રધાનાનામઽ-પ્રકાન્ત-દેવતાનામૃતવો વ્યાપચ્યન્તે । તેન નાઽડપો યથા કાલં દેવો વર્ષતિ, વિકૃતં વા વર્ષતિ । વાતા ન સમ્યગ્ઽભિવાન્તિ, સ્થિતિવ્યાપિચ્યતે । સલિલાન્યુપશુપ્યન્તિ । ઓપધયઃ સ્વભાવં પરિહાયા-ડપચ્યન્તે વિકૃતિમ્ । તત ઉદ્ઘ્વસન્તે જન-પદાઃ, સ્પૃધ્યા-ડમ્યવ-હાર્ય-દોષાત્ ॥ ચ૦ ૩-૩-૨૯ ॥

મુનિદર્શન અને સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ

શ્રી મુનિરાજના હિપદેશથી બુધસેનકુમારે પણ સમ્યક્દર્શનનું ગ્રહણ કર્યું ને તેમના સમસ્ત પરિવારે દર્શનપ્રતિજ્ઞા અંગીકાર કરી....હૈ પાઠક! તું પણ મનોવત્તીની જેમ જિનચરદેવની આરાધના કરીને સમ્યક્ત્વને ગ્રહણ કર.

મનનાં જિનદર્શનને મદિના કરતાં કયાકાર-કવિ જામે છે કે-
કદિ વિષ્ણુનાં મુંદરી ઘર આવ્ય, દર્શપ્રતિજ્ઞા કે પરભાવા
દર્શન કરે પરમપદ દોાય, દર્શન ચકવતીં શુભ સોાય.

દર્શનનેં કન્દરાનન પાચ, દર્શનરૂત કુમુપનિ શુભગાય;
નકુલ પાત કે કદે પદાય, દર્શનનેં વિમુવનકે રાય,
કે જલ કુરેન કો ન કોય, પશુ સમાન નારીનર દોાય.
તને મુંદરી નમ નન્દાર, કોને દર્શપ્રતિજ્ઞા ગાર.

તથા લગાષ વિગેરેથી જનપદનો ખર્ચ થાય છે, તેનું પણ કારણ અધર્મ જ હોય છે. કેમકે—વસ્ત્રો લોભ, ક્રોધ, મોહ, અભિમાન, વધી જાય છે, ત્યારે નિર્ભયોની પરવા કર્યા વિનાજ પોતાનો, સ્વજનોનો અને ખીજનો ખર્ચ કરવા સજ્જોથી પરસ્પર લગાષ મારે છે, અથવા ખીજ ઉપર હુમલો લઈ જાય છે, અથવા ખીજનો હુમલો પોતાની ઉપર આવી પડે છે.

તથા આપ એટલે દુઃખી હૃદયની આંતરડી કંકળાવવાથી પણ દેશનો નાશ થાય છે, તેનું યે કારણ અધર્મ જ હોય છે. અધર્મી અને ધર્મ વગરના લોકો—ગુરુઃ વૃદ્ધોઃ સિધ્ધોઃ અને ઋષિયોઃનું અપમાન કરે છે. નિર્મયાદિ થઈને અહિતનું આચરણ કરે છે. તેથી તે ગુર્વાદિકના શાપથી શાપિત થયેલા લોકો ભરમીભૂત થઈ જાય છે, વિગેરે.

દેશ, સમાજ અને પ્રજાના ઉદ્ધારનો અને સામાજિક, શારિરિક, આર્થિક, વિગેરે ઉત્થાપનો ખરે આધાર ધર્મ ઉપર જ છે. એમ વૈષ્ણક શાસ્ત્ર પણ પોકારીને કહે છે. ત્યારે, આજે લોકો દેશ ખાતર ધર્મને તિલાંજલિ આપવાનું કહે છે. તે અનર્થકર વાક્ય છે.

હાલમાં હું રહસ્ય તો એ છે, કે—“ભારતીય આધુર્વેદ ચિકિત્સા પદ્ધતિ પ્રજાને આધ્યાત્મિક જીવનમાં ટકાવે છે, અને ગ્રેરે છે. ત્યારે આધુનિક ડોક્ટરી ચિકિત્સા પદ્ધતિ પ્રજાને આધ્યાત્મિક જીવન રહસ્યોથી પતિત કરે છે, અશ્રદ્ધાળુ બનાવે છે, અને જડવાદ તરફ પરાણે ધકેલે છે. મારે સુ-રોએ ૧ આરોગ્યતા નિયમો પાળીને જીવું. ૨ ઉપચાર કરાવ્યા વિના સહન કરીને રોગને પાકવા દઈ નાણું થવા દેવું. ૩ ન છુટકે ભારતીય શુદ્ધ આધુર્વેદિક ચિકિત્સાનો આશ્રય લેવું એ જ હિતાવશ છે.

અધ્યાત્મ શાસ્ત્ર જ ધર્મનો પાયો છે. તે સમજાવવા મારે વૈદ્યશાસ્ત્રના પ્રમાણભૂત મૂળ ગ્રંથના ટેકલાક અવતરણે આપવામાં આવ્યા છે. આજના હિંદના નવા બંધારણમાંથી હિંદનાજ કચેરા વર્ગોની

બેડીને કહ્યું—મહારાજ ! જિનમંદિરનીપ્રતિષ્ઠાનો
 મોટો ઉત્સવ ચાલે છે, તેમાં મનોવતી અને રાજ-
 કુમારી એ બેમાંથી કોણ ઇન્દ્રાણી થાય ? આપની
 તે સંબંધમાં શું સલાહ છે? ત્યારે ન્યાયવંત
 રાજાએ કહ્યું કે—મનોવતી સુંદરીની દર્શનપ્રતિજ્ઞાના
 કારણે જ આ મંદિર બન્યું છે, માટે તે જ
 ઇન્દ્રાણી થાય. આ સાંભળીને પંચના માણસો
 જિનમંદિરે પહોંચ્યા ને રાજાનો હુકમ કહી
 સંભળાવ્યો. કુંવર અને મનોવતીએ ઇન્દ્ર-ઇન્દ્રાણી
 થઈને ધાણા આનંદોદ્ભાસથી ભગવાનના પંચ-
 દશ્યાળુક ઉજવ્યા; ને પ્રતિષ્ઠાવિધિપૂર્વક ફાગણ
 મુદ્દ બીજે પરમ ભક્તિપૂર્વક જિનમંદિરની વેદી
 પર જિનેન્દ્રભગવાનને ગિરાજમાન કર્યા. સર્વત્ર
 જયજયકાર છવાઈ રહ્યો, ચારેકોર મગળ વાજાં
 વાગવા માંડ્યાં. આમ જિનેન્દ્રભગવાનની પ્રતિષ્ઠા
 થતાં મનોવતીને અપાર આનંદ થયો. વીતરાગ
 જિનશિષ્ય સન્મૂળ ચૈતન્યજ્ઞાનની સદ્ગુણ થતાં

ન્યારે યાત્રિક વાહનો અને યાત્રિક ખેતી થાય, ત્યારે વાહનના પશુઓ તથા ખેતીમાં ઉપયોગી પશુઓ ફાગલ પડે, તેમજ દુધ આપનારા શિવાયના નર પશુઓનો જન્મ તો ચાલુ જ રહે, તેનો વાહન કે ખેતીમાં ઉપયોગ થતો જાય, તો પછી “ વ્યાપારની દૃષ્ટિથી તેનો શા માટે ઉપયોગ ન કરવો ? ” આ દૃષ્ટિ અને દલીલથી તેવા પશુઓની કતલ માટે મોટા યાત્રિક કતલ ખાનાઓની જરૂરીયાત વિચારાઈ રહી છે. “ પરંતુ, કતલ ખાનાઓ શરૂ થવા છતાં અમાંસાહારી પ્રજાની અસરને લીધે ભારતમાં માંસાહારનું સંકુચિત ક્ષેત્ર છે. તે વધારી, તેના વધારાનું ક્ષેત્ર વધારવું જોઈએ. ” આ ધ્યેયને ધ્યાનમાં લઈ ડૉ. મુંજે જેવાની આધુનિક દેશનેતામાં ગણના કરવામાં આવી છે. અને તેમની મારફત “ માંસાહાર દિંદુઓને જરૂરી છે. વૈષ્ણવ શાસ્ત્રના પૂરાવાથી તે જરૂરી હોવાનું સાબિત કરી આપવાની મારી તૈયારી છે. જૈનોએ અહિંસાનો અને વૈષ્ણવોએ પ્રેમ ભક્તિનો ઉપદેશ આપી પ્રજાને નરમ બનાવી છે. વિગેરે. ” પ્રકારનું સાહિત્ય બહાર આવી રહ્યું છે. ગુજરાત જેવા સુરત વનસ્પત્યાહારી દેશની મુખ્ય દેશી રાજ્યધાનીના શહેર વડોદરામાં દિવાન સાહેબ જેવા જવાબદાર અધિકારીના પ્રમુખપણામાં એ વિષયનું ભાષણ કરવાની પણ તક તેઓ લઈ શક્યા હતા. એટલે કે એક તરફ આવા પ્રચાર કાર્યને વેગ આપવાની આંતર રાષ્ટ્રીય યોજનાઓને મજબુત ટેકા મળવાનું ચાલુ થઈ ગયું છે.

ખીજી તરફ ઉચ્ચરતી પ્રજાને શાળાઃ કોલેજોઃ અને પ્રચારક સાધનોઃ દ્વારા સમજાવવામાં આવે છે. કે-“ પ્રજાનું આરોગ્ય બગડતું જાય છે. આરોગ્યનો મુખ્ય આધાર પોષક ખોરાક ઉપર છે. પોષક ખોરાકનો મુખ્ય આધાર યોગ્ય વિટામીનવાળા ખોરાક ઉપર છે, એ રીતે વીટામીનની વૈજ્ઞાનિક શોધો અને તેના ગુણ દોષ તથા લાલાલાલ સમજાવનારું સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ કરી ખૂબ ફેલાવવામાં આવે છે. “ માટે તેનો લાલ લઈ દરેક પોતાનું આરોગ્ય વિચસાવવું જોઈએ. ” સિનેમાની રજાઈકા દ્વારા પ્રત્યક્ષ

થયો છે, ને તે રત્નપુરીનો રાજજમાઈ બન્યો છે. મનોવતીના કહેવાથી તે કુંવરે જિનમંદિર બંધાવ્યું ને જિનેન્દ્રભગવાનની પ્રતિષ્ઠાનો મોટો મહોત્સવ કર્યો.

પ્રજાજનો પામેથી એ વાત સાંભળીને રાજાને ઘણો પસ્તાવો થયો કે અરે, આવા સાધર્મી પુરુષને મારા ભયને લીધે નગરીમાંથી તેના પિતાએ કાઢી મૂક્યો, ને મને એની બગર પણ ન પડી! વળી એની સ્ત્રીને દર્શનપ્રતિજ્ઞા હતી તેની પણ મને બગર ન પડી, ને મારા ભયથી તેમને ઘર છોડવું પડ્યું! અરે, મારા જેવો પાપી કોણ? આમ રાજાને મનમાં બહુ દુઃખ થયું. તરત જ તેણે મંત્રીને બોલાવ્યા ને કહ્યું—તમે હમણાં જ જઈને કુંવરને અને તેની સ્ત્રીને માન સહિત અહીં તેડી લાવો. તેમાં જરાપણ ઢીલ ન કરો.

ત્યારે મંત્રીએ કહ્યું કે એ તો રત્નપુરીમાં રાજા કરે છે, તે અહીં કેમ આવશે?

ધૂણી નબરે જોતી થઈ જાય, એટલે પહેલા તો એવી વસ્તુઓ ખાતલ રાખેલી છે. પરંતુ લવિષ્યમાં ધીમે ધીમે દ્રાષ સંશોધકની નવી શોધને નામે માંસ, માછલી, ઇંડા, મઘાવગેરે ચીજો સહજ રીતે દાખલ કરાતો રોટી શકશે જ નહીં. “ એક તરફ વીટામીનની લાલચ તરફ પ્રજનનું મન દોરવાયા પછી તેમાં પાછળથી જોઈએ તે ધુસાડી શકાશે. ” પ્રચારકો પ્રથમ તો પ્રજાને રૂચતી વાતો આગળ કરી પ્રજાનો વિશ્વાસ મેળવી, પછી ધીમે ધીમે ધુસાડી પોતાનું ધારુ પરીણામ લાવી શકે, તેવી તેઓની એ યુક્તિ હોય છે. હાલમાં વર્તમાનપત્રોમાં બહાર પડતા ખોરાકના લીસ્ટોમાં માંસો અને માંસરસો ખોરાકોમાં દાખલ થઈ ચૂક્યા છે. લીસ્ટમાં પ્રથમ તો ઘઉં વિગેરે વાપરવામાં આવતા ખોરાકો આપ્યા છે. પછી જુદા જુદા માંસો દાખલ થયા છે.

આજે પીપરમીટની ગોળાઓ મારફત ઉછરતી પ્રજામાં ફેટલીએ જાતની ચોકલેટો અને બીસ્ટ્રીટો તથા માંસાદારી ચોકલેટો વિગેરેનો મોટા પ્રમાણમાં પ્રચાર થઈ ગયો છે. કેમ જાણે તે એક ધરગત્યુ ચીજ હોયતી ? તેવી થઈ પડતી જાય છે. પતાસા, પેંડાને બદલે આપણા જાહેર પ્રસંગો-માં પણ બાળકોને બેઝવાની ચીજ તે થતી જાય છે. દહેરાઓમાં પીપરમીટો મૂકાવી શરૂ થઈ છે. નિશાળે જતાં છોકરાઓ પહેલાં તો બચપણમાં ખરીદ કરતાં થાય છે. પછી મોટા થયા પછી ચોકલેટો, બિસ્કુટો વિગેરેની શહેરોમાં કમસર ખરીદી શરૂ કરતાં થાય છે. તેને માટે નિશ્ચયોનાંથી તેણું માનસ તૈયાર થાય છે. આમ છતાં, આપણા પૂર્વ પુરુષોએ આપણી રોજની ખોરાકની ચીજો એવી સરસ ગોઠવી છે, કે તેમાંથી રહેજે વિટામીન કે સાર્વિક પોષક તત્વો મળ્યા જ કરે છે. અને આપણી આદાર વિધિ તથા આપણા લક્ષ્યાલક્ષ્ય વિવેક જળવાય છે. “ ચૂલો કેમ સળગાવવો ? લોટ કેમ બાંધવો ? ” વિગેરે બાલિકાઓને શિક્ષણ આપતી ચિત્રો સંહિત સરકારી ચોપડીઓ બહાર પડી છે. “ તેમાં આપણે ખોરાક સંપૂર્ણ વ્યવસ્થિત તથા ચોખ્ખું તરવેવાળો છે. ” એ મતલબનું આપણા

માના-પિતા, છ ભાઈઓ. ભોજનઈઓ-એ બધા
પરિવાર સહિત વાજતેગાજતે વડ્ડભીપુર તરફ
ચાડ્યા. અરે, એક વખત જેઓ ભીખ માંગવા
આ નગરીમાં આવ્યા હતા તેઓ અત્યારે ધામ-
ધુમથી ડંકા-નિશાન સહિત જઈ રહ્યા છે, -આ
બધો પ્રતાપ દર્શનપ્રતિજ્ઞાનો છે, એમ જાણીને
સૌ નર-નારી હંમેશાં ભગવાનના દર્શનની પ્રતિજ્ઞા
કરે.

ચાલતાં ચાલતાં થોડા દિવસે તેઓ હરિતના-
પુર આવી પહોંચ્યા; ત્યાં તેના સગરાએ(મનો-
વતીના પિતાએ) તેમનું ઘણું જ સન્માન કર્યું;
બધાને હારતોરા પહેરાવ્યા, પડરસ ભોજન
જમાવ્યા; ત્યાં બે દિવસ રોકાઈને આગળ દૂર કરી
ને થોડા જ દિવસમાં વડ્ડભીપુર આવી પહોંચ્યા.
રાજાને તેની ખબર પડતાં જ નગરમાં દાંડી
ખીંચાવીને ધામધૂમથી તેનું સામૈયું કર્યું. રાજા
પોતે કુંવરને મળીને બહુ છાંશી વેળા. ને સૌને
પ્રતાપના મહેલે લાવીને ઘણું સન્માન કર્યું. તથા

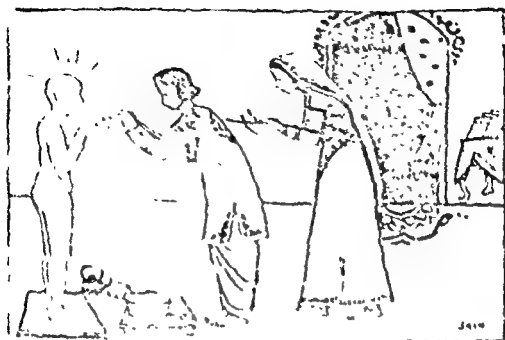
ત્યારે તેને કંતલખ્યાને લઈ જવામાં પાછી ધાર્મિક માન્યતાઓ નહીં, એટલે જાલથીજ ધાર્મિક માન્યતા તરફનો વિરોધ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યો છે.

એક તરફ કેટલાક હિંદુઓ માતા પાસેના અલિધનમાં હિંસા કરે છે. ધર્મને નામે થતી એ હિંસા રાત્રીએ કાયદા કરીને અટકાવે છે. તેમાં મહાજનના અંગ્રેસરોને ક્યાંક રાત્રી સામેલ રાખે છે. અને એ રીતે તેઓની ધાર્મિક માન્યતાઓમાં રાત્રી હસ્ત પ્રક્ષેપ કરે છે. દેશનેતાઓ પણ તેમાં સાથ આપે છે, એટલે યુવકો પણ સાથ આપે છે. નેતાઓની ધારણા માંસાદાર બંધ કરવાની નથી. કેમકે—ખીજી રીતે તેઓ તેને ઉત્તજન આપી રહ્યા છે. માત્ર ધાર્મિક માન્યતામાં હસ્ત પ્રક્ષેપ કરવા વિદેશી સરકાર તેઓનો સાથ મેળવી રહી હતી, અને તેઓ તે સાથ આપી રહ્યા હતા.

મહાજનની કેટલીક વ્યક્તિઓ પણ બૂલથી રાત્રીસત્તાને ધાર્મિક માન્યતામાં પ્રવેશ કરવાને સાથ આપે છે. એવી બૂલથી રાત્રીસત્તાને ધર્મક્ષેત્રમાં વચ્ચે પડવા નોતરે છે. એમ કરીને ભવિષ્યને માટે દરેક બાબતમાં રાત્રીસત્તાને હાથ ધાલતી કરવાનો માર્ગ સરળ કરે છે. એમ એક મોટું નુકસાન ઉભું કરે છે. ખરી રીતે, રાત્રીસત્તાના પ્રચારની બૂલ બૂલામણી વિગેરે તેમાં કારણબૂત છે. આ બૂલ આજે મોટા પાયે ઉપર ચાલી રહી છે. અને તેમાં કેાઈ ત્યાગી સંત મહંતો અને મુનિમહારાજઓ પણ આકર્ષાઈ જાય છે. આમ રાત્રીસત્તા તટસ્થ રીતે મદદ આપવાને બદલે પોતાની મતા ધર્મમાં છુટાડે છે. અને પછી હરકાઈ બદાને કાયદા કરવાનો અધિકાર મેળવી લે છે તે તેમાં સહકાર અપાયાનું પ્રજાજનોના ખ્યાલમાં રહેવું નથી.

ખીજી: ધર્મને નામે થતી હિંસા એ રીતે રાત્રીસત્તાની મદદથી ને કાયદાથી બંધ થયા પછી, એ માંસાદારી લોધા માટે મુલ્ય મારફત બદલે પ્રજાના દેહથી ખાનગીને બદલે બદલે કંતલખ્યાના અને માંસ વેચનારી દુકાનો મોટા પાયે ઉપર ચલાવાતી રહી રહી છે. પ્રજાના પ્રથમના અંગ્રેસરોએ પ્રજાના ભલા ખાતર જ આજ સુધી ઉપેક્ષિત કરેલી એ મુલ્ય વિગેરે સંસ્કારોમાં

મુનિદર્શન અને સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ

શ્રી મુનિરાજના હિપદેશથી બુધસેનકુમારે પાશુ સમ્યક્દર્શનનું શ્રદ્ધાળુ કર્યું ને તેમના સમરત પરિવારે દર્શનપ્રતિજ્ઞા અંગીકાર કરી... હે પાઠક! તું પણ મનોવત્તીની જોમ જિનવરદેવની આરાધના કરીને સમ્યક્ત્વને શ્રદ્ધાળુ કર.

મનનાં ચિત્તદર્શનનાં મહિમા કરતાં ક્યાકારકવિ લખે છે કે—
કંઈ વિધવેલું મુંદરી ઘર આવ્ય, દર્શપ્રતિજ્ઞા કે પરભાવા
દર્શન કરે પરમપદ પોય, દર્શન ચકવતી શુભ સાય.

દર્શનને કનકાનન પાવ્ય, દર્શનદત્ત કલ્પપતિ ગુણગાય
નવન બન કે કોઈ બકાય, દર્શનને વિશુવનકે રાય,
જો જન દર્શન કરે ન કેવ, પણ મમાન નારીનર રોય.
તો નુલવે નમ નવનાર, વિશે દર્શપ્રતિજ્ઞા ગાર.

કતલખાનાઓમાં કપાયેલા પશુઓના જુદા જુદા અવયવોમાંથી કષ્ટ કષ્ટ ચીત્તે બનાવીને કેવી રીતે તેનો વેપાર ચાલી શકે ? અને કમાણી વધે ? તેવું હોદ્દામાં પુસ્તક જૈન કૃષ્ણમાં જન્મેલા અમલદારના હાથે લખાયેલું હોવાનું જાણી બેઠો પાર રહ્યો ન હતો. અમેરિકા વિગેરે દેશોમાં તો એમ ચાલે છે.

ધર્મીજ નિષ્કુર વૃત્તિ થાય, ત્યારે આવું પુસ્તક લખી શકાય. આવી હાલના શિક્ષણનો-પણ વાસ્તવિક રીતે અશિક્ષણનો-પ્રભાવ છે.

અને તે પુસ્તક સામે પ્રજાનો વિરોધ જાગે નહિ, પ્રચારની એ ખુબી છે. પરંતુ બધા વાંચનારાની દષ્ટિ કેવળ દયાની ન હોય, કેટલાકની વ્યાપારી ભુદ્ધિ પણ હોય. તેથી “ વ્યાપારી દષ્ટિથી કેવો લાભ ઉઠાવવો ? ” તેનું વિગતવાર વર્ણન અને વિચારો એ પુસ્તક મારફત હિંદમાં પ્રચાર પામે. ” એ મૂળ લેખકનો અને તેને ટેકા આપનાર સંસ્થાઓનો આશય હોય છે.

એક અમેરીકન વિદ્વાને અમેરીકામાં ચાલતા—કતલખાનાઓનું વિગતવાર વર્ણન કરતું “ કતલખાનું ” નામનું પુસ્તક પુષ્કળ સુગ અને ધૂણા પૂર્વક લખ્યું છે. પાને પાને ભયંકર હિંસાના કામને નરકની ઉપમા આપ્યા કરી છે. અને તે પુસ્તકનું ગુજરાતી ભાષાંતર સસ્તા: સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયે છપાવ્યું છે. પરંતુ પુસ્તકમાં લેખકે ધૂણા એટલા માટે જ ખતાવેલી છે, કે—“ હિંદની પ્રજાના માનસને તે પુસ્તક બંધ બેસતું લાગે અને દયાની લાગણીથી પણ તે પુસ્તક વાંચે.

પ્રથમ દળવા પ્રચારને માટે આવા પુસ્તકો સામાન્ય વાંચન માટે ફેલાવવામાં આવે છે. પછી આર્થિક દષ્ટિથી પ્રાણિજ સ્ત્રીના ઉપયોગના પદ્ધતિસરના પાઠ્ય પુસ્તકો દાલેજોમાં ચલાવાય છે. તેના ઉપર એમ. એ. માં નિષ્કે મંત્રણામાં આવે, પછી એ વાત વર્તમાન પત્રો અને પ્રાચીન

તીર્થધામ સુવર્ણપુર સૌરાષ્ટ્રદેશ મોઝાર,
 સીમંધર જિનવરતણાં દર્શન આનંદકાર.
 જ્યાં ગુરુ કદાન ગિરાજતા અનેક સંતની સાથ,
 સાધર્મી સદુ સેવતા શ્રી જિન-શાસ્ત્ર-સુપાક.
 જિનમંદિર જિનદેવનું અતિશય ભવ્ય ઉઠાર
 પચીસ વર્ષ પૂરણ થતાં, ઉત્સવ મંગલકાર.
 જે હજાર બાળીશની બીજ કાગળ ઉજમાળ,
 જિનવરપ્રભુની ભક્તિથી કરી કથા સુખકાર.
 પ્રગટી સંત શ્રીગુણથી દર્શનકથા સુસાર,
 સુણતાં ભક્ત ઉદ્ભવે, સૌ બોલે જયજયકાર.
 દરિ વદે જિનગરણુમાં અતિશય ભક્તિસાક્ષિત,
 જિનવરપ્રભુ શરણું ગ્રહી પામ્યે આતમસક્ષિત.

✽

✽

✽

શ્રી જિનેન્દ્રપ્રભુ પ્રત્યે પરમભક્તિથી સમર્પિતી
 આ દર્શનકથા વાંચી સાંભળીને સૌ
 જિનેન્દ્રભક્તિની વૃદ્ધિ કરે !

—: જય જિનેન્દ્ર :—

આ પ્રશ્ન ઉઠ્યો હતો, તેમો દોષ દેશનેતા સંતોષકરક જવાબ આપી શક્યા નહોતા. ખરી રીતે, આ હિંસા વધારવાનું લોદાને બ્રમણમાં નાખવા અહિંસાની વાત વિદેશીઓ તરફથી પ્રચારમાં આવી હતી: અને દેશનેતાઓએ તે ઉપારી લીધી હતી. એટલે ઉડાઉ જવાબ આપ્યા વિના બીજો રસ્તો જ નહોતો. પશુ-પક્ષિની રક્ષા તથા માંસાહાર વિરોધિ પ્રવૃત્તિ કરનારા ફેટલાક વિદેશી પ્રચારકો આ દેશમાં દેશીઓની લાગવગ મેળવી પ્રચાર કરી રહ્યા છે, તે પણ હિંસા અને માંસાહારનું હિંદમાં પરિણમે તેમ છે. માટે વિશ્વાસ કરવા જેવું નથી.

યાત્રિક ખેતી વધતાં બળદો વિગેરે ખેતીમાં ઉપયોગી પશુઓની પણ એ દશા નહીં આવતી જાય છે, હિમાલયમાં આવેલ મુક્તેશ્વર વિગેરે સ્થળે ધોડાના પ્લુરસી રોગના છંદેક્ષનો બનાવવા માટે પણ લગલગ વાર્ષિક ૩૦ થી ૪૦ હજારની સંખ્યામાં ફેટલાક બળદોનો મારવામાં ઉપયોગ થતો હતો. સારી ઓલાદના બળદો ખેતી માટે ઉચ્છેદવાની વાત પણ કામચલાઉ જ છે. દૂધનો વેપાર હાથ કરવા માટે દૂધાળા દોરને મોટા પ્રમાણમાં ઉચ્છેદવા માટે સારી ગાયો તૈયાર કરવા, સારા આખલા બોદાવે. જ્યાં મુધી ખેતીના યંત્રો દેશભરમાં વ્યાપક ન થાય, ત્યાં મુધી તેનો ખેતીમાં પણ ઉપયોગ થાય. પછી તો ક્ષતબળાના શિવાય તેઓનો બીજો આશરો જ નથી. પૌષ્ટિક માંસ માટે, તથા લુદા લુદા રોગો પર દવાઓના બહાને તેની હિંસા મોટા પાયા ઉપર ચાલવાની જ છે. એમ આજના વાતાવરણ ઉપરથી સ્પષ્ટ લાસ થાય છે.

જળ જંતુઓ અને જંગલી પ્રાણીઓ શિકારના શોખીનો માટે શિકારના લક્ષ્ય બનતા જાય છે. અને શિકારના ક્ષેત્ર વિસ્તારતા જાય છે. અને તેને માટે રીતરુર શિક્ષણની સગવડ પણ થતી જાય છે. તેની શીનો પણ દેખાણ થાય છે. માસિકો અને વર્તમાનપત્રો તેમાં વેગ આપે છે. હવે, માત્ર રહ્યા દુધાળા દોરો. તેની પશુ દશા સારી નથી જણાતી. કેમકે-માંસ માટે પશુઓનો ફેટલોક લાગ પરદેશ મોકલો હતો. અરણ્ય ઓલાદને, ગાયબંને, અને રખડતાને મારી નાંખવાની વિચારણાઓ

હું હાજર છું. ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા માટે રાજ્યના બંદાર ખુલા છે. ધન્ય આ નગરી, કે જ્યાં મનોહી જેવા જિનભક્તો વસે છે. ને જ્યાં જિનેન્દ્રભગવાનના પંચકલ્યાણક્રમે મહોત્સવ શરૂ.

પ્રતિષ્ઠા-ઉત્સવની તડામાર તૈયારી ચાલવા લાગી. રાત્રીએ નગરમાં ડાંડી પીઠાવીને સગરત પહોંચે લોકો કર્યા કે પ્રતિષ્ઠા-ઉત્સવમાં જે કોઈ ભવિષ્ય આવે અને તેમને જે કોઈ વસ્તુની જરૂર પડે તે તત્કાળ આપવી. જે વસ્તુ માગે તે આપવી. ને તેની જે કિંમત આવે તે રાજના બંદારમાંથી લઈ લેવી. યાત્રિકો પાસે કોઈએ કિંમત માગવી નહિ. કોઈ યાત્રિકની કોઈ ભૂલચૂક આવે તો તે માફ કરવી. યાત્રિકોની રક્ષા માટે મેલ પાડુ આપ્યું. આ રીતે કુંવરને ગાન આપીને મહાભારત કે-સાહ્ય પાઠના -પરંપરા, આવા આ દિવસ મુખરિને પણ ધન્ય છે.

દેતરી પરદેશી મૂડીઓથી ઉભી થતી ડેરીઓને વઢવાના ક્ષેત્રો ઉત્પન્ન કરી આપવા માટે, આમ જાહેરના ઘી, દૂધ બગાડવાની અને તેના ઉપર અંકુશ મૂકીને પ્રજાના ઘી, દૂધના ઉત્પાદનના મૂળ ક્ષેત્રો બંધ પાડી દબ, નવા કેન્દ્રો ઉઘાડવાની તક ઉભી કેમ ન કરવામાં આવતી હોય ? આ પણ સમજવા જેવો પ્રશ્ન છે. આ યોજનાઓને અમલી બનાવવા પ્રદર્શનો માં સારી ઓલાદના પશુઓ ને ઉત્તેજ પ્રદર્શનો મારફત પ્રચાર કાર્ય કરવામાં આવે છે.

પશુપાલક ગરીબ લોકોનાં જીવન પણ ખર્ચાળ થયા છે, અંતાનો ફરજિયાત બાળુવા જાય, તે ધંધામાં મદદ કરી શકે નહિ, ગરીબી, કાયદા, સારા સાધનોનો દિવસે દિવસે અભાવ, વિગેરે વધતા જતાં મુશ્કેલી બધાં સંબોગોમાં આજીવિકા ચલાવવા એ ગરીબ લોકો પોતાના માલમાં દગો કરતા થઈ ગયા છે. પછી, પૈસાની લાલચે વધુ ને વધુ દૂધ ઘી બગાડવાનો એક ફેલાતો જાય છે. તેમાં દેશી વેપારીઓ જાણે છે, અને તેની મારફત તથા એ જાહનાથી વિદેશી સ્વાર્થી જાણો આગળ વધારાય છે. તે લોકોને તે ધંધામાંથી કાઢી નાખવાની કિલચાલને વેગ આપી શકાય છે. અને વેજીટેબલ ઘીના પ્રચારથી ઘી તો બગડી ગયું છે. દેશનાં મૂળ ધંધાદારીઓની આ સ્થિતિ થતાં, ડેરીઓના ઘી, દૂધ, ચોટખા મળે. અને સારે ભાવે સારા માણસો લેતા થતા જાય, તેમ તેમ તેના વેપારનો વિકાસ વધતો જાય. તેમ તેમ તે મૂળ ધંધાર્થીઓના ધંધા વગર દહીં તુટતા જાય. એક નવી પ્રવૃત્તિને મજબૂત ટેકા મળે, એટલે પ્રથમની મૂળ સ્થિતિ તુટી જ પડે.

આજકાલ પ્રજાને ઘી, દૂધ, ચોટખા મળવા માટે રાજ્યો અને પ્રજાજનોના આગેવાનો પ્રયાસ કરતા દેખાય છે. પરંતું ઘેર ઘેર ગાય, બેંસ, બંધા, અને તેને માટે ગુ. મારફત મફત બંધવાની સગવડ મળે, તથા સસ્તા ધાંસની સગવડ મળે, તોજ આ પ્રશ્નનો ઉકેલ કાપ તેમ છે, પરંતુ તે ગોદવાળને રાજ્યને ટેકા નથી. પ્રથમ ઘેર ઘેર ગાય, બેંસ, રાખવાથી

આ રીતે પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવનો આનંદફારી મેળો ભરાયો. અને જિનમંદિરની શોભા કેવી હતી-તે હવે સાંભળો. બાવનગજની વેદીકા ઉપર મોનાનું હીરાજડિત ઉત્તમસિંહાસન હતું, ચારે-કોર મળમળ અને કિનખાખના ઉત્તમ ચંદરવા બાંધ્યા હતા. મોતીના માંડલા પૂર્વા હતા ને ગજ-મોતીના ચાક પૂર્વા હતા. સુવર્ણના વેદીમંડપ ઉપર બાવન આંગણની મોતીનાં જાતર લટકતી હતી. ને ઠેરઠેર હીરા-માણેક જડયા હતા.

આવા જિનમંદિરમાં પાર્શ્વનાથ પ્રભુની રત્નમય જિનપ્રતિમા સ્થાપી હતી, એ પ્રતિમા ધણી મોટી હતી ને ચૌમુખી હતી. ચારેબાજુથી તેની પૂજા થતી હતી. પૂજન કરનારાં નરનારી-આના દ્વારનાં આંગણીમાં રત્નજડિત મુદ્રા હતી ને ગણામાં ગજમોતીના દાન હતા, શિર પર મુરખુંમુગટ અને કપાળમાં કેશરનાં તિલક શોભતાં હતાં. આવા દાદરાજિત ઈન્દ્રધનુષ-મહાપૂજન ચાલતું હતું. પૂજનમાં દિનમ પ્રદારના અષ્ટ-દશવસ્તુ દગલદગલ ચલતા હતા. ધૂપવટમાં જાળે પાન જાળે ભરમ થતાં હતાં, છત્ર અને ચામ-ચર્ચા જિનમંદિરના મનોહર લાગતા હતા. છડીનાર

યુવકો પણ વિશેષ કરવાને જઈએ તેથી હિંસા સામે મૌન રહેતા થાય છે. અને દેટલાકે આધુનિક કૃત્રિમ વિદેશી અર્થ કોસ્ટના પાઠ પઢેલા મોટા પંડીતો જેવા અર્થશાસ્ત્રની ડીગ્રી ધરાવતા આર્થિક દૃષ્ટિએ તેવી વાતોનું સમર્થન પણ કરતા થઈ જાય છે. કેનમાર્કમાં અનાજની તંગી વખતે કુદકરોને અપાતું અનાજ બચાવી, તે માનવોને આપવા અને કુદકરોને મારી નાંખવાની યોજના અમલમાં આવેલી હતી, તે દાખલો આપીને મનુષ્ય ખાતર અનાજ બચાવવા માટે નખળા દોરોની કતલની આવશ્યકતા વિશે સૂચન કરનારો એક લેખ હરિજન બંધુમાંજ છપાયેલો વાંચ્યો હતો. જુઓ આજની અહિંસા !

સારી ઓલાદના વૈજ્ઞાનિક ખર્ચાળ ઉચ્છેરને આ દેશના ગરીબ પદ્મ ધંધાથીઓ પહોંચી વળી શકે જ નહીં. સરકાર નાણાં ધીરે, પણ આખરે તો વિદેશી મુડીદારો જ તેમાં ફાવી શકે. એટલે, એ ધંધા પ્રથમ દેશી મુડીદારો મારફત-છેવટે વિદેશી મુડીદારોના હાથમાં જ જાય. આ તેનો હાથક્રમ છે. અને ધાર્મિક માન્યતાઓની પરદેશીઓ મારફત કે-આ દેશના તેઓના અનુયાયિઓ મારફત ટીકા થાય, અને દેશના આર્થિક પ્રશ્નની વાત, કોઈ ગમે તે રીતે કરે, એટલે આજના નેતાઓ અને યુવકો આગળ પાછળનો વિચાર કરવાના જ નહીં. તુરંત જ પ્રચારકામ હાથમાં ઉપાડીને ઓલાદ સુધારણાને ટેકો આપે છે. આને “ગૌવધ” અટકાવવાનો પ્રશ્ન ધાર્મિક દૃષ્ટિએ ન ચર્ચવો. પણ આર્થિક દૃષ્ટિએ ચર્ચવાની જુએશ ચાલી રહી છે. કેમકે-જયારે વિજ્ઞાન કુધાળાં દોરો વિનાજ કુધ પૂરું પાડે, ત્યારે તો આર્થિક દૃષ્ટિએ પણ ગાયોની જરૂર ન રહે, એટલે તે વખતે ધાર્મિક દૃષ્ટિ ગાયોને કતલખાને લઈ જવામાં ચેકાવટ ન કરી શકે. વળી, જુદા જુદા પ્રશ્નના વૈજ્ઞાનિક માંસની વાત રાહુલસાંક્રાત્યાયનજીએ પોતાના પુસ્તકમાં આપી છે. અરે! સુખદની જીવદયા મંડળી અને વૈષ્ણવોના ગૌ-રક્ષક મંડળો વિ. વગર વિચારે ઓલાદ સુધારણાની વાત ઉપાડીને ઓલાદ સુધારણાને ટેકો આપે છે. અને “દયાળુઓના તથા દેશના ખરા હિતના

જોડીને કહ્યું—મહારાજ ! જિનમંદિરનીપ્રતિષ્ઠાનો મોટો ઉત્સવ ચાલે છે, તેમાં મનોવતી અને રાજ-કુમારી એ બેમાંથી કોણ ઇન્દ્રાણી થાય ? આપની તે સંબંધમાં શું સલાહ છે? ત્યારે ન્યાયવંત રાજાએ કહ્યું કે—મનોવતી સુંદરીની દર્શનપ્રતિજ્ઞાના કારણે જ આ મંદિર બન્યું છે, માટે તે જ ઇન્દ્રાણી થાય. આ સાંભળીને પંચના માણસો જિનમંદિરે પહોંચ્યા ને રાજાનો હુકમ કહી સંભળાવ્યો. કુંવર અને મનોવતીએ ઇન્દ્ર-ઇન્દ્રાણી થઈને ધણા આનંદોજ્જ્વાલથી ભગવાનના પંચ-દશ્યાણુક દિગ્ગત્યા; ને પ્રતિષ્ઠાવિધિપૂર્વક ફાગણ મુદ્ધ પીઠે પરમ ભક્તિપૂર્વક જિનમંદિરની વેદી પર જિનેન્દ્રભગવાનને ગિરાજમાન કર્યાં. સર્વત્ર જયજયકાર છવાઈ રહ્યો, ચારેકોર મગણ વાજાં વાગવા માંડ્યાં. આમ જિનેન્દ્રભગવાનની પ્રતિષ્ઠા થતાં મનોવતીને અપાર આનંદ થયો. વીતરાગ જિનગિયં મનમુખ્ય ચૈતન્યધ્યાનની સદ્દેશણ થતાં તે અસ્વરૂપીન પામ.

કામોમાં વધુ રસ લે છે. માત્ર ગળદાઓ મારફત જ પશુઓને મારીને દેવલાઠ ખાટકી લોકો પોતાની દુકાનો ચલાવતા હતા, તે ખાનગી પ્રયાસો હતા. તેને હિંદની બહાર પ્રગતિ દેખા નહોતો. હવે મ્યુ. મારફત મોટા મોટા યાત્રિક કતલખાના ચાલે, તેમાં પ્રભુના જન્મ દિવસની રજા પ્રાણવાનો મેળાવડો કરીને બાકીના દિવસોમાં બહારનો દેખા મેળવી લેવામાં આવે છે. ખાનગી ખાટકીવાડાને માંસાહારીઓ સિવાય બહારનો દેખા નહોતો. પરંતુ મ્યુ. બહાર પ્રગતિ સંસ્થાઓ છે, માટે બહાર સાથે જોનોનો પણ બહાર દેખા બળે છે.

જે માનવોના બધા માટે નાના જંતુઓને, જંગલના પશુઓને, મામના નદામાં પશુઓને, વાહનના પશુઓને, ખેતીમાં નુકશાન કરતા જંતુઓને, અને પશુઓને મારી નાખવાની જે જરૂરીયાત આ જમાના દરેક રહેલ છે. તે જમાનાની દક્ષ માનવોની બનાવટી દયા વિશેનો પણ ધોડો વિચાર કરી લખ્યો:—

“જોનો નાના જંતુઓને બચાવે છે. મોટા પ્રાણીઓને રેંસી નાખે છે”
[મોટાને રેંસવામાં “લેણદારો પાસે કડક ઉધરાણી કરે છે. ખોટી રીતે દેવાદાર બનાવે છે,” વિગેરે વિગેરે આગળ કરવામાં આવે છે. બીજું તો કાંઈ મજા તેમ નથી, ને તેમાં પણ પ્રણું બુધ્ધિ છે.] એટલે કે “જોનો માનવ દયા નથી.” ખરેખર, “માનવ દયા ન હોવી અને જીણા જંતુઓને બચાવવા નનતોડ મહેનત કરવી,” એ વાત સંબંધિત જોનોની મૂર્ખતા ગમે તેને મજા ઉતરી નથી. જે વાસ્તવિક નથી પરંતુ જોનોને આ રીતે લલકા પાડવામાં “આ દેશમાં જોનોની આગેવાની આવા કાયદાઓ કરવામાં આવે ન આવે.” તે હેતુ સમજી શકાય છે. પહેલેથી જ બચાવ દિંસક તરંગે જનસમાજમાં જોનોને વગોવાતા ર્યા હોય. તો પછી તેઓ અદિંસાને નામે આવે અવાજો શોધ નથી. અને આડે આવવા બંધ, તો બહાર પ્રવેશ તેને બેસારી ન દે. કહે કે—“બેસો બેસો” ‘તમે બચાવ દિંસક જો. બુધ્ધિ હો. હવે મોટે અદિંસાના વાત કરો છો.’”

થયો છે, ને તે રત્નપુરીનો રાજજમાઈ બન્યો છે. મનોવતીના કહેવાથી તે કુંવરે જિનમંદિર બંધાવ્યું ને જિનેન્દ્રભગવાનની પ્રતિષ્ઠાનો મોટો મહોત્સવ કર્યો.

પ્રજાજનો પાસેથી એ વાત સાંભળીને રાજાને ઘણો પરનાવો થયો કે અરે, આવા સાધર્મી પુરુષને મારા ભયને લીધે નગરીમાંથી તેના પિતાએ કાઢી મૂક્યો, ને મને એની ખબર પણ ન પડી! વળી એની સ્ત્રીને દર્શનપ્રતિજ્ઞા હતી તેની પણ મને ખબર ન પડી, ને મારા ભયથી તેમને ધર કોણું પડ્યું! અરે, મારા જેવો પાપી કોણ? આમ રાજાને મનમાં બહુ દુઃખ થયું. તરત જ તેણે મંત્રીને ઘોડાવ્યા ને કહ્યું—તમે હમણાં જ જઈને કુંવરને અને તેની સ્ત્રીને માન સહિત અહીં તેડી લાવો, તેમાં જરાપણ લીલ ન કરો. ત્યારે મંત્રીએ કહ્યું કે એ તો રત્નપુરીમાં રાજ કરે છે, તે અહીં કેમ આવશે?

વાનો છે. તેઓની સગવડ માટે મૂળ ભૂમિકા રચના આપણી રાષ્ટ્રીય સરકાર આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણે દરેક પ્રદેશના એકમો કરી રહેલ છે. -તેથી એક સરખા કાયદા બંધાયેલ છે. અને નેતાઓ દરેક રકીમોને આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણે ચલાવવાના હરાવો જુદી જુદી પરિપદો મારફત કરી રહ્યા છે. એમની મૂળ ભૂમિકા તથા તેમાં વિદેશી મૂડી અને નિષ્ણાતો આ દેશમાં ફેલાઈ જવાના હોય, તેવા સ્પષ્ટ ચિન્હો સહુને દેખાય છે, બધાય આ દેશમાં આવવા ટાંપી રહ્યા છે. તેના ઘણા પૂરાવા મળે છે. "અમેરીકન સુદેશ" ઘણા પૂરાવા પૂરા પાડે છે.

ધંધા કાયદામાંથી જવાથી ગરીબ થતી ભારતની પ્રજાને ભવિષ્યમાં કોણ બચાવશે? પરંતુ, કાંતો વિદેશમાં ધંધા ખાતર વેર વિખેર થઈ જવાથી રોગ અને ભુખમરણો ભોગ બનવાથી, અનાયાસે વિગેરેમાં દાખલ થવાથી, ધર્મ પરિવર્તન કરવાથી, કદાચ આપણા લોકોમાં ગરીબી બહાર ન પણ દેખાય, એવો પણ સંભવ છે.

વિદેશી મૂડી મુરક્ષિત રાખવાના કાયદા થઈ રહ્યા છે. તે મૂડીના નવા કરોડોના ઉત્પાદનમાં એકાએક દેશી લોકોને પગાર કે કમીશન રૂપે લાખોના સારા ભાગ મળે, તેમ થશે. તેથી કેટલાક મીલ માલીકો, અમલદારો, વકીલો, ડૉક્ટરો, વેપારીઓ વિગેરે ધનવાન દેખાય છે, તે દેખાશે: પરંતુ તેનું ધન પરંપરાએ પરદેશીઓનું જ છે.

દેશનું મૂળ ધન બહુજ યોગના કાયદામાં જમીન અને મૂળ ધંધા તથા ખીજા રૂપે છે. અને તે દિવસે દિવસે ઘટતું જાય છે. જમીન ઉપરના દેશીઓના મજબૂત હાથે કાયદાથી લીલા કરવામાં આવ્યા છે. જેથી પરદેશીઓ આ દેશના વતની થઈ ધનના બેઝી જમીન કાયદા કરી શકે, તેવી જમિયા રચાઈ રહી છે.

મૂળ ધનની આવકનો માણસ દીઠ ૧ રૂપિયા આવતો હોય, તો ખાન સાને, પરંતુ દરરોજના ધનના ૧૦ રૂપિયા પણ આખરે ઓટા ચાણાય છે. આ દેશ ઉપર અંગ્રજોનું કરજ થશે, તે સ્વતંત્ર

માના-પિતા, છ ભાઈઓ. ભોજનકાંડો-એ બધા પરિવાર સહિત વાજતેગાજતે વડલભીપુર તરફ ચાલ્યા. અરે, એક વખત જોયો ભીખ માંગવા આ નગરીમાં આવ્યા હતા તેઓ અત્યારે ધામ-ધુમથી ડંકા-નિશાન સહિત જઈ રહ્યા છે,-આ બધો પ્રતાપ દર્શનપ્રતિજ્ઞાનો છે, એમ જાણીને સૌ નર-નારી હંમેશાં ભગવાનના દર્શનની પ્રતિજ્ઞા કરે.

ચાલનાં ચાલનાં થોડા દિવસે તેઓ હરિનના-પુર આવી પહોંચ્યાઃ ત્યાં તેના સગરાએ(મનો-વર્તીના પિતાએ) તેમનું ઘણું જ સન્માન કર્યું; બધાને હારતોરા પહેરાવ્યા, પટરસ ભોજન જમાવ્યાઃ ત્યાં બે દિવસ રોકાઈને આગળ કૂચ કરી ને થોડા જ દિવસમાં વડલભીપુર આવી પહોંચ્યા.

સંહાર પ્રતિષ્ઠા કેમ નહીં પામે? આ પ્રશ્ન પણ ઉપેક્ષા કરવા જેવો તો નથી જ. પશ્ચિમ પંજાબમાં ખેતી-માટે અને કાશ્મીરમાં મગજના કામની ખીલવાટ માટે વિદેશી ગૌરાંગ વિદ્વાનો અને સમર્થ લોકોનો વહેલો વસવાટ શરૂ થશે, એવી ચોક્કસ સંભવના રહે છે. અને ખેતી પ્રધાન દેશના ઘણા લોકોને નિર્વાસિત સ્થિતિમાં આવવું પડ્યું છે. પરંતુ ખુબી એ છે, -નિર્વાસિત થવું, એ પણ આજ ની એક જાહેર દિલચાલ ગણાય છે. નિર્વાસિતોને માટે જે કાયદા થાય છે, તેનો ખરો લાલ તો હવે પંજીની લડાઈ પંજી, હિંદ બહારના યુરોપમાંથી નિર્વાસિતોના ટેળાને ટેળા આવશે, તેમને મળવાનો છે. તેઓ એ કાયદાથી રહેવાના ધરો અને ધંધા આ દેશમાં સહેલાઈથી મેળવી શકશે, કેમકે-કાયદામાં પ્રાંત બહારના હંદના નહિ, પણ દેશ બહારના કાંઈ પણ નિર્વાસિતો માટે કાયદાથી પ્રથમ હક્ક મળે તેવી ભોગવાઈ છે.

આ તરફ સ્વછતા, શોભા, કળા, વિગેરેને નામે દેશ ખીલતો જાય, તેમાં સદાકત માણસો પ્રવેશતા જાય, મૂળ સખળા હતા, તે નખળા પડતા જાય, નખળા નાશ પામતા જાય. એવો ક્રમ સો વર્ષ ચાલે, તો ઘણા કાળા લોકો અલોપ થતા જાય, અને ગોનઓ આ દેશમાં ફેલાતા જાય. અને તેથી આ દેશ સુસંસ્કારી અને સમૃદ્ધ તથા સ્વર્ગ સમો બનતો જાય, એ સ્વભાવિક છે. આતું નામ આજનો દેશોદય અને સંસ્થાપનક [ગોરી પ્રજ્ઞઓના વસવાટના સ્થાનમાં] સ્વરાજ્ય છે. તેને માટે નેતાઓનો ભોગ છે, અને તેને લઈ તેમને વિદેશમાં માન પ્રતિષ્ઠા મળે છે.

આજની માનવ દયાની પાછળ પરિણામે ગૂંચ ગોરા માનવોની જ દયા હોય, તો પણ આપણને વિચારવું પડે તેમ છે. એટલે કે- આજના વચાનામાં અહિંસાની મૂળ વ્યાખ્યા ફેરવીને જુદી બનતી દયાની વાતો એનામલ દોરખીનાલો વગેરે બોલનાઓ, ધર્મને નામે થતી હિંસાની બધી, જીવતા દિન, વગેરે સ્વનાતમક સીધી દયાની પ્રતિષ્ઠા ચાલી રહેલ છે,

મુનિદર્શન અને સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ

મુનિરાજના કિપદેશથી પુલ્લસેનકુમારે પાણુ
દર્શનનું ગ્રહણ કર્યું ને તેમના સમરત
પ્રવારે દર્શનપ્રતિજ્ઞા આંગીકાર કરી... હે પાઠક!
પાણુ મનોવત્તીની જેમ જિનવરદેવની આરાધના
ને સમ્યક્ત્વને ગ્રહણ કર.

તમા જિનદર્શનનો મરિના કરતાં ક્યાકાર-કવિ તમે છે કે-
વિધવેલું મુંઢરી ધર આવ, દર્શપ્રતિજ્ઞા કે પરમાત્મા
ન કરે પરમપદ દિાય, દર્શન ચકવત્તી શુભ ગાય.
મને કમ્પાનન આવ, દર્શનદત્ત કુલપતિ શુભગાય;
તે પાત કે કોઈ પદાય, દર્શનને વિમ્બનકે રાય,
જન્મ દર્શન કરે ન કેય, પણુ સમાન નરીનર રોય.
શુભગાય નમ નમન, કોઈ દર્શપ્રતિજ્ઞા નાય.

હાલમાં આપણા ઉપદેશો પણ પોતાના જાહેરમાંના વ્યાખ્યાનો આપણોમાં માનવતા, માનવ પ્રગતિ, માનવ સારૂત, માનવ વિકાસ વગેરે વિષયો પસંદ કરતાં થયાં છે. પરંતુ આ શબ્દોના પ્રચાર પાછળ જે દેવો જોડવામાં આવ્યા છે.

૧ પણ, પક્ષિઓ જંતુઓ તરફની દયા જેથી લઈ તેને માનવોમાં કેન્દ્રિત કરવી.

૨ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓમાં ખર્ચાતા ધન અને સાધનોને ત્યાંથી અટકાવીને- વિદેશીઓથી આડકતરી રીતે ગરીબ અને દુઃખી થતા માનવો તરફ ધ્યાનનો પ્રવાહ લાદવાની પ્રેરણા ઉભી કરાવી ધાર્મિક જગતને હતપ્રહત કરવાની ચોક્કસ વેગ આપી. શક્ય છે.

માટે આવા શબ્દોના પ્રચાર થવા દેવા માટેના તેવા આપણા પણ જોખમકારક છે. આપણી દૃષ્ટિથી માનવસર મોક્ષનું અનન્ય કારણ છે. એ દૃષ્ટિથી આપણા વ્યાખ્યાનો હોય છે. પણ જાહેરમાં જુજોતો માનવ દયા, માનવ વિકાસ, વિગેરે અવાજમાં, અને તે સત્ય વાસ્તે સદાકાર આપીને તેમાં મદદગાર થઈ પડે છે. સામાન્ય પ્રજા પૃથક્કરણ કરી શકતી નથી.

હાલમાં દેશી રાજ્યોમાં આલી-રહેલી જવાબદાર રાજ્યતંત્રની સ્થાપના પણ વાસ્તવિક રીતની અહિંસાના પાયા ઉપર થતી નથી. પણ માનવી હિંસાના પાયા ઉપર છે. તે તંત્ર આપણાં રાજ્ય તરફથી એક અધારણ પ્રજાના નવા વિચારના લોકોને દાથે તૈયાર થયું છે. તેમાં રાજ્યને આલીયાણું બાંધી આપી તેની રાજસત્તા લઈ લેવામાં આવી છે. અને પ્રાચીન ભારતીય રાજ્ય નીતિની જવાબદારી અદા કરવાની દરજ્જાથી તેમને મુક્ત કરવામાં આવ્યા છે. વનન હક્કના કાયદામાં ફેરફાર કરીને વિદેશીઓનો અહીં વનન હક્ક ચાલુ કરવામાં આવ્યો છે, અને અહીંના વનનીઓ અનુક્રમણ બદલ રહે, તો તેનો વનન હક્ક રદ કરવામાં

મુનિદર્શન અને સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ

શ્રી મુનિરાજના ઉપદેશથી જુવસેનકુમારે પણ સમ્યક્દર્શનનું શ્રદ્ધાળુ કર્યું ને તેમના સમસ્ત પરિવારે દર્શનપ્રતિજ્ઞા અંગીકાર કરી... હે પાઠક! તું પણ મનોવત્તીની જેમ જિનવરદેવની આરાધના કરીને સમ્યક્ત્વને શ્રદ્ધાળુ કર.

અત્યંત જિનદર્શનના મહિમા કરતાં કથાકાર-કવિ કવિ શ્રી કે-
શ્વ વિધવેલું મુંદરી ઘર આવ્યું, દર્શપ્રતિજ્ઞા કે પરબાળા
દર્શન કરે પરમપદ દિવ્ય, દર્શન મક્કવર્તી શુભ મેલ્ય.

અહિંસાનું પ્રતિક છે. નહીં કે ખરી અહિંસાના પ્રતિક છે કેમકે—આ દેશની વિલાયતી કાપડ આબ્યા. પહેલાં જે અયાત્રિક કાપડ વપરાતું હતું, તે શુદ્ધ સ્વદેશી કાપડ (ખાદી) હતું. તેને બદલે વિલાયતી એટલે કે યાત્રિક કાપડ વપરાયું નેમાં ચરબી વપરાતી હતી. તે હિંસા હતી. પરંતુ કેટલાકના મત વિચાર પ્રમાણે યંત્રવા જગતની માનવ જાતને પરિણામે લાપંકર તુષ્કાન કરનાર છે. ખરી હિંસાજ તેના પ્રચારમાં છે. તેથી તે યંત્રો જ્યારે હિંદની જાતી ઉપર આવીને બેઠા ત્યારે સ્વદેશીને નામે લોકોને દેખવી, યાત્રિક બનાવટોના “મેઇડ ઇન ઇન્ડિયા” ના માર્કવાળા માલના વકરાતું ક્ષેત્ર વધારવા માટે આખી સ્વદેશી હિલચાલ પ્રથમ શરૂ થયેલી ચાલતી હતી. અને તેને વધુ વેગ આપવા માટે તથા સ્વદેશીના પ્રચારકોના પ્રજાને વિશ્વાસ પડે તેવા યુનીફોર્મમાં એક વર્ગ તૈયાર કરવા માટે દાલની નવી ખાદીનો પ્રચાર થવાની જરૂર હતી, માટે શુદ્ધ સ્વદેશીના હિલચાલ શરૂ થવા દેવામાં આવી હતી. તે સાથે વિરોધ વાતાવરણ ગોઠવી તેને વધુ વેગમાં આવવાની સગવડ આપવામાં આવી હતી.

કેમકે—વિલાયતી કાપડના પ્રચાર પહેલાનું કાપડ ઉત્પન્ન કરીનેજ હિંદમાં આખી પ્રજા તે પહેરી શકે તેવા દ્રાઈપાન્થ સંજોગો આપે નથી. એટલે દાલની નવી ખાદી માલના સ્વદેશીના હિલચાલને વેગ આપવા પૂરતીજ ઉભી થઈ હતી. અને તેમાંજ પરિણમી છે. જૂલાવામાં નાખીને લોકોને તાલકાલીક વિશ્વાસ મેળવવા માટે સ્વદેશીની વધુમાં વધુ સ્તુતિ કરવી જોઈએ. માટે તેની સાથે શુદ્ધ (સ્વદેશીનું) શબ્દ જોડવામાં આવ્યો હતો. બહેરાતમાં હંમેશા એમજ કરવું પડે છે.

લોકોમાં અત્યારે વપરાશ હેઠલા કપ વર્ષમાં પણ યાત્રિક કાપડને એકંદર વધ્યો છે. ત્યાં એવું સમાધાન કરવામાં આવે છે, કે—

“દેશમાં, દેશના માલિકો, દેશની મજૂરી, અને તાતા વિગેરેના કારખાના માલનો સામાન બનાવી આપવા માટે, તેમ તેમ દેશી સંસ્કૃતિ,

તીર્થધામ સુવર્ણપુર સૌરાષ્ટ્રદેશ મોઝાર,
 શ્રીમંધર જિનવરતણું દર્શન આનંદકાર.
 જ્યાં ગુરુ કલ્પાન ગિરાજતા અનેક સંતની સાથ,
 સાધર્મી સદુ સેવતા શ્રી જિન-શાસ્ત્ર-સુપાક.
 જિનમંદિર જિનદેવનું અતિશય ભવ્ય ઉદાર
 પચીસ વર્ષ પૂરણ થતાં, ઉત્સવ મંગલકાર.
 જે હજાર બાળીશની બીજ ફાગણ ઉજમાળ,
 જિનવરપ્રભુની ભક્તિથી કરી કથા સુખકાર.
 પ્રગટી સંત શ્રીમુખથી દર્શનકથા સુસાર,
 મુખનું ભક્તિ ઉદ્ભવે, સૌ બોલે જયજયકાર.
 હરિ વદે જિનચરણમાં અતિશય ભક્તિસાહિત,
 જિનવરપ્રભુ શરણું ગ્રહી પામ્યે આતમહિત.

✽

✽

✽

શ્રી જિનેન્દ્રપ્રભુ પ્રત્યે પરમભક્તિથી સખાની
 આ દર્શનકથા વાંચી સાંભળીને સૌ
 જિનેન્દ્રભક્તિની વૃદ્ધિ કરે !

—: જય જિનેન્દ્ર :—

હાલનો રેંટીયો મૂળ રેંટીયાને નાબુદ કરવા અને મીલને હિતેજવા પ્રચારમાં]
લાવવામાં આવ્યો હતો. તેથી યાંત્રિક વિકાસ સાથે જો માનવી હિંસા
સંકળાયેલી છે. એ સ્પષ્ટ થયા વિના રહેશે નહિ. સારાંશ કે—આજની
રાષ્ટ્રીય દિલગીરીમાં અહિંસા શબ્દનો છુટથી પ્રયોગ સિવાય, ક્યાંય પણ
સાચી અહિંસાતું નામ નિશાન પણ જડતું નથી, જડે તેમ નથી. મુંગા
પ્રાણીઓની અહિંસા તો નથી, પણ માનવી અહિંસા પણ નથી. એટ-
લુંજ નદી પણ જગતની ગોરી પ્રજા સિવાય સૌની સીધી કે આડકતરી,
તાત્કાલીક કે પરીણામે હિંસાજ હિંસાજ જણાય છે. બીજું કાંઈ વાસ્ત-
વિક રીતે હોય તેમ જણાતું નથી. જો કે અહિંસા અને રાદતનો
ભાસ માત્ર તો જરૂર છે જ. વાસ્તવિક અહિંસા કે વાસ્તવિક રાદતનું
મનિશાન નથી જણાતું.

માટે, આ જમાનો હંસામય જણાય છે. તેમાં અહિંસાના કામે
અને નામે પણ હિંસાજ પોષાય છે. સાચી અહિંસા આધુનિક જડવાદની
સંસ્કૃતિની ખીલાવટમાં આડે ન આવે, માટે જ તેની વચ્ચે બનાવટી
અહિંસા ગોઠવવામાં આવી જણાય છે, અને યુરોપીય વિચારના પાશ્વ
પુસ્તકો અને પ્રેક્ષકોના હાથ નીચે ફળવાગલા કામ ચલાઉ નેતાઓ દેશ
અને પ્રજાની સ્થિતિના અને લાભાલાભના વિચાર વિના તેના પ્રચારમાં
ઉપયોગી થઈ રહ્યા જણાય છે. સરકારી પાશ્વ પુસ્તકોમાં પણ માંસાહારને
હિતેજન મળે તેવા પાઠો અને ચિત્રો હવે મોટા પ્રમાણમાં બહાર આવતા
થયા છે. આટલો સારાંશ તરી આવે છે.

દક્ષત પરમાત્મા મહાવીર દેવ વિગેરે તીર્થંકરોના તપોબળની જેટલી
વ્પશર હોય, અને તેને લીધે જેટલી ઘોડી ધણી સાચી અહિંસા ટકી હોય,
અને પોષાતી હોય, તેટલીજ અહિંસા જશ્વમાં સાચી અહિંસા છે. જો કે
નવા નવા મહાપુરુષોને જેટલી ભધી અતિશયેશ્વરિ ભરી ખૂબ જાહેરાત
આપીને હિંસા પ્રાચીન મહાપુરુષોને અને મહા સંસ્કૃતિના પ્રચારકોને

આ રીતે પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવનો આનંદધારી મેળો ભરાયો. અને જિનમંદિરની શોભા કેવી હતી-તે હવે સાંભળો. બાવનગજની વેદીકા ઉપર મોનાનું હીરાજડિત ઉત્તમસિંહાસન હતું, ચારે-કોર મખમલ અને કિનખાખના ઉત્તમ ચંદરવા બાંધ્યા હતા. મોતીના માંડલા પૂર્યા હતા ને ગજ-મોતીના ચોક પૂર્યા હતા. સુવર્ણના વેદીમંડપ ઉપર બાવન આંગળની મોતીનાં આકર લટકતી હતી. ને ઠેરઠેર હીરા-માણિક જડ્યા હતા.

આવા જિનમંદિરમાં પાર્શ્વનાથ પ્રભુની રત્નમય જિનપ્રતિમા સ્થાપી હતી, એ પ્રતિમા ઘણી મોટી હતી ને ચૌમુખી હતી. ચારેબાજુથી તેની પૂજા થતી હતી. પૂજન કરનારાં નરનારી-આના હાથની આંગળીમાં રત્નજડિત મુદ્રા હતી ને ગળામાં ગજમોતીના હાર હતા, શિર પર સુવર્ણમુગટ અને કપાળમાં કેશરનાં નિલક શોભતાં હતાં. આવા કાદસહિત દિન્દિવજ-મહાપૂજન આપતું હતું. પૂજનમાં ઉત્તમ પ્રકારના અષ્ટ-દશરત્ના દમવદમલો ચડતા હતા. ધૂપચટમાં જાણે ખૂબ જાણે ભરેલ થતાં હતાં, છત્ર અને આમ-ચક્રો જિનપ્રતિમા મળે છે સમતા હતા. છત્રીનાર

જીવે, ભાવે ઉંચા જાય, એ સ્વાભાવિક હતું. અને તેથી ગરીબો કે મધ્યમ વર્ગના લોકોને જીવનોપયોગી અનાજ વિગેરે યીજી સરળતાથી ન મળી શકે, તે મુશ્કેલી દૂર કરવા માટે ઉંચા ગયેલા ભાવે વેપારીઓ વેચી ન શકે, અને અમુક જાત્યાથી વધારે જાત્યામં માલ ઉપર કંટ્રોલના કાયદાથી અદુશ અમુક નહીં કંટ્રોલ નાતના દરેક માલ ઉપર કંટ્રોલના કાયદાથી અદુશ મુદતમાં આવ્યો હતો. અને જાહેરમાં વેચવા માટેના ભાવ ને બાંધવામાં આવ્યા તે ભાવેજ દરેક લેવું, અને વેચવા માટેના ભાવ ને બાંધવામાં આવી, તથા એ નહીં કંટ્રોલ ભાવે વેચનારી સરકારી અદુશ તબેની દુકાનો પણ ખોલવામાં આવી. ખરીદ કરનારાઓને સરકાર તરફથી અનન્ય વિનં મેળવવાના અરજી પત્રોના રૂપે અનન્ય આપવા વિગેરેના કંટ્રોલ વાર કે વ્યક્તિ વાર માપ, તારીખ, વગેરે નોંધવાના નોંધકર્ડો પણ પૂરા પાડવામાં આવ્યા હતાં.

∴ વખતોવખત અનેક દેશોએ ફરીને એ પદ્ધતિને પૂર્ણ વ્યવસ્થાપનાવવામાં આવતી રહી છે. "વિદેશોમાં પણ એ પદ્ધતિ ચાલે છે," એવી આદિ જાહેરાત થવાથી અહીંના લોકોને "આ ભારત જેવા દેશમાં નવાજ ભરેલો શરૂ થયેલ રીત વિશે બહુ અધ્યયન કરે ધરના જેવું ન લાગ્યું, અને કંઈક લાગુ ને પણ કાળાનરે પગી ગયું આ પદ્ધતિના અમલ કરવાયે અનેકોને શિક્ષા અને દંડો પણ સદન કરવા પડ્યા. ને સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ છે. માલ સંગ્રહનારા અને ઉંચે ભાવે વેચનારાને કાળા બજારોવા એવું નામ પણ આપાયું. અંગ્રેજી ભાષામાં બ્લેક માર્કેટ, (Black Market.) અને મેક્સે મોનોલ હશે અથવા કાયદે ચોત્તયા હશે. તેના ઉપરથી કાળા બજાર કહેવામાં આવે છે અને લાગુ થયો અને તે કાળા બજાર કરનારા વર્ગ એક ભાગેર મુદ્દેગાર પણ મળવા લાગ્યો, અને તેને ફોસિંગ દેવા ફોસિંગ બજારો પણ ગરીબોની હાલતારી દૂર કરવા ખાતર કેટલાક

જોડીને કહ્યું—મહારાજ ! જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠાનો મોટો ઉત્સવ ચાલે છે, તેમાં મનોવતી અને રાજકુમારી એ બેમાંથી કોણ ઈન્દ્રાણી થાય ? આપની તે સંબંધમાં શું સલાહ છે? ત્યારે ન્યાયવંત રાજાએ કહ્યું કે—મનોવતી સુંદરીની દર્શનપ્રતિજ્ઞાના કારણે જ આ મંદિર બંધું છે, માટે તે જ ઈન્દ્રાણી થાય. આ સાંભળીને પંચના માણસો જિનમંદિરે પહોંચ્યા ને રાજાનો હુકમ કહી સંભળાવ્યો. કુંવર અને મનોવતીએ ઈન્દ્ર-ઈન્દ્રાણી થઈને ઘણા આનંદોડલાસથી ભગવાનના પંચ-દશ્યાણુક વિજ્યા; ને પ્રતિષ્ઠાવિધિપૂર્વક ફાગણ સુદ ખીજે પરમ ભક્તિપૂર્વક જિનમંદિરની વેદી પર જિનેન્દ્રભગવાનને ગિરાજમાન કર્યા. સર્વત્ર જયજયકાર છવાઈ રહ્યો, ચારેકોર મગજ વાન્તં વાગવા માંડ્યાં. આમ જિનેન્દ્રભગવાનની પ્રતિષ્ઠા થતાં મનોવતીને અપાર આનંદ થયો. વીતરાગ જિનગિયં મનમુખ ચૈતન્યભવાનની સ્ફૂરણા થતાં તે અમ્યદર્શન પામી.

આ દિવસને દિનમવ પૂર્ણ થતાં નવમા દિવસે વ. વદિને સુન્દરભગવાન પૂર્વક વિદાય આપી. દર્શનપૂર્ણ નવમ વસંતમાસના ચારેકોરે થોડા

હશે, તોજ મુશ્કેલીનો ઉદ્ધ મળશે. વિગરે, મતલબનું લાભજી
 સ્વતંત્રતા આપ્યું હતું. દેશ-દેશમાંથી લોકોએ ઉધરાવીને રાહત ફરો
 આ અનાજ અંગાળમાં મોકલ્યાં. તો સરકાર પાસે દુરદેરના
 તાલનો ન મળે. કમનસીબી કેટલી બધી? જે સરકાર લયકરમાં લયકર
 નાખેલો, સમુદ્રો, પર્વતો અને ખાણો ઉપર પણ લડનાર ત્રીનિકાને સિગારેટ,
 દારૂ, મોલ અને જીવનની નાનામાં નાની જ ફરીઆતની ચીજો પટ્ટાંચાઈ.
 કહે તે સરકાર પાસે અંગાળીઓના કમલાઓજ અંગાળ નેવા પુષ્કળ રહેતો
 સાધનવાળા દેશમાં વડાનોની તંગી પડી ગઈ, ને સરકારના તનનોડ
 ખર્ચનો જાહેર થવા છતાં લોકોની મોટી સંખ્યા ભૂખમરાથી મરી પરવારી.

હિંદના પુઠ દંડોલરોએ હવે માંસાદાર પ્રધાન અંગાળના
 માંસાદારી લોકો માટે માંસ પૂરું પાડનારી ચોળનાઓમાં વેગ વધાર્યો. તેને
 અવસ્થિત કરી અંગાળ માંસાદાર પ્રધાન દેશ છે, તે આપણને મુખ્યના
 ખાજ મેયર મીલું મસાળીના લખેલા "આપણું દિંદુસ્તાન" પુસ્તકમાં
 સંદર્ભમાં થતા અને વપરાતા વિવિધ જોરાદોનો દર્શક એક નક્કો આપેલો
 છે. તેમાં જુદા જુદા પ્રાંતોમાં દળ, અનાજ, વિગરે જુદા જુદા જોરાદોના
 મત્રો આપેલા છે. ત્યારે અંગાળના પ્રદેશમાં ત્યાંના મુખ્ય જોરાક તરીકે
 જોરાં મોટાં માખણાં ચિતયાં છે. એટલે કે દિંદમ અંગાળા મંદી અને
 માંસાદાર પ્રધાન દેશ છે. ત્યારે તે દેશમાં અજનો ભૂખમરે દેલાય, ત્યારે
 પાસે તે ચીજોના ઉપરજ વધુ પડતી તરાપ પડે, એ સ્વાભાવિક છે અને
 તે વખતે સરકારી ખાતાઓએ તે વખતે એ પ્રદેશને માંસાદાર પુરો પાડવા
 મારેની સંજીન, અવસ્થિત, મોટા પાયા ઉપર ચોળનાઓ ધરી લીધી અને
 ખેતરોની બાજુમાં લોકોને મરદી સરળતાથી મળી દે, તથા આડ.
 અને અંગાળમાંની જોરાકની તંગીના કુદરતી